cijena 20 d

broj 52

SIRIUS

BIBLIOTEKA ZNANSTVENE FANTA[illegible]E

Eric Frank Russell:

POTHVAT PILOTA J-20

dvije najljepše sf pripovijetke
iz velikog ciklusa braće STRUGAČKI

Sirius 052

SADRŽAJ

Eric Frank Russell:
POTHVAT PILOTA J-20

Goran Hudec:
PRSTEN

Ray Bradbury:
SAKUPLJAČ SMEĆA

Vladimir Malov:
SVETIONIK ZA MUŠICE

Richard Bessiere:
VRATA BUDUĆNOSTI

Dana Frišić:
NEPRISTOJKO

Robert Silverberg:
REGRUTACIJA ORGANA

Požutjela SF – Kurd Lasswitz:
MJEHUR OD SAPUNICE

Milko Valent:
FLAMARION

Arkadij i Boris Strugacki:
LUTALICE I PUTNICI

Riječ urednika

Dragi čitatelju,

upravo sam razmišljao o ustavnom pravu na godišnji odmor (konkretno: o Vašem pravu da se jednom u toku godine odmorite od moje »Riječi urednika«) i već bio odlučio da u ovom broju bude na ovome mjestu priča umjesto moje »riječi«, kad mi je došlo u ruke Vaše pismo:

»Mislim da SIRIUS mnogo dobiva što neposredno kontaktira s čitaocima i time što u njemu izlaze i priče domaćih autora. Bez toga dvoga SIRIUS bi bio nekako suh i prazan, kao što je to bilo s njegovim prvim brojevima, iako su u njima bile priče najboljih svjetskih pisaca. Današnji SIRIUS nije samo puki časopis nego pravo živo biće koje živi svoj život.«

I eto, dirnulo me ono Vaše »živo biće«, pa mislim: ipak nemam pravo oduzimati živome biću dio onoga što ga čini živim, a može se naći i zlatna sredina: neka »riječ« bude kraća nego obično

Pitate me: »jesam li ja i dalje vlasnik priče koja je objavljena u SIRIUSU? Mogu li priču prodati nekom drugom izdavačkom poduzeću, ukoliko žele da je objave?« — Odgovor: Vi ste zauvijek vlasnik svoga autorskog rada i možete njime najslobodnije raspolagati. Običaj je samo da izdavaču kojem ponudite već objavljeni rad kažete gdje je i kada bio objavljen.

KLUB SIRIUSOVACA koji sam uvjetno tako nazvao u prošlom broju, već se počeo širiti:

— Želeo bih da objavite moju adresu u SIRIUSU radi dopisivanja sa svim ljubiteljima SF. Pišem SF prozu i poeziju. Zanima me SF kritika, SF film... ukratko: SF umetnost. ZORAN PEŠIČ, 18000 NIS, Hajduk Veljkova 37-1.

— Meni bi bilo lakše da neku ideju pretočim u priču ako bih mogao o njoj da prodiskutujem sa nekim, makar i preko pisama. Konkretno: molim autora priče »Megapolis kanjon« za koju je urednik u jednom SIRIUSU rekao da se može ponuditi nekom filmskom režiseru da mi se javi. Ja još nisam režiser, ali bih voleo da stupim u kontakt s autorom. MILANČE MARKOVIC, 11320 VELIKA PLANA, Šumadijska 2.

— Trinaest mi je godina i redovito čitam SIRIUS; čitam i »Galaksiju« i »Čovjek i svemir«, a imam i mnogo knjiga o svemiru. I pišem neke SF priče, ali one su sigurno dobre samo za koš. Željela bih da objavite moju adresu jer bih se rado dopisivala s mladim čitateljima SIRIUS A. NADA HRZIČ, 58400 SUPETAR. Ive Jakšića 16.

Kad je već riječ o »Galaksiji«, časopisu za popularizaciju nauke: od svoga 100. broja koji je izišao u kolovozu taj zanimljivi časopis

objavljuje u svakom broju poseban dodatak na 16 stranica: mali SF roman (u kolovozu je to bila SAVRŠENA PLANETA R. Sheckleya, u rujnu TAKO JASNA VIZIJA C. Simaka, a u broju od ovog mjeseca SAD ME VIDIŠ, SAD ME NE VIDIŠ R. Wilsona). Uvjeren sam da će taj novi prostor posvećen SF srdačno pozdraviti svi prijatelji dobroga SF Štiva.

Rubričica POZUTJELA SF kao da je naišla na dobar odziv: u mnogim je pismima spominjete, čak i uz velike riječi »pun pogodak: Evo je i u ovom broju, s pričom »Mjehur od sapunice« jednoga od očeva znanstvene fantastike, njemačkog sveučilišnog profesora Kurda Lasswitza (1848—1910), inače matematičara, fizičara, astronoma, filozofa i pjesnika. Ovu je priču napisao 1877. godine; o ratu svjetova pisao je kad i Wells. Napisao je romane »Homchen« (o mutaciji životinja), »Aspira« (o oblaku što je poprimio oblik žene), »Zvjezdana ruža« (o posjetu Zemlji inteligentnih cvjetova s Neptuna), kojima se ubrojio u velike klasike SF.

Idući SIRIUS će vas možda malo iznenaditi naslovnom stranicom, a i naslovnom pričom. U povjerenju: autor priče je Roger Zelazny, za kojega mi već odavna zamjerate da ga ignoriram u SIRIUSU.

Do tog idućeg broja Vaš

Borivoj Jurković

Pothvat pilota J-20

Eric Frank Russell:

Jay Score

Preveo *Aleksandar Gvoić*

Vjerujte mi, sve ovo što poduzimaju svemirski stručnjaci ima svoje puno opravdanje. Priznajem da neki njihovi postupci i propisi laicima možda izgledaju malo neobično — no, juriti svemirom nije baš isto što i veslati koritom po nekoj seoskoj bari, ne, ne, moj gospodine!

Na primjer, ova ideja o uvođenju mješovitih posada nije bez osnove, ako malo bolje razmislite. Na dugim svemirskim putovanjima prema Marsu, asteroidima ili još dalje, bijeli Zemljani vode brigu o održavanju brodskih motora, jer su baš oni konstruirali i usavršili pogonske motore za svemirske letjelice, znaju najviše o njima i najbolje ih mogu posluživati. Svi brodski liječnici do jednoga su crnoputi Zemljani, jer zbog nekog do sada još neobjašnjivog razloga crnci ne pate od gravitacijskih smetnji i ne obolijevaju od svemirske bolesti. Sve ekipe za popravak vanjskih dijelova broda sastavljene su od Marsovaca, koji ne troše mnogo zraka, vrhunski su metalski radnici i prilično otporni na opekotine od kozmičkih zraka.

Na svemirskim brodovima koji lete za Veneru posade su također mješovita sastava, samo što je pomoćni pilot uvijek neki golemi zveketavac poput Jaya Scorea. Ima to svog razloga iza kojeg se ne krije nitko drugi nego baš sam Jay Score. Mislim da to stvorenje neću tako lako zaboraviti. Naprotiv, sjećat ću ga se dok živim. Kakav osobenjak!

Sudbina je htjela da sam se našao na samom vrhu ulaznih stepenica baš onog trena, kad se on prvi put pojavio. Naš brod Upskadaska City bio je potpuno nov svemirski teretni brod s nekoliko putničkih kabina, registriran u istoimenoj svemirskoj luci na Veneri. Stari su ga i iskusni svemiroplovci odmah prozvali Hopsasa.

Stajali smo u raketnom bazenu Colorado, sjeverno od Denvera s ukrcanim teretom koji se mahom sastojao od strojeva za izradu satnih mehanizama, poljoprivredne opreme, aeronautičkih instrumenata i

alata namijenjenih gradu Upskadaski, a utovarili smo i oveću kutiju radioaktivnih igala za potrebe Instituta za rak na Veneri. Na brodu se nalazilo osam putnika, uglavnom su to bili iseljenici agronomi koji su namjeravali svoju poljoprivrednu aktivnost ubuduće obavljati tridesetak milijuna milja bliže Suncu. Brod je već bio postavljen na uzletnu rampu i očekivali smo znak za polazak koji je trebalo da uslijedi za četrdeset minuta, kad je stigao Jay Score.

Bio je viši od dva metra, a težina mu je sigurno dostizala 150 kilograma, no unatoč tome kretao se lagano i graciozno poput baletnog plesača. Gipkost kojom se ova ljudeskara pomicala zasluživala je punu pažnju. Penjao se duraluminijskim stepenicama tako mirno i ravnodušno kao da je turist koji se ukrcava u autobus što polazi u obližnje izletište. U velikoj, zdepastoj šaci nosio je glomaznu torbetinu od sirove kože u koju se moglo spakirati sve osim kreveta i ormara.

Kad je došao na sam vrh ulaznih stepenica, zaustavio se načas, pogledao oznaku čina na mojoj kapi i rekao:

— Dobro jutro, vodniče. Ja sam novi pomoćni pilot. Moram se javiti na dužnost kapetanu McNultyju.

Čuo sam da nam dolazi novi pilot budući da je Jack Durkin dobio unapređenje i premještaj na snobovsku, mirisavu marsovsku lađu Prometej. Ovo je, dakle, bio njegov nasljednik. Vidjelo se da je Zemljanin, neodređene boje kože. Lice mu je bilo potpuno bezizražajno kao da je pokriveno starom, dobro isušenom kožom. Oči su mu sjale kao dvije fosforescentne svjetiljke. Vanjština i držanje odavali su izuzetnu osobu kakvu do sada još nisam imao prilike sresti.

— Zdravo maleni, i dobro došao na brod — rekoh, a vrat mi se ukočio dok sam gledao gore u visinu gdje se on nalazio.

Nisam mu pružio ruku jer će mi ona još biti potrebna u budućem životu. — Otvori svoju torbu i ostavi je u komori za sterilizaciju. Kapetan McNulty je gore na pramcu.

— Zahvaljujem — odgovorio je, a da se pri tom nije uopće osmjehnuo. Ušao je u hermetičku komoru, tegleći za sobom svoje spremište od neštavljene kože.

— Uzlijećemo za četrdeset minuta — upozorio sam ga.

*

Jaya Scorea sam sreo ponovo kad smo već bili daleko vani u svemiru; Zemlja je bila 200.000 milja iza nas. Doimala se kao zelenkasta loptica, tamo daleko, dolje kamo je vodio bijeli trag što ga je ostavljao naš brod. Začuo sam njegov glas u hodniku. Raspitivao se gdje može naći oružara. Uputili su ga k meni.

— Vodniče — rekao je pružajući mi službeni nalog — došao sam po svoje sitnice.

Naslonio se na pregradu, sve je zaškripalo pod njim, a gornja se

šipka uleknula po sredini.

— Ej! — povikao sam.

— Oprostite. — Uspravio se. Pregrada je bila u mnogo boljem stanju čim se udaljio.

Potvrdivši njegov službeni nalog pečatom, ušao sam u oružarnicu i izvadio laserski pištolj i kutiju naboja. Najveće venerske skije za kalježu koje sam imao bile su mu za 11 brojeva premalene i cio metar prekratke, no, na žalost, drugih nije bilo. Dao sam mu također limenku rijetkog, univerzalnog ulja, bočicu grafita, paketić baterija za njegov bežični telefon i, na kraju, vrećicu mirisavih sjemenki s porukom: »Sretno! Venersko udruženje za aromatično bilje«.

Vraćajući mi mirisave »kuglice«, rekao je:

— Zadržite to... Od tih sjemenki uvijek dobijem vrtoglavicu. — Ostale je stvari stavio na hrpu i napravio zavežljaj, a da pri tom nije ni okom trepnuo. Već dugo nisam sreo osobu s tako bezizražajnim licem.

Pa ipak, pogled kojim je promatrao svemirska odijela bio je nekako čeznutljv. U oružarnici smo imali tridesetak odijela za Zemljane koja su visila na zidu nalik na zmijske kože. Imali smo također šest patuljastih štitnika za Marsovce, jer je njima za život trebalo samo 1.5 kg zraka. No za Jaya Scorea nije bilo odgovarajućeg odijela. Čak i da mi je život ovisio o tome, ne bih mu mogao naći svemirsko odijelo. Bilo bi to otprilike isto kao da slona pokušavam ugurati u limenku.

Udaljio se laka i zveketava koraka, ako pogađate na što mislim. Ležerni i gipki pokreti kojima je prenosio svoju veliku težinu, natjerali su me da razmišljam o tome što bi čovjek poduzeo kad bi ovakav golijat dobio napadaj bijesa, no tada ne bih ni po koju cijenu želio biti u njegovoj blizini. Bile su to zaista samo pretpostavke jer je on bio uvijek vrlo prijazan, premda malo zagonetan. No, ja sam bio kao opčinjen njegovim hladnokrvnim držanjem punim samopouzdanja i pokretima koji su bili hitri, tihi i malo sablasni. Tihi i sablasni možda i zbog toga jer je na svojim velikim cipelama imao potplate od spužvaste gume debele trideset centimetara.

Uvijek sam ga promatrao s velikim zanimanjem, dok je naš brod odmicao svemirskim prostorima. Da, moram priznali da me je on ispunjao velikom radoznalošću, jer još nikad do sada nisam sreo ovakvu osobu, iako sam poznavao mnogo svakakvih ljudi. Ostao je i dalje šutljiv, ali uvijek srdačan na svoj način. Svoj je posao obavljao uspješno i na opće zadovoljstvo. McNulty ga je odmah zavolio, premda on nije bio tip čovjeka koji zasipa došljaka ljubavlju i simpatijom.

*

Nakon tri dana putovanja svemirom, Jay je doživio velik uspjeh kod Marsovaca. Kao što je već svima poznato, ovi kibici izbuljenih očiju, s deset krakova, i usporena disanja već su više od dva stoljeća

prisutni na svim šahovskim šampionatima Sunčeva sistema i nitko ih ne može odlijepiti od njihovih klupa. Samo bi ih netko s Marsa mogao otjerati. Ludi su za šahom i bezbroj sam ih puta promatrao kako mijenjaju sve moguće boje od uzbuđenja, kad bi netko od igrača napokon pomaknuo pješaka nakon pola sata dubokog razmišljanja.

Jednoga dana, baš je bilo vrijeme odmora, Jay je proveo punih osam sati u hermetički zatvorenoj komori na desnoj strani broda pod atmosferskim pritiskom od samo dva kilograma. Preko interfona, iz komore su dolazila duga razdoblja tišine isprekidana izbezumljenom i oštrom cikom kao da su tamo svi poludjeli. Kad je prošlo vrijeme odmora, vidjeli smo da je naša ekipa za popravke vanjskih dijelova broda potpuno iscrpljena. Pokazalo se da je Jay bio pristao da igra protiv Kli Yanga, i da ga je prisilio na remi. Kli je bio šestoplasirani na posljednjem šampionatu Sunčeva sistema, poražen samo deset puta — i to svaki put od brata Marsovca, naravno.

Nakon ove igre, momci sa crvenog planeta bili su mu stalno za petama. Svaki put kad je došlo vrijeme odmora, oni bi ga dočekali negdje u zasjedi i odvukli u nepropusnu komoru. Nakon jedanaest dana našeg putovanja, on je igrao simultanku sa šestoricom Marsovaca; dvije partije je izgubio, tri remizirao, a jednu dobio. Smatrali su da je zaista sjajan — s obzirom na to da je Zemljanin. Budući da sam znao koliko su neobično talentirani šahisti, i ja sam se slagao s njihovim mišljenjem o Jayu. I McNulty također. On je čak otišao tako daleko da je rezultate toga turnira ubilježio u brodski dnevnik.

*

Možda se još sjećate one senzacije koju su audio-novinari 2270. godine zvučno naslovili kao »Izvanredni pothvat McNultyja? To je danas već legenda svemiroplovstva. Kad je opasnost prošla i kad smo se uspjeli sretno vratiti kućama, McNulty je javno objelodanio da se ne radi o njegovoj zasluzi već da slava pripada drugome. Audio-novinari su kao i uvijek u takvim slučajevima našli dobar izgovor. Pa, on je tada bio zapovjednik broda, rekli su. A osim toga, njegovo je ime tako dobro zvučalo u naslovu te novinske vijesti, zar ne? Čini se da uvijek postoji određen broj novinara koji moraju biti zvučni i bučni da bi se izvukli iz neprilika.

Glavni povod za tu senzacionalnu vijest, kao i osnovni razlog zbog kojeg je moja kosa potpuno posijedjela preko noći, bio je tek oveći komad meteora. Taj se predmet u obliku velikog, sluzavog grumena meteorskog nikla i željeza kretao svemirom svojom karakterističnom brzinom koja baš i nije bila tako mala. Putanja mu se nalazila u ravnini planeta, pa nam je tako presjekao put pod pravim kutom.

Zadao nam je velikih neprilika i grdnog posla. Ne bi čovjek vjerovao da tako mali predmet može izazvati takav tresak i lom. Još

mi i dan-danas odjekuje u ušima strašno fijukanje zraka koji je provalio iz broda kroz tek probijenu rupu.

Dosta smo vremena i snage izgubili prije nego što su se vrata automatski zatvorila i hermetički izolirala oštećeni dio broda. Pritisak u unutrašnjosti broda pao je na samo četiri i pol kilograma kad su proradili kompenzatori i počeli ga polako podizati. Pad pritiska uopće nije zabrinjavao Marsovce, za njih pritisak od 4,5 kilograma predstavlja isto što i udisati napoj.

U onom hermetički izoliranom dijelu broda ostao je zatvoren jedan strojar. Drugi se jedva uspio maknuti i izaći prije nego što su se zatvorila automatska vrata. Ali onom prvom je, po svemu sudeći, kucnuo posljednji čas i on će kao i mnogi drugi astronauti koje je zadesila slična sudbina otplutati u svemir zauvijek.

Momak koji je uspio spasiti glavu stajao je naslonjen na ogradu, blijed u licu, još ne shvaćajući da je opasnost prošla. Došao je i Jay Score, čvrsta koraka. Čeljusti su mu se micale, oči plamtjele, ali mu je glas bio smiren i hladnokrvan. Rekao je:

— Izađite iz ove prostorije. Hermetički je izolirajte. Pokušat ću ga spasiti. Kad pokucam, brzo otvorite vrata i ja ću izaći.

Tim nas je riječima izgurao iz sobe koju smo hermetički izolirali automatskim zatvaranjem vrata. Nismo mogli sami vidjeti što radi ta ljudeskara, ali su kontrolni instrumenti pokazali da je uspio otvoriti vrata koja su vodila u oštećeni dio broda. Nekoliko sekundi kasnije kontrolno se svjetlo ugasilo, što je bio znak da su se vrata ponovo zatvorila. Onda smo začuli snažno, energično kucanje. Otvorili smo. Jay je uletio u prostoriju noseći u naručju tijelo strojara koje se doimalo mlohavo i bez života. Nosio ga je u svojim velikim rukama kao da se radi o mačetu, a pritom je jurio hodnikom takvom brzinom da se činilo kao da se uopće više neće zaustaviti.

U međuvremenu smo ustanovili da se nalazimo u gadnom škripcu. Rakete nisu radile. Dovodne cijevi su bile u ispravnom stanju, a komora za paljenje neoštećena. Injektori su bili u redu — pod uvjetom da se primijeni ručni pogon. Nismo izgubili nijednu kap dragocjenog goriva, a vanjska oplata broda nije uopće bila oštećena osim te jedne škrbaste rupe. Ono što nas je učinilo tako bespomoćnima bila je činjenica da je taj udar potpuno uništio upravljačke uređaje za napajanje i paljenje. Te su se komande nalazile baš na onom mjestu gdje je udario meteorski projektil, i sada su predstavljale samo hrpu starog željeza.

Situacija je bila vrlo ozbiljna. Svi smo dobro znali da to znači sigurnu smrt, no nitko o tome nije govorio otvoreno. Potpuno sam siguran da je i McNulty tako mislio, premda je u svom izvještaju kasnije naveo da su »izgledi bili vrlo nepovoljni«, kako bi ublažio cijelu stvar. To je bilo slično McNultyju. Čudim se da još nije napisao

da je posada bila tek neznatno zbunjena.

Odred Marsovaca izašao je iz broda; prvi put nakon šest letova od njih se tražilo da obave zaista težak zadatak. Kad su se načas vratili u unutrašnjost broda da obuku svoje čudne štitnike i kacige, pritisak se već bio podigao na sedam kilograma.

Kli Yang je prezirno udahnuo zrak, mahnuo jednim od svojih krakova u znak gađenja, i rekao cvrkućući: — Ovdje bi se moglo plivati!

Umirio se tek onda kad smo mu namjestili štitnik i podesili pritisak na uobičajenih 1,5 kilogram. Bio je to tipičan primjer marsovskog sarkazma: svaki put kad je atmosfera nešto gušća i ne odgovara im, oni prezirno mahnu svojim krakovima i kažu: »Tu bi se moglo plivati!«

Ali ruku na srce, bili su to dobri momci, a i marljivi. Marsovac se može svojim krakovima pripiti uz glatku i klizavu površinu i raditi bez prestanka dvanaest sati s količinom kisika koju bi Zemljanin utrošio za dvadeset minuta. Gledao sam ih kako se provlače i nestaju kroz hermetičku komoru, izbuljenih očiju koje su se nazirale kroz njihove neobične kacige, dok su u svojim krakovima čvrsto držali električne žice, brtvene pločice i aparate za lučno zavarivanje. S vanjske strane brodskih prozorčića vidjeli smo odbljeske plavičasta svjetla čim su se Marsovci prihvatili posla režući, oblikujući i zatvarajući tu prokletu rupu.

Za sve to vrijeme letjeli smo i dalje velikom brzinom prema Suncu. Da nije došlo do te proklete nezgode, zakrenuli bismo brod i ušli u kružnu putanju Venere u roku od četiri sata. Onda bismo lijepo smanjili brzinu i spustili se na njeno tlo.

No, u trenutku kad je glupi, mali planetoid udario u našu letjelicu, mi smo se još kretali putanjom u pravcu najveće i najužarenije peći u ovom sistemu. Tim smo putem nastavili i nakon naše nezgode, dok se naša prvotna brzina sve više povećavala zbog djelovanja privlačne sile Sunca.

U pravilu nikad nisam bio protivnik spaljivanja, ali ipak u ovom času smatrao sam da je za takav kraj malo prerano.

*

Gore u navigacijskoj kabini, na pramcu broda, Jay Score je dugo razgovarao s kapetanom McNultyjem i dvojicom tehničara koji su bili stručnjaci za astroračunare. Na vanjskoj oplati broda Marsovci su marljivo radili, pužući amo-tamo, prštećи plavičastim plamenom iz svojih aparata za zavarivanje.

Strojari nisu gubili vrijeme i četvorica u svemirskim odijelima ušla su u oštećeni dio broda i počeli sređivati kaos koji je tamo vladao.

Zavidio sam tim momcima koji su imali posla preko glave, a tu su zavist osjećali i ostali. Čak i u ovako bezizlaznoj situaciji čovjek se osjeća mnogo bolje ako može nešto učiniti i pomoći na neki način.

Najgore je kad nemate posla pa se osjećate suvišnim, dok svi drugi rade nešto.

Dva su se Marsovca vratila u brod, uzeli su na brzinu nekoliko brtvenih pločica i otpuzali natrag. Jedan je smatrao da ne bi bilo loše ponijeti sa sobom malu džepnu garnituru za šah, no ja mu to nisam dopustio. Ovo nije bilo mjesto ni vrijeme za takvu vrst aktivnosti. Krenuo sam zatim da vidim što radi Sam Hignett, naš liječnik.

Dr Sam je uspio spasiti svog strojara od sigurne smrti. U tome su mu pomogli adrenalin, kisik i masaža srca. Tako nešto samo je on bio sposoban uraditi služeći se svojim dugim, tankim prstima. Bio je to pravi medicinski pothvat koji se ne susreće često u povijesti njegove profesije.

Po svemu sudeći, Sam nije znao što se oko njega zbiva i zbog toga se nije mnogo uzbuđivao. Uvijek je bio takav kad je imao teškog bolesnika. Spretno je zatvorio rez na grudnom košu služeći se srebrnim stezaljkama, premazao tkivo jodnim gipsom koji se odmah stvrdnuo pod mlazom etera.

— Same — rekao sam mu. — Zaista ste sjajni.

— To je Jayeva zasluga — odgovorio je. — Donio ga je ovamo na vrijeme.

— Zašto sve pripisujete njemu? — našalio sam se.

— Vodniče — odgovorio je vrlo ozbiljno — ja sam brodski liječnik. Trudim se da svoj posao obavim što savjesnije. No, ovog čovjeka nikada ne bih uspio spasiti da ga Jay nije ovamo dopremio na vrijeme.

— U redu, u redu — složio sam se s njim. — Neka bude kako vi kažete.

Sam je zaista dobar momak. Ali isti je kao i svi liječnici — u etičkom smislu, znate. Ostavio sam ga s njegovim bolesnikom koji je polako i ravnomjerno disao.

*

Kad sam se vraćao, sreo sam McNultyja koji je oprezne koračao uskim prolazom. Pregledavao je spremišta s gorivom. Radio je to osobno, a to je nešto značilo. Bio je zabrinut, što je značilo mnogo. Čini se da neću morati pisati svoju oporuku jer je ionako nitko živ neće nikad pročitati.

Ušao je u navigacijsku kabinu na pramcu, i čuo sam ga kako govori: »Jay, mislim...«, a onda su se vrata zatvorila, i to je bilo sve.

Imao je povjerenja u Jaya Scorea. Da, taj je stvor izgledao poduzetno. Zapovjednik broda i naš novi pomoćni pilot i dalje su dobro surađivali, iako nas je sve očekivala sudbina pečenke koja cvrči u pećnici.

Jedan od agronoma-iseljenika izašao je iz svoje kabine i uhvatio me prije nego što sam uspio ući u oružarnicu. Gledajući me širom otvorenih očiju, rekao je:

— Naredniče, kroz moj brodski prozorčić vidi se polumjesec.

Nastavio me bombardirati pitanjima, a ja sam mu uzvraćao. Polumjesec Venere koji se vidi kroz prozorčić znak je da prolazimo kraj njene orbite. To je i on dobro znao — naslućivao sam to po njegovim upitima.

— Dobro — uporno je nastavljao pokušavajući sakriti svoju nervozu — kako će nas dugo ova nezgoda zadržati?

— Nemam pojma. — Počešao sam se po glavi trudeći se da izgledam glupo i samosvjesno u isto vrijeme. — Kapetan McNulty će učiniti sve što je u njegovoj moći. Imajte povjerenja u njega. Stari zna najbolje.

— Ne mislite li možda da smo... ovaj... da smo u opasnosti?

— Ne, ni govora.

— Vi ste lažljivac — rekao je.

— Na žalost, jesam — rekoh.

To ga je zbunilo. Vratio se u svoju kabinu, nezadovoljan i zabrinut. Za kratko vrijeme vidjet će Veneru u fazi tri četvrti i upozorit će ostale. Tada ćemo već svi biti u gužvi, a Sunčeva vatra će biti vrlo blizu.

*

Već smo bili izgubili i posljednji tračak nade, kad se iznenada začulo gromoglasno urlanje i osjetilo snažno podrhtavanje, što je bio siguran znak da su rakete opet proradile. Buka je trajala samo nekoliko sekundi. Brzo su isključili rakete, njihov kratkotrajni rad trebao nam je samo pokazati da je popravak uspio.

Buka je istjerala onog poljoprivrednika i on je poput munje izjurio iz kabine. Sad je već znao pravo stanje stvari, a tog su bili svjesni i ostali. Bilo je potpuno nemoguće prikrivati istinu tri puna dana od onog časa kad je ugledao polumjesec Venere. A ona je sad već bila daleko za nama. Ovog smo časa upravo sjekli orbitu Merkura. No, putnici su se ipak očajnički nadali da će se dogoditi neko neviđeno čudo.

Uletio je u oružarnicu vičući:

— Rakete su proradile. Znači li to nešto?

— Baš ništa — uzvratio sam mu, smatrajući da nema nikakva smisla davati mu lažne nade.

— Pa zar se ne možemo okrenuti, promijeniti smjer i vratiti se?

Obrisao je znoj koji mu je tekao licem. Možda je to djelomično bilo zbog straha, ali vjerujem da je glavni uzrok znojenju bila sve veća vrućina od koje je boravak u unutrašnjosti broda postajao sve neugodniji. Nikako se nije moglo reći da su to bili zimski uvjeti.

— Gospodine — rekao sam, osjećajući kako mi se košulja lijepi za oznojena leđa — nas privlači tako jaka sila teža kakvu još nitko od svemirskih putnika nije nikad osjetio. Osim toga krećemo se tako

velikom brzinom da nam ne preostaje ništa drugo nego da čekamo kraj.

— Moj ranč — ljutito je gunđao. — Dodijelili su mi pet tisuća rali na Veneri za uzgoj duhana, da i ne govorim o brdovitom predjelu za ispašu i uzgoj stoke.

— Žao mi je, ali ne znam da li ćete ikad vidjeti taj svoj posjed.

Brrrum! ponovo su proradile rakete. Taj me je tresak bacio prema zidu, a moj se sugovornik silom prilika nagnuo prema naprijed kao da je dobio grčeve u želucu. Gore na pramcu, McNulty, Jay Score ili netko treći uključivao je rakete kao da nema drugog posla. Sve to više nije imalo nikakva smisla.

— Zašto to rade? — pitao je moj sugovornik, ponovno uspostavljajući ravnotežu.

— Dječja posla — rekoh.

Namrgođena lica vratio se u kabinu. Bio je baš tipični predstavnik Zemljanina-iseljenika, krupan, zdrav i izdržljiv, živci mu nisu tako lako popuštali, a osim toga u ovom času bio je presrdit da bi se mogao ozbiljnije zabrinuti.

Pola sata kasnije cijelim je brodom odzvanjao poziv na opći zbor. Bio je to signal koji se vrlo rijetko čuo u svemiru.

Značio je da se cjelokupna posada i svi putnici broda moraju okupiti u središnjoj kabini. Zamislite samo, pozivaju ljude da napuste svoja radna mjesta za vrijeme leta!

Mora da je riječ o nečem zaista važnom, nečem jedinstvenom u povijesti svemiroplovstva; vjerojatno će kapetan McNulty održati oproštajni govor.

*

Očekujući da će zapovjednik broda predsjedati tim posljednjim skupom, nisam se nimalo iznenadio ugledavši ga kako stoji na maloj platformi čekajući da se skupe ljudi. Lice mu je bilo mrko, ali čim su se dogegali Marsovci oponašajući plivača, blago se osmjehnuo.

Pokraj McNultyja stajao je Jay Score, uspravno i bez ikakva izraza na licu, praveći se kao da ne primjećuje Marsovce. Nije se uopće obazirao na njihovu šalu, samo je zakolutao očnim jabučicama kao da nikad u životu nije vidio nešto tako dosadno. Ta šala s plivanjem već je uistinu bila otrcana.

— Ljudi i vedrani — počeo je svoj govor McNulty; (riječ »vedrani« na jeziku Marsovaca znači »odrasli«) — mislim da ne treba posebno isticati neugodnost situacije u kojoj se nalazimo. — Taj je čovjek zaista znao birati riječi, »neugodnost situacije«, uh! — Već smo u ovom času bliže Suncu od bilo kojeg broda u cijeloj povijesti kozmičke navigacije.

— Komična navigacija — promrmljao je Kli Yang, netaktičnom duhovitošću.

— Vaše će nam dosjetke trebati malo kasnije — primijetio je Jay Score takvim glasom da se Kli Yang odmah utišao.

— Letimo putanjom prema Suncu — nastavio je McNulty, smrknuvši se — većom brzinom od bilo kojeg broda do sada. Ukratko rečeno, izgledi da se iz svega ovoga izvučemo živi vrlo su mali, jedan naprama tisuću. — Izazovno je pogledao Kli Yanga, no ovaj je sada bio tih i miran. — Međutim, ipak postoji jedna jedina šansa — i mi ćemo je prihvatiti.

Buljili smo svi u njega, pitajući se na što, do đavola, misli. Svi smo vrlo dobro znali da zbog strahovito velike brzine kojom idemo, ne možemo napraviti okretaj u obliku slova U i poletjeti natrag, a da pri tom ne udarimo u Sunce. Zbog istog razloga ne bismo se mogli oduprijeti djelovanju privlačne sile Sunca da brod kojim slučajem leti natrag prema Zemlji. Nije nam, dakle, preostalo ništa drugo nego da nastavimo istim pravcem, sve dalje i dalje prema Suncu, dok nas na kraju snažna vatrena eksplozija ne raznese u najsitnije djeliće.

— Ono što namjeravamo poduzeti je kometiranje — nastavio je McNulty. — Jay i ja, a također i astroračunari, vjerujemo da postoji mogućnost, doduše mala, da to izvedemo i da se spasimo.

Sve je bilo jasno. Ta je senzacionalna mogućnost bila samo teoretska, i o njoj su vrlo često raspravljali matematičari i astronavigatori, ali je nikad nisu iskušali u praksi. Naime, potrebno je postići najveću moguću brzinu, a u isto vrijeme izvršiti kutno skretanje u putanju produžene eliptične orbite koja nalikuje na putanju kometa. Teoretski govoreći, brod bi tada mogao proletjeti pokraj Sunca tako velikom brzinom da bi se poput klatna zanjihao i odbio na drugi kraj orbite kojom je došao. Sjajan trik — samo je pitanje da li se može izvesti?

— Proračuni pokazuju da je naš položaj u ovom času takav da postoji određena mogućnost da uspijemo — rekao je McNulty. — Imamo dovoljno energije i goriva da razvijemo traženu brzinu, potpomognuti privlačnom silom Sunca, da skrenemo pod traženim kutom i da se tom putanjom krećemo određeno vrijeme. Jedino pitanje koje se tu pojavljuje i budi određene sumnje jest: da li ćemo preživjeti kad dođemo do točke najbliže Suncu. — Obrisao je znoj, i nesvjesno ukazujući na ono što ih čeka. — Reći ću bez uvijanja: bit će to paklenski teško i opasno.

— Izdržat ćemo, zapovjedniče — reče netko. Prostorijom se začuo mrmor podrške i odobravanja.

*

Kli Yang je ustao mašući istovremeno sa svoja četiri kraka i tražeći riječ, i onda procvrkutao:

— To je dobra zamisao. Odlična. Ja, Kli Yang, podržavam taj prijedlog u ime svojih drugova, vedrana. Ugurat ćemo se svi u

rashladnu sobu i trpjeti miris koji šire Zemljani sve dok ne prođemo Sunce.

Ne obaziruć se na dosjetku o ljudskom mirisu, McNulty je kimnuo glavom i rekao:

— Svi ćemo se ugurati u rashladnu komoru i nastojati da izdržimo što bolje možemo.

— Tako je — reče Kli. — Baš tako — doda on izražavajući svoj prezir prema prevelikoj rječitosti. Mašući vršk kraka prema McNultyju, nastavio je:

— No, brodom ne možemo upravljati čučeći u hladnjaku poput paketa sladoleda. Netko mora ostati gore na pramcu kao pilot. Jedna je osoba dovoljna da upravlja letjelicom naravno, dok se ne isprži dokraja. Dakle, jasno je da se netko mora vovati.

Mahnuo je krakom još jedanput, u uvjerenju da time privlači pažnju slušateljstva.

— A budući da već svi znaju da mi Marsovci lakše podnosimo vrućinu, predlažem da...

— Glupost! — prekine ga McNulty. Njegova osornost nije međutim mogla nikoga zavarati. Marsovci su često gnjavili, ali su bili zbilja pravi drugovi.

— U redu. — Kliov cvrkut pretvorio se u oštri, protestni krik. — Želi li još netko postati dobro ispržena pečenka?

— Ja — javi se Jay Score. Neobičan je bio način na koji je on to rekao. Baš kao da je samo on jedini mogući kandidat i da samo slijepac to ne vidi.

U tome je imao potpuno pravo! Jay je bio upravo predodređen za taj zadatak. Ako je itko mogao podnijeti ono što nas je čekalo, onda je to sigurno bio glavom Jay Score. Bio je krupan i čvrst, upravo građen za takve stvari. Imao je mnoge osobine koje nitko od nas nije posjedovao, a u krajnjoj liniji, bio je i kvalificiran pomoćni pilot. A u ovoj situaciji, pomoćni pilot bio nam je više nego potreban.

Uvijek sam se čudno osjećao kad je on bio u pitanju. Već sam ga zamišljao kako sjedi gore na pramcu, sasvim sam, bez ikog živog u blizini, dok naši životi ovise o tome kako će on dugo izdržati dodir užarenih prstiju Sunca koje upire prema nama.

— Vi! — vrisnuo je Kli Yang, prekidajući tok mojih misli. Izbuljene su mu oči iskočile još jače u bijesu dok je gledao prema krupnoj, ravnodušnoj prilici na platformi. — To sam mogao i pretpostaviti! Mogu vas matirati u četiri poteza, kao što i sami vrlo dobro znate, a vi lijepo donosite odluku da se izolirate.

— U šest poteza — usprotivi se Jay nehajno. — Ne znate matirati protivnika u manje od šest poteza.

— Četiri! — urlao je Kli Yang. — I baš u tom momentu, vi...

To je već bilo previše za McNultyja koji je slušao njihovu prepirku.

Doimao se kao da će svaki čas dobiti živčani slom.

Tamnocrven u licu obratio se Kliu koji je počeo mijenjati boje poput semafora.

— Do đavola i vi i vaš prokleti šahl — povikao je. — Vratite se svi na svoja mjesta i pripremite se za najgore. Ponovo ću sazvati opći zbor kad dođe vrijeme da se sklonite u rashladnu komoru. — Preletio je pogledom oko sebe, dok mu je crvenilo polako nestajalo s lica, a tlak se vraćao na normalu. — Svi osim Jaya.

Rakete su radile punom snagom kao nekada u dobra stara vremena. Tutnjile su neprekidno i ravnomjerno. U brodu zrak je postajao sve topliji, bilo je vruće, a znoj nam se cijedio. Kako je tek moralo biti u navigacijskoj komori na brodskom pramcu? Marsovci još nisu osjećali nikakvih teškoća, i u ovim trenucima zavidjeli smo im na njihovu neobičnom kemijskom sastavu.

Nisam baš mnogo brinuo o vremenu, ali znam da sam dva puta bio dežuran, a između toga sam imao odmor koji sam proveo u spavanju. A onda su zvonca ponovno zabrujala najavljujući opći zbor. Stanje je tada već bilo prilično loše. Više se nisam znojio, sad sam se polako počeo topiti.

Sam je ovakve uvjete podnosio lakše od ostalih Zemljana, a pri tom je uspio da svog pacijenta potpuno izvuče iz životne opasnosti. Taj je strojar zaista imao sreću, ako se to uopće moglo nazvati srećom u postojećoj situaciji. Odmah smo ga odnijeli u rashladnu komoru, dok je Sam neprekidno bdio nad njegovim uzglavljem.

Pridružili smo im se čim je zabrujalo zvono. Naše je sklonište bila rashladna soba, ali ujedno to je bio i najčvršći i najhladniji dio broda, zaštićen trostrukim zidom u kojem su se također nalazili metalni ormarići s instrumentima, dva bolesnička odjela i veliki prostor namijenjen onim putnicima koji bi dobili svemirsku bolest. Tu je bilo dosta mjesta za sve, i svi smo se dobro osjećali.

Svi osim Marsovaca. Imali su dosta prostora, ali se nisu baš osjećali udobno. Oni se nikad ne osjećaju dobro kad je pritisak veći od 7 kg, jer za njih zrak ne samo da je vrlo gust već i zaudara — kao da udišete sirup začinjen starim kozjim mlijekom

Naočigled svih, Kli Yang je izvadio bočicu u kojoj se nalazio miomiris hooloo, dodao je svom ocu Kli Morgu. Ovaj ju je prihvatio, pogledao nas prezirno, zatim je pomirisao sadržaj bočice tako razmetljivo da je to doista bilo uvredljivo za sve Zemljane. No nitko nije rekao ni riječi.

Svi su bili tu osim McNultyja i Jaya Scorea. Zapovjednik broda pojavio se dva sata kasnije. Mora da je stanje gore na pramcu bilo zaista gadno, jer je McNulty izgledao strašno. Izmoždeno lice bilo mu je pokriveno potocima znoja, obrazi, prije punački, sad su bili upali i puni mjehurića. Njegova uniforma, uvijek tako pristala i uredna, sad

je visila kao na strašilu. Dovoljan je bio samo jedan pogled i odmah je bilo jasno kakvu je strašnu vrućinu izdržao kapetan.

Koračajući nesigurno, ušao je u malu kabinu za pružanje prve pomoći, skinuo polagano odjeću, osjećajući bol pri svakom pokretu. Dr Sam ga je istrljao želeom od tanina. Čuli smo kako izmučeni zapovjednik jauče i gunđa, dok ga je masirao brodski liječnik.

Sada smo zaista osjećali svu žestinu vrućine. Prodirala je kroz zidove, podove, zrak i izazivala grčeve u svakom mišiću. Neki su strojari skinuli čizme i prsluke. U njih su se brzo ugledali putnici-agronomi i svukli gornju odjeću. Moj je agronom sjedio nevoljko, u donjem rublju, neraspoložen zbog sveg onog što se dogodilo.

Izlazeći iz kabine za prvu pomoć, McNulty se bacio na svoj ležaj i rekao:

— Ako za četiri sata bude sve u redu, onda smo prošli ono najgore.

U tom su momentu zatajile rakete. Odmah smo znali o čemu je riječ. Spremište goriva se ispraznilo, a relejno se punjenje nije uključilo. Da je tamo u blizini bio strojar i uključio dovod ne bi bilo nikakvih teškoća. U toj vrućini i uzbuđenju netko je pogriješio.

Tek što smo potpuno shvatili o čemu je riječ, a Kli Yang je već izjurio kroz vrata. Do tog časa lijeno se valjuškao na ležaju pokraj vrata i nestao je u sekundi, dok smo mi još pokušavali da se saberemo u toj paklenskoj vrućini. Nakon dvadesetak sekundi rakete su ponovo gromoglasno zatutnjile.

Interfon mi je zabrujao ravno u uho. Uključujući mikrofon, javio sam se promuklim glasom »Da«? i začuo Jayov glas koji je dolazio s pramca broda.

— Tko je to uredio?

— Kli Yang — rekao sam mu. — Još je vani.

— Vjerojatno je otišao po štitnike za svoje ljude — nagađao je Jay. — Zahvalite mu u moje ime.

— Kako je tamo gore kod tebe? — upitao sam.

— Toplo. Nije baš jako dobro... za oči. — Načas je zavladala tišina, a onda — Mislim da ću izdržati... nekako. Privežite se i budite spremni kad se ponovo... javim.

— Zašto? — povikao sam grubo.

— Okrenut ću brod. Nastojte... izdržati... vrućinu. Tiho pištanje u mikrofonu bilo je znak da je Jay završio razgovor i prekinuo vezu. Rekao sam ostalima da se privežu. Marsovci nisu imali neprilika jer su imali dovoljno pipaka da se prilijepe i za najsluzaviji meteor.

Kli se vratio i dokazao da su Jayova nagađanja bila točna. Vukao je za sobom kacige i štitnike za svoje momke. Bilo mu je prilično teško jer se temperatura podigla do one točke kad i Marsovci počinju posustajati i gubiti snagu.

Mali su gegavci spremno navukli na sebe svoje patuljaste štitnike,

dobro ih zatvorili i smanjili pritisak izbacujući zrak. Odmah su se osjećali mnogo bolje. Imajući na umu da mi Zemljani obločimo svemirska odijela kako bismo u njima zadržali zrak koji nam je prijeko potreban za život, bilo je neobično promatrati Marsovce kako se oni koriste svojim odijelima da bi smanjili količinu zraka u njima.

Upravo su završili taj posao i postavili šahovsku ploču kad se ponovo oglasilo zvonce. Privezali smo se. Marsovci su čvrsto pripili svoje pipke o pod.

Polagano i ravnomjerno naš se brod počeo okretati oko svoje osi, po dužini. Šahovska ploča i figure nisu ostali na svom mjestu, počeli su se micati po podu, uspinjati po zidu i stropu. Privlačna sila Sunca vukla ih je prema toj strani.

Vidio sam vrućinom iscrpeno lice Kli Yanga kako poprima namrgođen izraz prateći pomicanje crnog topa po zidu. Unutar njegove kacige mora da su pljuštale najtipičnije marsovske psovke.

— Tri i pol sata — dahtao je McNulty.

To je značilo da nam treba dva sata do kritične granice i još dva sata da se udaljimo od nje. Dakle, onaj čas kad preostanu još samo dva sata bit će čas najveće opasnosti, čas kad ćemo biti najbliže užarenoj Sunčevoj lopti.

Taj kritični trenutak nisam dočekao jer sam se dvadesetak minuta prije toga onesvijestio. Danas više nema smisla opisivati detalje tog užasa. Mislim da sam onda malo šenuo umom. Osjećao sam se kao prase koje peku živo u pećnici. U tim trenucima Sunce mi se činilo kao veliki, užareni fantom kojeg treba uništiti zauvijek. Ubrzo nakon toga više nisam uopće mogao razmišljati jer sam izgubio svijest.

Devedeset minuta pošto smo prošli tu kritičnu točku uspio sam se osvijestiti i pomaknuti udove vezane remenjem. Sve me je boljelo. Bio sam ošamućen i nisam mogao shvatiti da treba proći još samo pola sata pa da budemo bar teoretski spašeni.

Ono što se zbilo u proteklom razdoblju mogao sam samo nagađati, premda baš nisam bio u stanju da o tome rasuđujem suvislo. Sunce je žarilo svojom strahovitom snagom, a njegove plamteće zrake posezale su prema brodu punom polumrtvih stvorova, utamničenih u čeličnoj posudi.

A gore, na brodskom pramcu, iza promatračkih okana, sjedio je potpuno sam Jay Score, otvorenih očiju i prkoseći sve strašnijem paklu, zureći u Sunce, zureći...

Kad sam pokušao ustati, zanjihao sam se nesigurno i pao na pod poput hrpe starih krpa. Brod se više nije okretao i po svemu sudeći letjeli smo normalno dalje našom uobičajenom brzinom. Srušio sam se samo zbog slabosti. Osjećao sam se zbilja vrlo loše.

Marsovci su se već potpuno pribrali. Znao sam da će oni biti među prvima. Jedan od njih mi je pomogao da ustanem i pridržavao me je

dok se nisam potpuno osvijestio. Opazio sam drugog Marsovca kako leži iznad McNultyja i tri druga putnika, koji su još bili u nesvijesti. Da, on ih je na taj način zaštitio od velike vrućine, pa su se oni vrlo brzo osvijestili.

Teškom sam se mukom dovukao do interfona, uključio ga, ali se nitko nije javljao s brodskog pramca. Tri pune minute stajao sam ošamućeno kraj interfona, i onda pokušao ponovno uspostaviti vezu. Nitko se nije javljao. Jay nije želio ili nije mogao odgovoriti na poziv.

Bio sam uporan, pokušao još nekoliko puta, ali bez rezultata. Dobio sam vrtoglavicu i ponovo sam se srušio na tlo. Vrućina je još bila nepodnošljiva. Bio sam potpuno dehidriran i osjećao se poput mumije stare milijun godina koju su upravo iskopali iz pustinjskog pijeska.

Kli Yang je otvorio vrata, otpuzao napolje bolno pomičući krakove. Nakon pet minuta se vratio i rekao govoreći kroz membranu na svojoj zaštitnoj kacigi.

— Nisam se mogao probiti do navigacijske kabine. Na središnjem prolazu automatska su vrata zatvorena, atmosfera hermetički izolirana, a vruće je kao u pećnici. — Pogledao je oko sebe, oči su nam se srele i kao da je odgovorio na moje neizrečeno pitanje. — U pramcu nema zraka.

*

Kad je kazao da nema zraka, to je značilo da su brodski promatrački prozori »izbijeni«. Ništa drugo nije moglo izbaciti zrak iz navigacijske kabine. Imali smo rezervne dijelove i mogli smo ukloniti kvar, ali tek kad budemo izvan opasnosti. No, u međuvremenu tutnjimo i jurimo svemirom, u neznanom pravcu, navigacijska kabina je prazna i u njoj nema zraka, a interfon i dalje uporno i sablasno šuti.

Malo-pomalo dolazili smo k sebi i prikupljali snagu. Posljednji je došao svijesti bolesni strojar, i u tome mu je opet pomogao Sam. U tom trenutku McNulty je obrisao znoj i uzbuđeno rekao:

— Četiri sata su prošla, ljudi, izjavio je s gorkim zadovoljstvom. — Uspjeli smo!

Začuli su se glasovi odobravanja. Čim smo saznali tu dobru vijest, pregrijana atmosfera u prostoriji više nije bila neizdrživa. Čudno je, ali istinito, kako popuštanje napetosti daje snagu; prijašnja nemoć nestala je u minuti i svi smo se osjećali sposobni da ponovo krenemo na posao. No, ipak je trebalo proći još četiri sata da manja grupa tehničara u svemirskim odijelima prodre kroz pakao koji je vladao na pramcu i iznese tijelo pilota iz zrakoprazne navigacijske kabine.

Donijeli su ga u Samov medicinski kutak, tu visoku, krupnu, tihu priliku, spaljena lica.

Trčkarao sam oko njega poput idiota govoreći:

— Jay, Jay, kako se osjećaš?

Mora da me je čuo, jer je počeo micati prstima desne ruke, a iz grudi mu se začuo mukli, hrapav šum. Dvojica tehničara otišli su u njegovu kabinu i vratili se noseći njegov glomazni kovčeg od sirove kože. Zatvorili su vrata bolesničke sobe i ostali unutra sa Samom, dok smo se Marsovci i ja vrpoljili vani. Kli Yang kretao se hodnikom gore-dolje kao da ne zna šta će sa svojim kracima.

Sam je izašao nakon više od jednog sata. Odmah smo ga zaskočili.

— Kako je Jayu?

— Potpuno je oslijepio. — Zatresao je glavom. — Izgubio je i glas. Mnogo je pretrpio.

— Dakle zato se i nije mogao javiti interfonom. Pogledao sam mu ravno u oči. — Možete... možete li mu pomoći, Same?

— Kamo sreće da mogu. — Lice mu je odavalo ono što osjeća. — Znate i sami koliko bih mu želio pomoći. Ali, nažalost, ne mogu. — Odmahnuo je bespomoćno. — Njegovo izliječenje više nije u moći moje profesije. Samo mu Johannsen može pomoći. Možda, kad se vratimo na Zemlju. — Glas mu je zadrhtao i ponovo se vratio u bolesničku sobu.

Kli Yang je rekao tužno:

— Baš sam žalostan.

*

Onu večer koju smo proveli kao gosti Svemirskog kluba u New Yorku neću zaboraviti dok živim. Taj je klub predstavljao onda, kao i danas, najekskluzivniji skup ljudi. Da biste postali članom morate pod najtežim okolnostima i u najvećoj životnoj opasnosti izvršiti neki junački pothvat na polju svemirske navigacije, pothvat ravan čudu. U ono vrijeme klub je imao devet članova, a danas ih ima dvanaest.

Skupu je predsjedao Mace Waldron, slavni pilot koji je godine 2263. spasio onaj marsovski linijski brod. Elegantan u svome fraku bio je na čelu stola, a do njega je sjedio Jay Score. Na drugom kraju stola nalazio se McNulty, s osmijehom zadovoljstva na svom punašnom licu. Pokraj našeg zapovjednika sjedio je stari, sijedi Knud Johannsen, genij koji je konstruirao seriju J i znanstvenik za kojeg zna svaki astronaut.

Sa strane su sjedili svi članovi posade našeg broda Hopsasa, očigledno zbunjeni, a tu su bili i Marsovci kao i tri putnika agronoma koji su svoje putovanje odgodili zbog ove svečanosti. Skupu je prisustvovalo i nekoliko audio-novinara sa skanerima i mikrofonima.

— Gospodo i vedrani — započeo je svoj govor Mace Waldron — ovo je događaj kakav još nikad nije zabilježen u povijesti čovječanstva, događaj kome nema premca u ovom klubu. Zbog toga imam veliku čast i dužnost da predložim Jay Scorea, pomoćnog pilota, za punopravnog i počasnog člana Svemirskog kluba.

— Slažemo se! — odmah povi kaše trojica članova.

— Hvala — upitno je podigao obrve. Preostalih osam ruku podiglo

se u isti čas..— Prihvaća se — rekao je. — Jednoglasno — Uputivši svoj pogled prema šutljivom i nepomičnom Jay Scoreu, počeo ga je hvaliti. Nastavio je unedogled s hvalospjevima i sve samim superlativima, a Jay je šćućureno sjedio kraj njega s ravnodušnim izrazom lica.

Dolje, na drugom dijelu stola, vidio sam kako se osmijeh blaženstva širi McNultyjevim zadovoljnim licem. Stari Knud, sjedeći do njega, promatrao je Jaya očinskom ljubavlju. Posada je također svu svoju pažnju obratila na predmet svih tih silnih pohvala, a i svi skaneri su bili uprti u njega.

A, on je, poput žrtve, sjedio tamo dolje, potpuno mirno, izliječene su mu oči opet sjale, ali lice mu je i dalje ostalo ukočeno, usprkos govorima, popularnosti i očinskom ponosu njegova stvaraoca, Johannsena.

No, desetak minuta kasnije opazio sam da se J-20 počeo vrpoljiti očigledno zbunjen i razdragan.

I tko još kaže da roboti nemaju duše!

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Prsten

Goran Hudec

Tog popodneva sam se upravo odmarao lutajući mislima. Prenulo me zvono, pomalo neugodno, jer nikoga nisam očekivao. Provjerio sam na TV-monitoru, pred vratima je stajao neznanac.

— Inspektor Strpić — predstavio se.

Kimnuo sam glavom. Očigledno, kad je stigao do mojih vrata, nije bilo nužno da se predstavljam.

— Nadam se da imate vremena za razgovor — nastavio je.

— Očekivao sam vas — odgovorih, a kad je on digao obrve u znak čuđenja, dodao sam: — Nekog od vaših. Izvolite!

Dok je išao prema salonu, pokušao sam ga procijeniti. Možda je neku godinu stariji od mene, elegantan i samopouzdan. Vjerojatno pravnik po struci, pretpostavljao sam.

Inspektor se udobno smjestio, pa sam ga ponudio pićem. Dao je prednost mekoj, pitkoj šljivovici pred razvikanim imenima francuskih konjaka ili škotskih viskija, čime je samo podigao ugled u mojim očima.

— Dobro ste se smjestili — reče — bacajući poglede kroz Staklenu pregradu koja je dijelila salon od zatvorenog bazena gotovo olimpijskih dimenzija.

Bilo je to vraški točno, pa sam samo potvrdno kimnuo glavom.

— Istražujem za Komisiju za ispitivanje porijekla imovine. Vaš predmet je zaista zanimljiv — načinio je kratku stanku kao da prikuplja misli, a možda je očekivao neku reakciju s moje strane.

Izašao sam mu u susret.

— To je vaša ocjena. Ne poznajem ostale slučajeve na kojima radite — odgovorih.

— No, dakle, da pokušam rekonstruirati događaje! Pomoći ćete mi u nekim detaljima, nadam se — nije se dao omesti. — Do dvadesetog travnja prošle godine vodili ste sasvim normalan život. Svaki dan ste odlazili na posao i primali prosječan osobni dohodak, kako to već je danas po institutima. Dvadeset prvog travnja ujutro, prije dolaska na posao, otvorili ste devizni žiro-račun u banci. Vaši kolege s posla potvrdili su kasnije da ste dobar dio dana proveli u nekim proračunima, nakon kojih ste bili nekako potišteni. Idućih nekoliko dana nismo uspjeli ustanoviti nikakve neobične postupke. Nastavili ste

živjeti kao i prije.

— Do trenutka kad sam primio obavijest o prispijeću novca na žiro-račun — dopunio sam ga.

— Upravo tako. Međutim, novac je stigao u banku dvadeset prvog travnja, svega desetak minuta nakon otvaranja žiro-računa, i to svota koja vas je učinila jednim od stotinjak najbogatijih ljudi na svijetu. I tako ste idući dan nakon primitka obavijesti iz banke dali otkaz na svom radnom mjestu i počeli zidati ovu... — zastao je tražeći najpogodniji izraz.

— Kuću. Tako je zovem — rekao sam.

— Kuća — ponovio je inspektor Strpić zamišljeno. — Pod tim se obično podrazumijeva stambeni objekt. Nisam siguran da je to točno u ovom slučaju. Onaj računski centar je jedan od najvećih u zemlji a i izvrsno opremljen elektronski laboratorij ne spada u ono što ljudi obično stavljaju u kuću u kojoj stanuju.

— Krilo za intelektualnu rekreaciju. Vjerojatno bi ga svaki čovjek drugačije opremio, a ovo moje rješenje je samo pitanje standarda. Ali odlutali smo malo od teme — upozorio sam ga.

— Imate pravo. Sada se pojavljuje prsten. Skandal je izbio početkom svibnja, kad su se na jednom primanju na Bahamskim otocima susrele dvije dame s identičnim prstenovima. Prstenovi su bili izvanredne izrade, očigledno rad nekog starog majstora, a i sam dragulj zbog svoje čistoće i specifičnog načina brušenja postigao bi astronomsku cijenu. Bulevarska štampa je taj događaj dobro iskoristila za podizanje tiraže. Naknadno se pokazalo da je treći prsten već nekoliko dana prije toga bio izložen u Ermitažu u Lenjingradu, u sklopu izložbe »Dragulji kroz povijest«, i bio identificiran kao rad nepoznatog majstora, najvjerojatnije iz sedamnaestog stoljeća, iz Nizozemske. U javnosti su se pojavila samo ta tri prstena. Idućih dana Interpolu su stigle čak šezdeset četiri prijave od ustanova i pojedinaca koji zbog ugleda nisu željeli da se njihova imena vuku po naslovima žute štampe. Svi su oni posjedovali identične prstenove. Devetnaestog travnja primili su ih od osobe s kojom su duže vrijeme u tajnosti pregovarali o toj kupovini i tom prilikom su platili čekovima u korist stanovitog računa u jednoj švicarskoj banci. U toku idućeg dana obavljene su bankovne transakcije i očigledno se taj dan sav novac nalazio na računu u švicarskoj banci.

— A dvadeset prvog travnja je ta švicarska banka, kako vi pretpostavljate, prenijela taj novac na moj žiro račun? — morao sam makar na trenutak prekinuti njegov monolog.

— Naravno, to je bio jedan razlog, a drugi je taj da su svi kupci uspjeli prepoznati osobu od koje su kupili prsten. Nema sumnje, to ste vi — inspektor kao da je uzdahnuo dok je govorio posljednje riječi. — Provedena je istraga širom svijeta da bi se razjasnio taj slučaj. Nikakve

formalne tužbe nije bilo. Pokazalo se da su svi kupci zadovoljni trgovinom, jer je prsten očigledno vrijedio barem toliko koliko su ga platili. No činjenice su bile, najblaže rečeno, zbunjujuće. Svi prstenovi su apsolutno identični do razine atoma. Nije moguće izraditi dva posve jednaka prstena. Nijednom postojećem metodom ne može se utvrditi razlika između tih šezdeset sedam prstenova koji su ispitani. Sumnjamo da ih je više, jer se ne poklapaju svote koje su plaćene za šezdeset sedam prstenova i ona koja je uplaćena na vaš račun.

— Bilo je ukupno devedeset četiri prodana komada — složio sam se s njim.

— Znači, priznajete? — inspektor je bio upravo zaprepašten.

— Dosad me nitko ništa nije pitao. Ne namjeravam tajiti činjenice. Ali samo nastavite, otkrivate mi neke podatke koje nisam znao.

— No, dakle, prvo smo otkrili da su prstenovi identični. A samo nekoliko dana kasnije postalo nam je jasno da je u toku pregovora o kupovini trebalo da istovremeno budete na više kontinenata, a to, naravno, nije moguće. Osim toga, pregovarač je savršeno govorio barem, dvadeset sedam jezika. Jedan japanski biznismen se kleo da u životu nije čuo Evropljanina koji tako tečno govori japanski.

— Ako se za japanski može reći da je to tečan jezik — upadoh.

— No, da — složio se inspektor. — A potpuno nas je zbunio onaj arapski šeik koji je uporne tvrdio da je pregovarač perfektno govorio dijalektom kojim se služe upravo oko njegove rodne oaze. Očigledno, u prodaji vam je pomagala velika skupina, ljudi, ako ni zbog čega drugog, onda zbog jezika. Vi lomite jezik i na onih nekoliko stranih jezika koje pokušavate govoriti. Ali nijednog od vaših pomagača nismo uspjeli otkriti.

— Nemate pravo — morao sam se usprotiviti. — Cijela operacija je moje djelo i nisam imao pomagača.

— To nije moguće. Onda ste devetnaestog travnja 1978. morali biti na šezdeset sedam mjesta širom svijeta. Ili možda na devedeset četiri, kako tvrdite? — inspektor je pomalo ljutite odmahivao glavom. — A za taj dan u sekundu znamo kako ste ga proveli od jutra do one proslave rođendana vaše vjenčane kume navečer.

— Godišnjice vjenčanja — promrmljah za sebe. — Tada je sve i počelo — nastavio sam glasnije da me inspektor čuje.

— Dužan sam vam, ako ništa drugo, iznijeti te događaje onako kako sam ih vidio.

— Mogu li pripremiti kavu i za vas? Meni bi baš prijala. Inspektor se šutke složio, pa krenuh prema espresso-aparatu.

— Dvostruku kratku? — Sa šlagom? — upitah.

Buka koja je u tom trenu zaglušila naš razgovor nije potjecala od stampeda bizona, kako bi pomislio neupućeni slušalac. To je shvatio i inspektor čim je topot nogu zamijenilo prskanje vode i zadovoljno

frktanje. Nije bilo sumnje, oba moja trogodišnja potomka su se odlučila za popodnevno kupanje.

— Dobro plivaju. Za svoj uzrast, dakako. To je jedna od prednosti kućnog bazena — sasvim nepotrebno sam se pohvalio.

Osjećao sam da je inspektor već pomalo nestrpljiv, a kako su kave već ispuštale svoj omamljujući miris iz šalica, bio je očigledno red na meni da pokušam udovoljiti posjetiočevoj radoznalosti.

— Sve je počelo na proslavi godišnjice vjenčanja moje kume. Društvo je bilo dobro raspoloženo i u sitne sate počeo je sasvim neozbiljan razgovor. Posljednja tema te večeri, ili bolje rečeno jutra, bila je žalopojka kako nikada nema dosta novca pogotovu ako je riječ o našoj razmjerno mladoj generaciji, kad praktički u isto vrijeme navaljuju na skromnu plaću mala djeca, nenamješteni stan, auto i sitne ambicije za praćenje mode u odijevanju. Bila je to i meni bliska tema, pa kad sam kasnije legao u krevet, još su mi kroz glavu prolazili odlomci tog razgovora. Tada mi je palo na pamet kako bi bilo kad bi čovjek mogao riješiti svoje financijske probleme osigurati sebi egzistenciju na višem nivou, na primjer pomoću vremeplova. Vremeplov, kakva glupa ideja, pomislio sam u čas, no već trenutak kasnije i nije mi se činila tako glupa. Kao da me netko ubo iglom, skočio sam iz kreveta i nekoliko sati kasnije na stolu mi je ležala hrpa papira punih proračuna koji su dokazivali da mogu, i to razmjerno jednostavno, konstruirati vremeplov.

Učinilo mi se da u tom trenutku inspektor nije znao zibijam li s njim šalu ili bi trebalo da okrene telefonski broj najbliže psihijatrijske klinike. Valjda je zbog toga i ostao nepomičan, nijem.

Uskoro je trebalo da svane, no bio sam izvrsno raspoložen kad sam se vratio da prespavam preostalih nekoliko sati do odlaska na posao — nastavih. — Znao sam načiniti vremeplov.No što početi s njim? Odluka se nametala sama. Čim načinim vremeplov, otići ću u budućnost. Bit će dovoljno trista godina. Tamo treba iskoristiti uređaje za brzo učenje i naučiti starovalonski. Upravo je nevjerojatno za današnje pojmove kako funkcionira tehnika dvadeset trećeg stoljeća! Željeno područje se iz memorije kompjutora prepisuje izravno u mozak. Za pet minuta se mogu svladati rječnik, fraze gramatika bilo kojeg jezika. Pošto svladam jezik, mogu se vratiti u prošlost, u Nizozemsku u sedamnaestom stoljeću, i tamo za neke mirodije, papar na primjer, koji je u to vrijeme vrijedio gotovo koliko i zlato, otkupiti neki dragulj koji u našem dvadesetom stoljeću vrijedi neusporedivo više. To je bila potpuno poštena trgovina te sam od jednog draguljara za pola kilograma papra otkupio prsten.

Inspektor me sada slušao u još većoj nedoumici.

— Jedan prsten mi, međutim, nije bio dovoljan — nastavio sam. — Razmišljao sam o tome da pokušam od drugih draguljara otkupiti neki

drugi nakit, ali mi se to učinilo suviše riskantno. Odlučio sam da onaj isti prsten kupim ponovo. Nije to baš jednostavno. Ako se danas vratim u prošlost, pretpostavimo u neki dan u dvadeset sati, pa kupim prsten, jasno je da sutra ne mogu otići u prošlost, u taj isti dan u 21 sat, i ponovo kupiti prsten. Draguljar ga neće imati, jer ga je već prodao. Ali ako u svom ponovnom vraćanju u prošlost dođem u devetnaest sati, očigledno taj prsten mora postojati u prošlosti, jer kako bih ga inače mogao kupiti prethodnog dana u 20 sati! Tako sam i odlučio činiti, vraćati se svaki put sve dalje u prošlost i kupovati isti prsten. Rezultat će biti gomila identičnih prstenova u mom posjedu. Odmah se postavlja i pitanje prodaje. U mom vremenu obrađivati ću kupca po kupca, no kako je riječ o identičnom prstenu, nužno je da svi kupci postanu istovremeno vlasnici prstena, dakako u svom vremenu. Prilikom prodaje vremeplov mi je prijeko potreban, bilo da skočim u dvadeset treće stoljeće da naučim jezik kojim govori kupac, bilo da se vratim u blizu prošlost radi ugovaranja prodaje. Mogu vam reći da je uspjeh prodaje bio izvanredan i da je prstenje sada raspoređeno po svim geografskim širinama i dužinama. Bio sam posve siguran da će makar neki kupci, ostati anonimni s obzirom na porijeklo svog novca, ali mi to nije smetalo da ih lišim odgovarajućeg dijela njihove imovine.

Ne prekidajući me, inspektor je ustao i počeo polako šetati po sobi.

— Očekivao sam da ću skupiti gotovo astronomsku svotu novca — produžio sam — pa mi se odmah nametnula ideja da makar dio tog novca pokušam odmah potrošiti. Sagraditi kuću iz snova? Naravno! Treba mi dobar arhitekt. Frank Lloyd Wright danas, doduše, nije živ, ali zar je to problem za vremeplov! Treba mu samo omogućiti da pusti mašti na volju i evo projekta za moju kuću. Zatim namještaj. Bilo bi jednostavno skočiti po namještaj u budućnost, ali sam to ipak odbacio. Stari majstor Picasso mogao je skicirati namještaj za svoju vilu, mogao bi i za moju. Pogotovu ako o tome budemo pričali u dane kad nije bio poznat, u nekom pariškom bistrou uz butelju vina. Kuhinja ipak treba da dođe iz budućnosti, ali ne predaleke, u kojoj će čovječanstvo odbaciti klasični način prehrane. Odabrao sam dvadeset drugo stoljeće. Tu bih se mogao opskrbiti i fantastičnim voćem s plantaža na Mjesecu. I uz takve misli sam konačno zadrijemao. Idućeg jutra bio sam pun energije za akciju. Što mogu učiniti odmah, dok ne konstruiram vremeplov, pitao sam se. Samo jedno: otvoriti žiro-račun u banci. Bilo bi najbolje da isplatu za prstenje koordiniram tako da mi novac stigne na račun upravo danas.

Inspektor je ponovo sjeo. Pažljivo me slušao.

— Otišao sam u banku — nastavio sam — otvorio žiro-račun te sa svojim proračunima iz protekle noći pošao u institut. No čim sam sjeo za stol i prolistao papire, sve mi se učinilo crno. To je bila najveća

gomila gluposti koju sam u životu pročitao. Ma kakav vremeplov! Već je početna ideja bila potpuno pogrešna. Valjda sam bio pod popriličnim utjecajem maligana kad sam mogao nešto takvo izmisliti. Narednih dana bio sam potišten. Ne zbog toga što neću konstruirati vremeplov. Bio sam razočaran samim sobom. Kako sam ijednog trena mogao povjerovati da se može konstruirati, to me grizlo. A kad je nakon nekoliko dana prispjela obavijest iz banke da je stigao novac na moj žiro-račun, odlučio sam da sagradim ovu kuću prema Wrightovu projektu. To bi bilo sve.

Inspektor je još neko vrijeme razmišljao, pa napokon upita:

— A kada ste konstruirali vremeplov?

— Nikada. Danas sam uvjeren više nego ikad da se vremeplov ne može ni zamisliti. Vremeplov je, naprosto, fizička besmislica iz SF-romana. I uvijek će to ostati.

— Polako, polako. Ipak, realnost su onih šezdeset sedam ili, kako vi tvrdite, devedeset četiri prstena. Realnost je ova kuća, novac na vašem žiro-računu. Kako to objašnjavate? — bio je uporan inspektor.

— Ne znam — slegnuo sam ramenima. — Mislim da čovječanstvo općenito suviše pati od toga da sve objašnjava. Odustao sam od objašnjavanja. Nastojim se samo prilagoditi novom okviru svog života.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Sakupljač smeća

Ray Bradbury:

The Garbage Collector

Preveo *Zoran Milović*

Ovakav je bio njegov posao: ustajao je u pet sati u hladno i još tamno jutro i umio se toplom vodom ako je grijač radio ili hladnom vodom ako grijač nije radio. Brijao se pažljivo, govoreći ženi u kuhinju, a ona je za to vrijeme pripremala jaja i šunku ili palačinke ili što je već bilo toga jutra. U šest se sati već vozio na posao, a kada je stigao parkirao je automobil u veliko dvorište gdje su i svi drugi parkirali svoje automobile kada bi se podiglo sunce. Boje neba u to doba jutra bile su narančaste i plave i ljubičaste i ponekad vrlo crvene i ponekad žute ili pak čiste poput vode na bijelom kamenu. U neka jutra mogao je vidjeti svoj dah u zraku, a u neka nije.

Kako se sunce dizalo, pokucao bi šakom po strani zelenog kamiona, i njegov vozač, smiješeći se i govoreći mu zdravo, popeo bi se u kamion s druge strane i onda bi se odvezli u veliki grad i vozili se dugačkim ulicama sve dok ne bi došli do mjesta gdje su počinjali rad.

Ponekad, na putu, stali bi i popili crnu kavu a onda zagrijani nastavljali dalje.

A onda su počinjali rad, što je značilo da je on uskakao u prednje dvorište svake kuće i uzimao kante sa smećem i donosio ih do kamiona i izbacio iz njih otpatke i udario još jednom po metalnom rubu, čime su kore od naranči i kore od dinja i kaveni talog ispali van i bubnuli dolje i počeli puniti prazni kamion. Bilo je tu uvijek i kosti odrezaka i ribljih glava i komada zelenog luka i pljesnivog celera. Kad je smeće bilo svježe nije bilo tako loše, ali ako je bilo vrlo staro, onda je bilo loše.

Nije bio siguran voli li svoj posao ili ne, ali bio je to posao i on ga je radio dobro, često je o njemu mnogo govorio, a često ne razmišljajući o njemu. Nekih dana posao je bio divan, jer bio si vani rano i zrak je bio hladan i svjež, sve dok ne bi radio predugo i sunce bi postalo toplo i smeće bi rano počelo zaudarati. Ali, većinom je to bio

posao dovoljno značajan da ga zadrži zaposlenim i spokojnim i gledajući kuće i ošišane travnjake kojima je prolazio viđao bi kako žive svi ti ljudi. I jednom ili dvaput na mjesec iznenadio bi se kad bi uvidio da voli svoj posao i da je to najljepši posao na svijetu.

Trajalo je to tako mnogo godina.

A onda, iznenada, posao se za njega znatno promijenio. Promijenio se u jednom jedinom danu.

Kasnije ga je često čudilo kako se posao može izmijeniti toliko mnogo u tako malo vremena.

*

Ušao je u stan i nije vidio svoju ženu niti joj je čuo glas, ali ona je bila tamo, i otišao je do stolice ne želeći da ga ona opazi, ali ona ga je gledala kako dodiruje stolicu i sjeda bez riječi. Dugo je tako sjedio.

— Nešto nije u redu? — napokon ga probudi njezin glas. Mora da ga je to upitala najmanje tri ili četiri puta.

— Nije u redu? — gledao je ovu ženu i, da, bila je to njegova žena, bio je to netko koga je znao, i ovo je njihov stan s visokim stropom i istrošenim tapetama.

— Nešto se danas dogodilo na poslu — reče. Čekala je.

— Na mojem kamionu nešto se dogodilo — jezik mu se suho pomicao preko usana a oči su mu bile čvrsto zatvorene sve dok nije postalo crno i nije bilo nikakva svjetla i bilo je kao kad stojiš sam u sobi, upravo izašao iz kreveta, usred mrkle noći. — Mislim da ću prekinuti posao. Pokušaj shvatiti.

— Shvatiti! — zavikala je.

— Ne može mi se pomoći. Sve je ovo najnerazumljivija prokleta stvar koja mi se ikada dogodila u životu — otvori oči, stegne šake i osjeti da su hladne. — Stvar koja mi se dogodila bila je čudna.

— Pa, nemoj samo sjediti ovdje!

On uze dio novina iz džepa svojeg kratkog kožnog kaputa.

— Ovo su današnje novine — reče — 10. prosinca, »Los Angeles Times«. Bilten Civilne obrane. Piše da kupuju radioaparate za naše kamione za smeće.

— Pa što je toliko loše u malo muzike?

— Nema muzike. Ne razumiješ. Nema muzike. — Otvori svoju grubu ruku i jednim čistim noktom nacrta, polako, pokušavajući postaviti sve tamo gdje je on mogao vidjeti i gdje je ona mogla vidjeti. — U ovom članku major kaže da će u svaki kamion za skupljanje smeća u gradu postaviti po jedan primopredajni aparat — zaškilji u ruke — nakon što atomska bomba padne na naš grad radio će se oglasiti. I onda će naši kamioni za odvoz smeća otići i pokupiti tijela.

— Pa, to se čini praktičnim. Kada...

— Kamioni za odvoz smeća — reče on opet — otići će pokupiti tijela.

— Pa ne možeš samo tako ostaviti tijela naokolo, možeš li? Otići ćete i pokupiti ih...

Njegova žena zatvori usta vrlo polako. Zatrepće samo jednom, pa vrlo polako ponovo. On nepomično gledaše taj polagani treptaj njezinih očiju.

Tada, okrećući svoje tijelo, kao da ga netko drugi okreće umjesto nje, zakorači prema stolici, zastane, razmišljajući kako da to učini, i sjede vrlo ravna i ukočena, ne govoreći ništa.

Slušao je kako ručni sat na njegovu zglobu otkucava, ali samo s djelomičnom pažnjom.

Napokon se ona nasmije.

— Šalili su se!

On odmahne glavom.

Osjeti kako mu se glava pokreće slijeva nadesno i s zdesna nalijevo, vrlo polako, kao što se događalo sve polako.

— Nisu. Danas su u moj kamion postavili uređaj. Rekli su, u slučaju uzbune, ako budete radili, istresite smeće iz kamiona bilo gdje. Kada vam javimo, otiđite tamo i pokupite tijela mrtvih.

Nekakva voda u kuhinji vrila je vrlo bučno. Ostavila je da vrije pet sekundi a onda se jednom rukom uhvati za naslon stolice, ustane, pronađe vrata i iziđe. Zvuk nestane. Stajala je na vratima i onda ušla i sjela na mjesto pored njega. On je sjedio i dalje nepomično, glave okrenute na istu stranu.

— Sve je to razrađeno u pojedinosti. Imaju desetine, narednike, kapetane, kaplare, sve — reče. — Čak znamo gdje da dovezemo tijela.

— Dakle, cijeli dan si razmišljao o tome? — upita ga ona.

— Cijeli dan, još od jutra. Mislio sam: možda od sada više ne želim biti sakupljač smeća. Znaš, obično smo se Tom i ja zabavljali nekom vrstom igre. Moraš to činiti. Smeće je loše. Ali možeš igrati neku vrst igre. Tom i ja smo je obično igrali. Gledali smo kakve su vrste otpaci. Kosti od odrezaka u bogatim kućama, salata i kore od naranči u siromašnim. Naravno da je smiješno, ali moraš se potruditi i napraviti svoj posao vrijednim kao što može biti i kao što vrijedi, ili zašto, do vraga, uopće raditi? I, sam si svoj gospodar, na neki način, na tom kamionu. Ustaješ rano ujutro i to je, svakako, posao na otvorenom; vidiš kako se sunce diže i vidiš kako se budi grad, a to uopće nije loše. Ali sada, danas, iznenada, to više nije posao za mene.

Njegova žena poče hitro govoriti.

Nabrojila je mnogo stvari i govorila o još više njih, ali uvijek je nježno prekidao njezin govor.

— Znam, znam, djeca i škola, naš auto, znam — reče. — I računi i novac i kredit. Ali što je s farmom koju nam je ostavio moj otac? Zašto ne bismo mogli preseliti tamo i otići iz grada? Znam ponešto o seoskom životu. Mogli bismo uzgajati stoku, obrađivati zemlju, imati

dovoljno za život mjesecima, ako se dogodi nešto.

Ona ne reče ništa.

— Naravno, svi naši prijatelji su ovdje u gradu — nastavi on. — I prijatelji i zabave i prijatelji naše djece, i...

Ona duboko uzdahne.

— Možemo li o tome razmisliti idućih nekoliko dana?

— Ne znam. Bojim se toga. Bojim se razmišljati o tome, o mojem kamionu i novom poslu, priviknut ću se na to. I, to se uopće ne čini dostojnim čovjeka, ljudskog bića, da ikada dopusti da se privikne na ideju kao što je ova.

Ona polako zatrese glavom, gledajući prozore, sive zidove, tamne slike na zidovima. Stisne ruke i poče otvarati usta.

— Razmislit ću noćas — reče on — ostat ću budan. Do jutra ću znati što mi je činiti.

— Budi pažljiv s djecom. Ne bi bilo dobro da saznaju za sve to.

— Pazit ću.

— Dobro, onda ne govorimo više o tome. Idem završiti ručak.

Ona se tržne, stavi ruke na lice a zatim pogleda ruke i sunčeve zrake na prozoru.

— Moram požuriti, djeca će stići svaki trenutak.

— Nisam gladan.

— Moraš jesti. Moraš nastaviti.

Ona požuri, ostavljajući ga samog nasred sobe gdje ni povjetarac nije pomicao zastore i samo je sivi strop visio nad njim s ugašenom žaruljom poput usamljenog starog mjeseca na nebu.

Šutio je i opipavao lice objema rukama.

Ustade i stade na vratima blagovaonice, zatim pođe naprijed, osjeti želju da sjedne, i ostade sjediti na stolici u blagovaonici. Ugleda svoje ruke pružene na stolnjaku, otvorene i prazne.

— Cijelo prijepodne — reče — razmišljao sam.

Ona prođe kuhinjom štropoćući srebrnim posuđem, lupajući tavama i razbijajući tišinu koja je do tada vladala posvuda.

— Pitam se — reče on — da li tijela treba stavljati uspravno ili položeno, s glavama na desnu stranu ili s nogama na desnu stranu. Žene i muškarce zajedno ili odvojeno? Djecu u poseban kamion ili zajedno sa ženama i muškarcima? Pse u posebne kamione ili ih ostaviti da leže? Pitam se koliko može primiti tjelesa jedan kamion za smeće. I pitam se da li da ih slažeš jedno na drugo kad napokon saznaš da moraš i to. Ne mogu to izračunati. Ne mogu to pronaći. Pokušavam, ali tu uopće nema pogađanja koliko ih možeš nagomilati u jedan kamion.

Sjede i stade razmišljati kako izgleda njegov posao kad je dan već odmakao a kamion je pun i prljava velika krpa prebačena preko gomile tako da je smeće oblikuje u neobične oblike. I kako izgleda kad

iznenada povučeš krpu i otkriješ gomilu smeća i pogledaš unutra te nekoliko sekundi gledaš bijele stvari koje nalikuju na makarone i rezance, samo su te bijele stvari žive i vriju. Ima ih na milijune. I kada te bijele stvari osjete sunčevu toplinu zakipe i tonu dolje na salatu i na staru smrdljivu govedinu, na kaveni talog i na glave bijelih riba i nakon desetak sekundi na suncu bijele stvari su otišle, potonule i velika prljava krpa prekriva gomilu smeća koja je sada tiha i bez pokreta. Gledaš veliku prljavu krpu i znaš da je iznutra ponovo mrak i stvari se opet počinju pokretati i micati baš kao što se sve mora pokretati i micati kada se ponovo nađe u mraku.

Još je sjedio tamo u praznoj sobi kada se prednja vrata otvoriše treskom. Njegov sin i kćerka s bukom upadoše unutra, smijući se, i vidjevši ga kako sjedi, zaustaviše se.

Majka utrča kroz kuhinjska vrata, držeći se za njihov rub, i pogleda porodicu. Oni ugledaše njezino lice i čuše joj glas:

— Sjednite, djeco, sjednite! — podiže ruku i gurnu je prema njima — stigli ste upravo na vrijeme.

Svjetionik za mušice

Vladimir Malov:

Motyljki na svjet

Preveo *Ivan Paprika*

— Napokon je i to gotovo! — javi se umorno Neville i zavali u naslonjač.

Šutjeli su cijelu minutu, uzbuđeni svečanom tišinom što je nastala pošto su isključili motore za kočenje. Obojica su, naravno, razmišljali u tom trenutku o istome: jesu li signali supersnažnog radio-zračenja — što su ga znanstvenici već odavno otkrili na području tog planeta — zaista djelo visoko-organizirane, razumne civilizacije. Ako jesu, onda je njima dvojici, Nevilleu i Belieru, zapala u dio sreća i čast da prvi vlastitim očima ugledaju žive stvorove s drugih planeta.

Uostalom, možda ipak nisu prvi? Naime, čim su na Zemlji registrirali te signale, odmah su poslali u svemir tada najsuvremeniji svemirski brod, koji je prema proračunima trebao stići do tog planeta za 180 godina. Nije to bilo ništa neobično, jer su u to vrijeme na Zemlji već znatno produžili čovjekov vijek. Sto pedeset godina kasnije, kada su se pojavile savršenije konstrukcije, startao je još jedan svemirski brod koji je letio brzinom svjetlosti. A kako i ne bi, kad su svi na Zemlji poželjeli da što prije otkriju, odnosno saznaju, kakve su prirode ti signali, te da se predstavnici ljudskog roda sastanu s predstavnicima visokorazvijene civilizacije. I, na kraju, krenuo je na put i treći svemirski brod, njihov »Pozdrav«, što se mogao kretati izvanprostorno i kojemu je za taj isti put bilo potrebno svega nekoliko mjeseci.

I još jedna, pomalo zabavna pojedinost — trebalo je da sva tri broda stignu na cilj skoro u isto vrijeme. No to nije bilo samo zabavno nego i vrlo zgodno — naime sve će se tri posade vratiti na Zemlju na njihovu »Pozdravu«. I tako udovoljiti općoj znatiželji.

— Baš me zanima, kako izgledaju ti, kako da se izrazim, no... ljudi? — naruši Belier šutnju.

— Pa začas ćemo ih vidjeti — odazove se Neville, pruživši ruku

prema velikom narančastom dugmetu.

Odmah zasvijetli na ekranu sav obzor u krugu i Zemljani upiljiše oči u sliku što se pojavila.

Svemirski brod »Pozdrav« koji je mjesecima bio za njih sve i prometno sredstvo i dom i dio rođenog planeta, sada se nalazio na zasljepljujući sjajnoj i savršeno ravnoj površini tla što se prostiralo na sve strane daleko do horizonta. Na toj su se površini porazmjestili neobični predmeti, svih mogućih oblika, od kojih ni jedan jedini nije ni po čemu bio sličan drugome. Prizor je bio toliko neobičan i nevjerojatan, da su Neville i Belier, koji su još čas prije bili spremni da će ugledati bilo što, ma kako to bilo neobično, sada posumnjali da su se našli u koži nekakvih bića koja doživljavaju isto što je doživljavala i Alica iz poznate bajke kad se našla u zemlji čudesa s one strane svoga zrcala.

Kad su već navukli skafandre i našli se u izlaznoj pretkomori, malo su se uznemirili.

— Čuj, ne čini li se sve ovo neobičnim? — počeo je Belier.

— Naravno da mi se čini.

— Nije mi jasno zbog čega se svi ti predmeti toliko razlikuju jedan od drugoga? Čini mi se da ne postoje ni dva koji bi bili makar i malo slični.

Neville, koji je bio po prirodi mirniji i suzdržljiviji, ovaj put je samo slegnuo ramenima. U to se otvori kapak na njihovu »Pozdravu«, i oči im zabljesnu jarka svjetlost neobičnog svijetloplavog Sunca. Neville i Belier se počeše polagano spuštati niz lake stepenice.

— Molio bih vas, malko brže.

Oni se preplašeno osvrnuše a zatim pogledaše jedan drugoga.

— Jesi li to bio ti? — počeše oba istodobno.

— Da, da. To se ja obraćam vama, vama dvojici što silazite niz stepenice. I molim vas da požurite, jer je danas preda mnom mnogo posla!

Potpuno su se zbunili, ali su niz stepenice ipak sretno sišli.

U podnožju »Pozdrava« čekalo ih je stvorenje savršeno zemaljskog izgleda, plavih očiju i crne kose, bez zubi i zamotano u široku, slobodnu odjeću, nalik na šareno obojenu plahtu ili togu drevnog rimskog senatora.

— Hm... — otegnu stvorenje. — Čini mi se da sam takve Već sretao. — Istodobno ih je pomno razgledao sa svih strana.

Vidjelo mu se na licu kako naporno razmišlja, dok ga na kraju zapljusnu radost riješene zagonetke.

— Da, da, bilo je to prije četiri dana, kad sam također dežurao. Skafandri nisu potpuno jednaki ali je tip isti. Siguran sam. Aha, a prije petnaest dana, samo što je tada dežurao kolega, ista pripovijest. I njihovi su skafandri bili istog tipa. Ali brodovi... — tu stvorenje poče

mahati glavom.

— Doletjeli su, znači? — uskliknu Belier i poče se ogledati tražeći među onim neobičnim predmetima arhaični, ali dobro poznati lik prvog svemirskog broda MKC5510 i onaj savršeniji ali također zastarjeli lik »Astronoma«.

— Mi smo ih uzeli — odgovori kratko stvorenje.

— A vi? Jeste li i vi naš zemljak? — reče Neville prvo što mu je palo na pamet. — Vi tako dobro govorite naš jezik.

— Vaš je brod očito izvanprostorni? — upita stvorenje, i ne osvrnuvši se na Nevillea. — I zacijelo ste duboko uvjereni da je izlaz u izvanprostor vrhunac brzine?

— Da — istisnu nekako iz sebe Neville.

Na licu se stvorenja pojavi sjena razočaranja.

— Tako sam i mislio. Sličan primjerak je već stizao ovamo. Uostalom, ovamo ih je već mnogo doletjelo. — I stvorenje širokom gestom pokaže predmete unaokolo »Pozdrava«.

— To su, dakle, sve svemirski brodovi? — vrisnu od iznenađenja Neville.

— Naravno! Vidite, onaj tamo, treći zdesna. On je stigao iz drugog zvjezdanog sustava. Pogledajte ga samo. Pogledajte kakvi razmjeri, razmah i snaga! A letjeli su tisuću puta brže nego vi. A i to još nije granica. Ni izbliza. Na primjer, mi...

— Tisuću puta? — sumnjičavo će Neville.

— Otprilike — odgovori nemarno stvorenje. — No neka vas to ništa ne zbunjuje.

— A zašto bi nas zbunjivalo? — uvrijedi se Neville.

— Uostalom, a tko ste vi, zapravo? — umiješa se napokon i Belier, koji je do toga časa mračno šutio.

— Oh, molim vas da mi oprostite. Zaboravio sam se predstaviti. Ja sam Veegresius Lotana, dežurni za doček i preuzimanje svemirskih brodova. Vi ste tri stotine devet tisuća sedam stotina osamdeset i peti po redu na popisu. Želite li što upitati?

— Svakako! — mračno će Belier. — Otkud znate naš jezik?

Lotana se malo smrači. I uzdahnu.

— Da, da — reče umorno. — I ovi, što su prije vas stigli s vašeg planeta, također su to pitali. Naravno, vi za sada još ne možete shvatiti. Za sada, naravno... — istakne on značajno. — No proći će na vašem planetu deseci tisuća godina, postat ćete savršeniji i tada...

Visoko, visoko iznad njih začu se sve glasnije brujanje. Sva trojica podigoše glave. Lotanino se lice otegne od zlovolje.

— Još jedan. Baš nemam sreće: kako dođem na red da dežuram, svemirski se brodovi počinju svaljivati s neba kao kiša.

Malo se zamisli, a zatim reče:

— Vi ostanite ovdje i ne mičite se odavde. Ja ću se odmah vratiti,

čim preuzmem ovaj novi svemirski brod.

I Veegresius Lotana nestade kao da se rasplinuo u zraku. Sjeli su mračno raspoloženi i tako sjedili na glatkoj površini kozmodroma skrstivši noge kao Turci.

— Reci, što misliš o svemu ovome? — upita Neville.

— Neka sam vrag zna, što je to — odvrati Belier.

— Tri stotine devet tisuća osamsto sedamdeset i peti — progunđa Neville. — To smo mi...

— Sedamsto osamdeset i peti — ispravi ga Berlier. — Tako je on rekao.

— A kako bi bilo da odmah krenemo natrag kući? — predloži Neville. — Izvanprostornom brzinom bismo...

Nije stigao završiti, jer se već pojavio dežurni.

— Oprostite što sam vas ostavio da se sami dosađujete.

— Ništa, ništa. Sitnica — reče uljudno Neville. — Nema smisla... — I Neville ustade. No dok se još dizao ugleda s lijeve strane dva kozmonauta u skafandrima koji zacijelo nisu bilo djelo čovjekovih ruku.

— Evo, ovi su tek stigli — reče Lotana.

— Neville — predstavi se Neville, zakoračivši prema novim gostima, čvrsto odlučivši da se više ne čudi ničemu.

— Belier — predstavi se i Belier.

— Ar — uperi prst prema sebi jedan pridošlica.

— Zah — predstavi se i drugi.

— Letjeli ste nadsvjetlosnom brzinom? — upita Melier da nekako počne razgovor.

—Letjeli smo — potvrdi Ar.

— I registrirali u području ove zvijezde signale izvanredno snažnog radio-zračenja? — upita dalje Neville.

— Jesmo — potvrdi Zah.

Bilo im je svima čudno što se vrlo dobro međusobno razumiju. Novim se pridošlicama činilo da Zemljani izvrsno govore njihovim jezikom, a posada »Pozdrava« je bila duboko uvjerena da ovi govore zemaljskim jezikom.

U međuvremenu je Veegresius Lotana kritički promatrao njihov »Pozdrav«.

— Da, ipak tu ima ponečega što bi moglo biti i zanimljivo — gunđao je sebi pod brk. — Iako je po izgledu prilično primitivan.

— Što znači taj vaš »primitivan«? — uvrijedi se ponovo Neville.

— Hajde, hajde, niste morali odmah planuti. I bez vas me muči cijela gomila briga. Bit će bolje da šutite i poslušate što ću ja vama reći. Vrijeme je da sve postavimo na svoje mjesto, da svakome sve bude jasno.

Pogledao je odlučno svu četvoricu jednoga za drugim, dok je na

nebu blistalo čudno svijetloplavo sunce, kojega su se zrake odbijale od zrcalno sjajne površine divovskog kozmodroma i treperile na sjajnim kacigama kozmonauta. Sva su četvorica shvatila da će im Lotana sada reći nešto što je za sve njih izvanredno važna

— Znam da ste doletjeli ovamo zbog toga jer ste registrirali supersnažno radio-zračenje, koje nije bilo nalik ni na koje drugo.

— To je istina — potvrdi Neville.

— Slažem se — složi se i Zah.

— Tada će vam mnogo koristiti da saznate da ni ovog planeta — tu Lotana pokuca po površini kozmodroma — a ni drugih okolnih planeta nije ni bilo kad sam se ja rodio. Svi su oni nastali umjetnim putem.

— Umjetni planeti? — vrisnuše sva četiri novajlije u koru,

— Što je tu neobično? — upita Lotana. To nije prvi put u našoj životnoj praksi. A naravno, ni posljednji.

Malo je zašutio, valjda da razmisli kako da što bolje i jednostavnije rastumači svojim slušateljima sve ono što im je želio — i morao — reći.

— Ovdje se sada nalazi tri stotine devet tisuća sedamsto osamdeset i šest svemirskih brodova. Svi su oni ovamo doletjeli na poziv snažnog radio-zračenja.

Još je jednom pogledao »Pozdrav« i nastavio.

— Ukratko, vaš ću svemirski brod registrirati. A vaš — tu se obratio Aru i Zahu — vaš je gotovo potpuno isti kao i njihov. Razlika je i više nego neznatna. Prema tome, ako želite, možete njime odmah odletjeti. Naravno kući.

Ar i Zah su obeshrabreno šutjeli.

— S vama je drugačije — nastavi Lotana, obrativši se Nevilleu i Berlieru. — Cijeli je ovaj ovdje planetni sustav nastao na prijedlog naših znanstvenika, zapravo grupe znanstvenika koji se bave usporednom tehnologijom svemirskih letova. Dugo su se mučili kako da organiziraju svoja proučavanja. Problem je naime bio u tome, što, usprkos našoj dugovječnosti, ne bismo mogli dovoljno brzo i pouzdano pratiti razvitak te vrsti tehnologije širom svemirskog prostora, svuda na licu mjesta. Stoga su odlučili da će biti najpraktičnije da svemirski brodovi iz cijelog svemira dolijeću k nama. Evo, upravo ovaj ovdje planet je i određen da se na njemu proučava svemirska letjelačka tehnika. Prema tome će, nemojte se ljutiti, vaš svemirski brod ostati ovdje. Naravno, kad ga potpuno proučimo, vratit ćemo vam ga izravno na vaš planet. Samo, upozoravam, to se neće dogoditi odviše brzo.

— A mi? Što će biti s nama? — uzviknuše Zemljani u jedan glas.

— Nemate razloga da se uzrujavate... Stručnjaci će najprije s vama malo razgovarati. Neko će vrijeme i vas same proučavati. To će se

događati na susjednom planetu. Tamo su stvoreni prirodni uvjeti za svaku pojedinu posadu, ma odakle stigla. Možda će vam se tamo toliko svidjeti da se uopće nećete htjeti vratiti kući... Međutim, ako to ipak budete poželjeli, mi ćemo vas prebaciti kući. Izvanredno brzo. Doslovce: u tren oka.

Neville se spusti na tlo kozmodroma kao da je iscrpio i posljednji atom snage. Belier je htio nešto reći, ali je napokon samo odmahnuo rukom i ne pokušavajući otvoriti usta.

U to ponovo s neba poče stizati sve jača grmljavina. Veegresius Lotana podignu glavu...

— Još jedan — viknu nezadovoljno. — Baš prokleti dan...

Vrata budućnosti

Richard Bessiere:

Les portes du futur

Preveo *Božidar Stančić*

»Ne može nas, na kraju krajeva, činjenica da smo se rodili dvaput iznenaditi više nego da smo se rodili jedanput.«
Voltaire

Uvijek nekako revno polazim u Centar Durward u Coloradu. Ta su povremena putovanja postala za mene moralna obaveza. Ondje nalazim prijatelja, ljude kao što sam ja, koji »znaju« i svjesni su ovozemaljskih tajni i stvari. Znao bih se zapitati nisu li te povlastice suprotne prirodi, ali zar odgoj i obrazovanje na znanstvenom i filozofskom području ne oblikuju život, svijet i čovjekovo mjesto u tom svijetu?

Zasluga je naše civilizacije što je oslobodila neke prirodne sile, osobito nezamislivu energiju atomske jezgre, ali ni sam život nije splet slučajnosti jer se pokorava zakonima uzroka i posljedica. Ništa u svemiru nije bezrazložno i svaka pojava ima svoj razlog.

Toga sam jutra pošao mlažnjakom u Denver. U kabini sam opazio mladića od nekih dvadeset godina, uznemirenoga i zainteresiranoga kao i svi koji prvi put stižu u Centar Durward. I on je mene zapazio jer me zapitao kad smo prizemljili:

— Oprostite, idete li i vi u Centar Durward? Nasmiješio sam se, našto je on nastavio:

— Primio sam poziv i besplatnu kartu. Ali ne znam svrhu putovanja. Znate li vi?

— Ondje ćete dobiti sve potrebne obavijesti — odvratio sam. — Ne bojte se, sve će biti u redu. — Zatim sam pošao prema prijemnoj kancelariji. Ipak, na njegovu sam licu zapazio bojazan. Jest, i ja sam to osjećao kad sam prvi put stupio u Centar. Imao sam dvadeset godina, kao i on. Još se sjećam da su me uveli u direktorovu sobu. Oko mene neki učenjaci. Posjeli su me u naslonjač, kao da su mislili da moje

jadne noge neće izdržati teret otkrića.

Neki čovjek mi se približio.

— Dobro došli Donalde Greene, čekamo na vas pedesetak godina... od onoga dana kad je nesretni slučaj prekinuo vaš život. Ožalili smo smrt Jonasa Wilsona, ali danas smo sretni što ste se odazvali našem psihodinamičnom pozivu, tako da smo vas mogli locirati.

Ništa nisam shvaćao, ali malo-pomalo sam shvatio nakon objašnjenja. Doznao sam da sam reinkarnacija Jonasa Wilsona i da je moja sudbina kao Donalda Greena samo kontinuitet podložan zakonima karme. Karma je izraz odnosa uzroka i posljedica. Emerson je to nazvao zakonom kompenzacije, jer je svijet zasnovan na kompenzaciji, na ravnoteži stvari. Jednostavnije rečeno, karme bi se mogla usporediti s bumerangom, koji se, kad je bačen, svakako vraća bacaču, bacio on dobro ili pogrešno... Razlika je već u startu, i nju određuje sum bacač. To bi značilo i da je čovjek vlastiti stvaralac, stvara svoju budućnost i postaje posljedica svojih uzroka.

Na tome se temeljila teorija eksperimentatora. Njihov je cilj bio poboljšanje vrste kondicioniranjem svijesti pojedinaca.

To, dakako, datira odavna i stvaranje Centra valja zahvaliti profesoru Durwardu, koji je sa suradnicima uspio ujediniti pedesetak parova. Zagrijali su ih za svoje ideje i podvrgli odgajanju na nekoj vrsti budističkih načela, kako bi stekli razboritost, odustajali od vlasti, bogatstva i izvještačenih užitaka, što bi moglo čovjeka osloboditi patnji.

Doznao sam da sam bio Jonas Wilson, jedan od pionira, lutao sam svijetom, pomagao nesretnima, uspio svladati svoje duhovne boli kako bih zaboravio da nosim na leđima grbu.

Doznao sam, pod čudnim aparatima što izvlače slike iz svijesti prethodnoga života i »zapisuju« ih, da sam u prijašnjem životu bio okrutan, hladno ravnodušan, razvratan, beskrupulozan, nehuman i da sam se neprekidno rugao svome bratu zbog grbe koju je nosio na leđima. I tu je bio bumerang! U ličnosti Wilsona došao sam na svijet s istom tjelesnom manom.

— A moji roditelji? — pitao sam iznenađen, jer sam nekako shvaćao da oni nisu u tome imali udjela.

Odgovorili su mi da su roditelji u procesu stvaranja samo katalizatori svijesti.

— Kako ste mogli znati da sam to ja?

Duhovni odgoj osoba koje se prate u Centru, rekli su mi, sadrži psihodinamičnu pripremu za budući život. Počinje kad reinkarnirani bude star deset godina. Uvodno kondicioniranje iziskuje oslobađanje podsvijesti, pogotovu u snu. Svijest lišena fizičkog tijela i pokoravajući se kondicioniranju ulazi u vezu, sa Centrom. Analiziraju je prijemnici i psihička se snimka prenosi na »psihodinamizator« radi identifikacije.

Svijest daje sve koordinate koje treba da posluže da bi se jednoga dana mogla pronaći.

I tako mi s dvadeset godina bivamo pozivani u Centar i upoznajemo se s našom situacijom, jer psihička veza od desete godine ne ostavlja traga u našem mozgu. Zato je i onaj momak polazio u Centar, kao i ja prije petnaest godina...

*

Otvorio sam vrata ureda i našao se pred profesorom Hattawayem i njegovim suradnikom profesorom Claytonom. Prvi je šezdesetogodišnjak, ćelav i poguren, drugi je lijep četrdesetogodišnjak crne kose i atletskog rasta. No, među njima nije bilo razlike, jer su im mozgovi bili jednakog modela, bili su intelektualci. Srdačno su mi stisnuli ruku.

— Dakle, Greene, evo vas opet ovdje — primijeti Hattaway. — Čekali smo vas nestrpljivo. Kako ste?

— Vrlo dobro — odgovorio sam. — Bavim se glazbom, pokušavam se usavršiti.

— Mnogo se govori o vama.

— Pokušavam učiniti što je moguće manje grešaka — odvratio sam sa smiješkom.

— Takvi smo mi — upadne u riječ profesor Clayton. —Čak i kad počinimo grešku, ona nam služi kao lekcija u školi usavršavanja. Greška je, zapravo, u našem spolu...

— Ne slažete se sa svojim spolom, Claytone?

— Nije to. Fizički se dobro osjećam, ali smatram da su muški i ženski karakteri nesavršeni. Svrha je moga rada da pokažem da je samo tijelo koje je kombinacija muškoga i ženskog tijela sposobno za pravu duhovnu ravnotežu. I materija od koje je nastao svemir je mješavina sile i čestica koje teže polarizaciji. Diferencijacija je uslijedila sa zakonom oprečnosti, koju je stvorio kaos. Stvorila se ravnoteža općih snaga, s ledom i vatrom, pozitivnim i negativnim, otporom i odbijanjem, mrakom i svjetlom. Ni svijest nije izbjegla tom zakonu. Sve su svijesti pri stvaranju aseksualne. Do diferencijacije je došlo ujedinjenjem svijesti i materije. Muške i ženske značajke sa svojim kvalitetama su pomalo pretjerane. Muški je polaritet označen grubošću i snagom, a ženski blagošću i podložnošću. Razborita kombinacija muškoga i ženskog tijela imala bi korektivnu snagu. Bila bi to neka vrst androginije na duhovnom planu, dvije polarnosti u novoj psihičkoj dimenziji, s ambivertiranim karakterom.

— Nije li to pohvala homoseksualnosti, Claytone? — pitam.

— Nikako! Teorija je primjenljiva samo na duhovnom polju. Pri svakoj našoj reinkarnaciji moramo poštovati tjelesne karakteristike. Ako je neka žena u slijedećem životu postala muško, ostaju možda neznatne sklonosti prema spolu kojem je pripadala u pređašnjem

životu. Nijedna evolucija nije sasvim bez greške, Greene. Treba imati vremena...

— Dakle, u integraciji muške i ženske polarnosti vi tražite savršenoga čovjeka?

— Pa... ne bi se baš tako moglo reći...— počeo je Hattaway.

— Proučavamo i druge uvjete... i oni će doći na red. Vi ste odlično prošli testove i saznat ćete sve. Da prošetamo malo?

Bio sam smeten, ali me Clayton smirio.

— Neće dugo trajati i nećete požaliti.

*

Napustili smo Centar i sjeli u raketomobil, koji nas je odveo u Veliki Stjenjak. Uskoro smo se našli u kotlini okruženoj strmim liticama i bez raslinja. Letjelica je ušla u dugi tunel označen svjetlećim rampama i zaustavila se u prostranoj prostoriji gdje je vladala užurbanost. Ljudi su hodali amo-tamo, odjeveni u plastične kombinezone. Odmah sam shvatio da je riječ o probranim kadrovima, koji su predstavljali tajnu zajednicu, odsječenu od vanjskog svijeta. Shvatio sam i da ću doznati veliku tajnu, pa sam uzbuđen slijedio dvojicu profesora preko prostorije i hodnika načičkanih nepoznatim aparatima. U jednoj prostoriji vladala je radna užurbanost. Ljudi su bili pred ekranima elektroničkih aparata s mnogobrojnim žaruljicama što su treptale: Najčudniji su bili ljudi skupljeni u sredini prostorije oko golema polumjesečastog metalnog bloka. Nisu se micali. Bili su na sjedalima, glava i udova pričvršćenih na providno postolje, koje je bilo povezano s malim zasebnim blokovima umetnutim u čeličnu masu.

— Pred vama su najbolji primjerci — rekao je brat Hattaway. Rađa se homo machina, Greene, i u njegove ruke dajemo svoju sudbinu.

— Sinteza čovjeka i stroja?

— Jest. Mozgovi su povezani s kompjutorima što registriraju misli, razvijaju ih, analiziraju i proučavaju po sustavu preporuka i standarda prilagođenih potrebama čovječanstva. Sve su sugestije dobrodošle, pod uvjetom da su ostvarive.

— Je li zaista nužna suradnja strojeva? — zapitao sam. — Što očekujete od stroja?

— Svaki za sebe, čovjek i stroj su nesavršeni. Čak i znalački "odgojeni˝ duhovi imaju svojih slabosti, pa je moguća greška. Od stroja se ne možemo nadati ničemu dobrom. Stroj ne osjeća, on je hladan, neljudski, ne razmišlja. Ali može proračunati i analizirati u sustavu standarda, što je ponekad nedostupno ljudskom mozgu. On definira sve mogućnosti uzroka i postavlja ih u obliku vjerojatnih posljedica. Intervenira radi ispravljanja grešaka u razmišljanju, a mozak sa svoje strane ima mogućnost da ga kontrolira u istom smislu. Ograničen u svojim odlukama stroj ne predstavlja više opasnost. Odličan program...

— Odličan — nastavi Clayton — ali čovječanstvo još nije spremno prihvatiti takav oblik vladavine. Sve dok zakone izrađuju političari i potreba za profitom, nemamo izgleda da uspijemo. Zasad organiziramo mitinge širom svijeta...

— A niste li pokušali kod vlade?

— Jesmo — blijedo se nasmiješi Hattaway. — Sastali smo se s predsjednicom Julijom Macdonald, koja je bila isto tako nepovjerljiva kao i njezini prethodnici. Ne vjeruje u naša otkrića, a kongres nas naziva šarlatanima. Dakako, nismo im rekli pravu istinu, jer bi to bilo preopasno za nas. U pitanju su temelji društva. Mi moramo raščistiti s prošlošću ako želimo preurediti svijet, a to ne ide bez velikih problema. Njih bismo mogli riješiti, ali nam to neće dopustiti jer bismo srušili sadašnju politiku. Dakle, trpe nas, a mi ne činimo ništa što bi nas jednoga dana moglo otjerati na daleke svjetove.

Shvatio sam što Hattaway želi reći. Aludirao je na »prognanike na Mars«. Poslije rata triju kontinenata planet Mars postao je kaznena kolonija pod nadzorom UN. Onamo su slali političke zatvorenike, pobunjene oficire, teroriste i kriminalce. Tako su pročistili društvo od svih nepoželjnih, a to bi se nastavilo da se sama priroda nije pokazala negostoljubivom.

Nakon nekoliko godina zapaženo je kako virus što izaziva mutacije prijeti da ozbiljno zarazi zemaljsku floru i faunu. Bila su zaražena cijela područja i valjalo je mobilizirati cijeli bakteriološki arsenal da bi se pobijedio opasni virus, koji su širili sami svemirski brodovi što su povezivali Mars sa Zemljom. I tako su kažnjenici prepušteni svojoj sudbini kao i flota od 500 zaraženih transportnih aparata. Neki su se bojali da će se zaraziti i ljudi, ali su prognanici, njih oko 500.000, na Marsu preživjeli u dodiru s tim patogenim agensima.

Takvo je stanje ostalo gotovo sto godina. Nije se smjela uspostavljati nikakva veza sa crvenim planetom. Postojale su samo dvije nadzorne stanice.

— Treba nam, dakle, još mnogo vremena — doda Hattaway — ali mi ne gubimo nadu. Dotle treba da nastavimo istraživanja. Zato smo vas i pozvali. Ali da se vratimo. U Centru ćemo vam objasniti.

Što ja tu mogu pomoći? — pitao sam se kad smo se vratili u Centar. Čim smo stigli, odmah su me odveli u prostoriju koja je nalikovala na operacijski blok, s pokretnim ležajem u sredini. Oko njega elektronički uređaji s kontrolnim ekranima. Hattaway mi je pokazao kraj zida uređaje načičkane tipkama i pucetima.

— Ovo je najnoviji Claytonov izum. Psihodinamizator. Pomoću njega se može komunicirati sa svijetom »preko«. Svi naši radovi na reinkarnaciji bili su dosad okrunjeni uspjehom. Imamo dokaze da se »ego« poslije smrti tijela vraća na Zemlju nakon nekoga vremena provedenoga u nepoznatom području koje nazivamo »preko«, s onu

stranu... Zahvaljujući našim retrostunulatorima, reinkarnirani subjekti pod našom kontrolom oslobađaju svoju podsvijest, a sjećanja na njihov prošli život uspoređuju se sa »snimkama« koje smo snimili u prošlosti njihova života. No, unatoč naporima, nitko se dosad nije uspio sjetiti vremena provedenoga »preko«, s onu stranu života. Kao da postoji neka neprijelazna barijera između zemaljskoga života i onoga »preko«. Ne znamo, dakle, što se događa između prijašnjega i novog života neke osobe. To pokušavamo saznati. Uspijemo li u tome, objasnili bismo mnoge stvari, pogotovu na naučnom području. Mogli bismo upravljati egom, pa možda i smanjiti vrijeme provedeno »preko«.

— Kako mislite uspjeti u tome? — zanimalo me. Clayton je pokazao ležaj.

— Jednostavnim putovanjem »preko«. »Putnik« je u stanju bliskom smrti. U takvu je stanju ego pušten »preko«, ali ostaje pod našim nadzorom i sve što se događa u toku toga putovanja snima se na naše aparate. »Putnik« je relej.

— Zbilja odlična ideja — rekao sam. — Ali valja naći takvoga dobrovoljca... putnika...

— Pa mi smo mislili na... vas — reče jednostavno Hattaway.

Trgnuo sam se.

— Nemojte se plašiti. Vi ste izvrsno odgovorili na sve testove potrebne za takav pokus. Srce vam je u odličnom stanju, psihološke reakcije izvanredne. Ne, nema opasnosti, uvjeravam vas.

— Ma ne plašim se ja smrti... nego...

— Nego onoga što biste mogli otkriti u drugom svijetu? Jest, shvaćam vas... ah nama je vrlo važna naučna komponenta pokusa. Ostajete pod našim nadzorom i pri najmanjoj opasnosti mi ćemo vas povući. Ako promašite, ako želite odustati, samo nas morate upozoriti i mi vas odmah povlačimo. Što kažete, Greene?

Što sam mogao? Prihvatio sam.

*

Doživljavam izvanredne pustolovine. Već se tri dana pokušavam priviknuti na depresivna stanja, svakoga dana sve dublja, u koja padam pri svakom pokušaju da se naviknem na novo stanje, pa više i nisam uznemiren. Čini mi se to kao potpuno oslobađanje moga bića.

Malo-pomalo savladane su etape. Svaki put stječem dojam da ponirem u svijet tame, s onu stranu vremena i prostora... u nepoznato, gdje se prepleću stvarno i imaginarno. Osjećaj da sam živ i mrtav u isto vrijeme, da sam ubačen među prikaze, koje osjećam ali ih ne vidim. Nisam li i ja jedna od njih?

— Kako je bilo ovaj put, Donalde? — dopire do mene Claytonov glas. Kao da je kraj mene. Kad sam došao k sebi, odgovorio sam mu:

— Nisam uspio uspostaviti dodir.

— Ne gubite nadu — rekao je. — Uspjet ćemo.

— Sad sam u punoj formi. Idemo odmah — rekao sam i legao na pokretljiv ležaj, a Hattaway mi je na glavu stavio kacigu s elektrodama. Zatim je Clayton pokrenuo crvenu ručicu. Imao sam dojam da sam odsječen od svijeta. U ušima mi strahovita tišina, ponirem u veliku rupu, u ledenu hladnoću što mi reže dušu. Pad postaje vrtoglav, do mene dopire Claytonov glas:

— Opustite se, koncentrirajte se na tunel...!

— Privlači me...

— Neka... opustite se...

— Kao da sam zarobljen u bloku leda...

— To je samo refleks zbog sniženja vaše temperature. Hajde, Donalde... ovaj put ste uspjeli...!

Jest, sad sam na nepoznatom, u zabranjenoj zoni, u anti-kozmosu, nisam više sam, oko mene neke prikaze, još čujem Claytona, a zatim me prekida neki drugi glas:

— Što radite ovdje? Povucite se! Hajde! Tko to govori? Moja imaginacija?

— Ne ulazite, povucite se!

— Jeste li to vi, Claytone? — pitam. — Claytone! Postao sam uznemiren u toj tišini, prepušten svojem strahu.

— Opet vi? Povucite se! Sve ćete pokvariti. Nemate prava...!

— Ali tko ste vi? — bespomoćno pitam.

Činilo mi se da padam u prazno poput taneta. Neka sila me povlači u svjetlosne kugle, kao svijeće zatvorene u ledu. Zatim udarac i psihosomatska reintegracija, osjećaj da mi srce opet kuca. Udar me bacio na rub nesvijesti. Zaboljelo me, svijest mi se zamaglila. Čujem glasove oko sebe. Otvaram oči, ali ništa ne vidim, najzad, u polusvijesti vidim nešto nejasno... pokušavam podići ruku, ali ne mogu... blokirana je, a i noge... sjedim na metalnoj stolici, glava mi je također u metalnom obruču. Glasovi, zvuk koraka, neka ruka opipava mi srce.

— Nevjerojatno! — kaže netko. — On živi!

— Oživio je! Nemoguće! — Druga me ruka opipava.

— Pustite struju!

— Ne! To je protuzakonito! — kaže netko. Buka, grozničavost... metež. Oko mene prikaze, netko otvara obruče od metala oko mojih ruku i nogu, podiže kacigu s glave, ja gledam okruglu sobu, ljude, gledam stolicu na kojoj sjedim. To je električna stolica!

*

Ali gdje sam? U glavi mi se vrti, teški su mi udovi, ukočeni mišići, sve me boli. Gdje su Clayton i Hattaway? Pokušao sam govoriti, ali nisam mogao. Oslobodili su mi ruke i noge. Oko mene razgovor, neke formalnosti, sudske odluke, govori se o pomilovanju, o čudu... Ali što

se to događa? Kakav sam zločin počinio?

Polegli su me na kolica, osluškivali su me, svukli me napola... Ne poznajem te ljude. Tko su oni? Što hoće od mene?

— Već sam obavijestio... doći će po vas — primijeti neki glas. Prošla je minuta, sat, vječnost... ne znam. Napokon su u prostoriju ušle tri osobe: mlada žena i dva muškarca, uzbuđeni kao i ostali. Opet raspravljanje, formalnosti, a onda su papiri bili potpisani i prepušten sam došljacima. Pošli smo u dizalo, kroz hodnike, pa u kliniku. Mlada se žena nagnula nada mnom. Plavokosa, kratko ošišana, s anđeoskim crtama lica. Nasmiješila mi se.

— Kako se osjećate?

— Hvala, bolje — rekoh.

— Nema tragova elektroda — primijeti ona. — Napredak u ikosaedričnoj struji. Blokiran mozak i srce. Tijelo nije oštećeno. Jeste li žedni?

Bio sam žedan. U razgovoru koje je žena vodila s ljudima oko sebe doznao sam da se zove Helen Kirby. čak mi se u jednom trenutku činilo da poznajem to lice.

— Pijte polako — rekla mi je. — Strašno smo se preplašili. Imali smo tri minute vremena za vašu reintegraciju. Poslije toga bi vaše stanice bile previše oštećene... Uspjeli smo za dvije minute, ali nešto se pomiješalo u strujnome krugu.

Ništa nisam shvaćao.

— Što se dogodilo, Helen?

Ona se nasmiješi i stavi mi ruku na prsa.

— Smirite se, objasnit ćemo vam. Morate se odmoriti. Ostavimo to sada, Kennedy.

Moje su se misli mutile. Što sve to znači? Zašto me ona zove Kennedy? Ne shvaćam. Pokušao sam se sjetiti. Znam da se zovem Donald Green, da sam glazbenik, klavirist, priređujem koncerte posvuda, nisam oženjen, stanujem u New Chicagu i podržavam samo vezu s klubom. Nikad nikome nisam učinio ništa nažao. Nikakav zločin. Zašto sam onda u takvoj situaciji? Sjećam se i da sam sudjelovao u pokusu s odlaskom »preko«, a zatim... ne znam više. Ali ima u meni dijelova sjećanja krhkih kao paukove niti, slabašni odbljesci jednoga drugoga života. Kennedy? Ne, ne znam...

Izišli smo iz klinike i ušli u udoban stan. Oko mene mnogo ljudi. Tješe me, čestitaju mi, neki Finlay mi zahvaljuje kratkim govorom. Vjerojatno je važna ličnost sudi li se po poštovanju koje mu iskazuju. Slušam ga samo napola. Govori o socijalnoj pravdi, o političkom skandalu...

— Sad više ne mogu ništa protiv vas, Kennedy — završio je.

— Budite ljubazni — rekla je Helen Kirby — treba da se odmori...

Tada su se otvorila vrata i u prostoriju je nahrupila neka žena

obučena u crno, crne kose. Na licu joj i uznemirenost i olakšanje, srdžba i radost. Negdje u dnu svijesti pričinilo mi se da je vrlo opaka.

— Ralphe — viknula je i prišla — hvala bogu, ti si živ... došla sam čim sam doznala novost! — Jedna se suza spustila niz lice. — Zašto me nisu puštali k tebi?

— Gospodo Kennedy, vaše mjesto nije ovdje — hladno će Finlay. — Odlazite odavde!

— Kako se usuđujete? To je moj muž!

— Vaš muž nije izrazio želju da vas vidi. Bolje je da izidete.

— Došla sam da ga odvedem. Ima još zakona! Okrenula se prema meni. — Ralphe, dragi, zaboravimo prošlost. Ovo šio se dogodilo otvorilo mi je oči. Shvaćam koliko te volim. Nemoj da na tebe utječu ovi ljudi. Treba da te odvedem...

Ne znam zašto, ali prepao sam se te žene. Što se to događa?

— Ostavite me na miru! Ja vas ne poznajem. Prišla je Helen Kirby.

— Dosta je sada, gospođo Kennedy. Vidite da se još nije pribrao. Izađite!

Zena u crnom me promatrala hladno, ispitivački.

— Voljela bih da ponovite što ste rekli.

— Ne poznajem vas, ni vas, nikoga od ovih ovdje, nisam vas nikada vidio — rekao sam. — Dosta mi je... hoćete me izluditi!

Opazio sam kako se ona smiješi.

— Hvala, to sam htjela čuti. — Zatim je izišla.

— Smirite se, Kennedy — javio se Finlay. — Sve će se srediti.

Prišla mi je Helen Kirby sa štrcaljkom i dala mi injekciju. Uskoro sam tvrdo zaspao.

*

Ne znam kako sam dugo spavao. Kad sam otvorio oči, bio sam u svijetloj prostoriji i sam. Praznina i tišina. Nije bilo priviđenje. Sve sam to doživio. Što mi se to moglo dogoditi? Ne shvaćam. Kako sam mogao biti osuđen na smrt? Otkud to da se zovem Kennedy? Tko je taj čovjek? Tko je ona žena? Zar je zaista nikada nisam vidio? Nešto je u meni govorilo da... kao i Helen Kirby... Nisam mogao usredotočiti svoje misli. U sjećanju su mi plesale i druge slike: sudska dvorana... ali nejasno... Nešto se dogodilo... Ali što?

Čelo mi se oznojilo. Ustao sam i prišao ogledalu. Ukočio sam se. Pa to nisam ja! Nisam poznavao čovjeka čiju je sliku odražavalo zrcalo. Bio je visok, tamnokos, tamnih očiju, četrdesetih godina. Drugo tijelo. Mojeg tijela više nema! Nisam se mogao maknuti. Gledao sam drugoga čovjeka u ogledalu. Ralpha Kennedyja! Dokopao sam se tijela toga čovjeka i sad shvaćam..

— Već ste ustali? — začujem glas. Ušla je Helen s pladnjem na kojem je štrcaljka za injekcije.

— Moram s vama razgovarati, Helen. — Glas mi je treperio. —

Morate me shvatiti. Ne znam što mi se dogodilo, a najstrašnije je to što ja nisam Ralph Kennedy.

Mlada me žena uznemireno promatrala.

— Što to pripovijedate?

— Pokušajte me shvatiti... Moja svijest je u tijeiu Ralpha Kennedyja, ali ja sam druga osoba. Ja sam Donald Greene.

Problijedjela je.

— Uvjeravam vas da se ne šalim. Ovo tijelo nije moje.

— Uzeli ste tijelo Ralpha Kennedyja? U trenutku njegove smrti... mogla sam si to misliti. Dakle, vi ste se uključili u krug pri regeneraciji.

— Kakav krug? — pitam je.

— Kad smo pokušali dovesti Kennedyjevu svijest u njegovo tijelo došlo je do prekida kruga i vi ste upali...

— Stvarno, sjećam se... — rekao sam. — Čuo sam glas. Netko mi je naređivao da se povučem, ali nisam shvaćao.

— Ja sam naređivala.

— Kažite mi tko je taj Ralph Kennedy?

— Vrlo važna ličnost našega kluba. Njemu dugujemo neka znanstvena otkrića o reinkarnaciji, ali i novi proces transplantacije svijesti iz živog čovjeka u živog čovjeka.

— Ne shvaćam.

— Mnogi ljudi žele umrijeti i ubijaju se. Profesor Kennedy pronašao je način da ostvari kompenzaciju. Takva osoba može prijaviti da želi umrijeti i druga osoba može zaokupiti njegovo tijelo. Bilo je pokušaja i da se svijest transplantira u tijelo čovjekolika majmuna. Kad je opet vraćena čovjeku, sve je teklo normalno. Imali smo dokaz da se svijest može transplantirati iz živoga u živo. No vlada to nije htjela legalizirati. Htjela je sama imati monopol. Dakako, profesor Kennedy nije htio odati tajnu i zato su ga htjeli uništiti. Bio je optužen zbog napada na sigurnost države, pa su mu prilijepili i neke zločine. Osuđen je na smrt, ali smo mi odlučili da ga regeneriramo znajući da će automatski biti pomilovan jer ne može biti dvaput osuđen za isto djelo.

Poslužili smo se njegovim procesom. Oko kaznionice bila su četiri vozila s aparatima za regeneraciju koji su osiguravali psihomagnetsko polje koncentrirano na Kennedyjevu.

Ja sam bila medij. Sve bi dobro završilo da vi niste upali u krug. — Slegnula je ramenima. — Znam da niste mogli natrag. Otkad ste mrtvi, Greene?

Namrštio sam se.

— Nisam ja mrtav. Bio sam živ kad su me uputili »preko«.

— Ne shvaćam. Uputili su vas u subnirvanu? Tko?

— Profesori Clayton i Hattaway.

— Ne poznajem ih.

— Oni upravljaju Centrom Durward u Coloradu. — Colorado? Gdje je to?

— Helen — uzdahnuo sam — to je država u našoj zemlji.

— Žao mi je, Colorado nije amerločka država.

— Mislite: američka?

— Ovako nećemo nikamo dospjeti. Odakle dolazite?

— Iz New Chicaga, ja sam Amerikanac. Prihvatio sam da sudjelujem u pokusu u Centru Durward. Profesori Hattaway i Clayton htjeli su uspostaviti vezu između svijesti živih osoba i onih lišenih utjelovljenja, »s onu stranu«. Ondje smo se sreli. Dalje znate...

— Kako se zove svijet iz kojega ste došli? — zapitala me.

— Zemlja.

— Naš se svijet zove Terra. Došli ste s drugoga svijeta, Greene. Svijeta usporednoga s našim. Jest, naši su znanstvenici sumnjali... Valjda ste čuli za paralelne svjetove? Svaki svijet možemo smatrati dijelom oscilatornog niza. Mogu postojati mnoge komponente, a mi možemo doći u dodir samo s bićima i stvarima na istoj valnoj dužini. Vi ste promijenili komponentu...

— Svojim prolaskom »preko«?

— »S onu stranu« je neutralan, nepoznat teren, ondje se skupljaju svijesti i oslobođena materija; te svijesti se oslobađaju kozmičkih zakona.

— I sad sam nabasao na svijet zapravo identičan svojem?

— To je i najčudnije. Postoji, dakle, u vašem svijetu istovjetan klub...

— I bavi se, kako sam shvatio, istim planovima...

— Mislite ljudima-strojevima? Nego, koji je bio vaš posljednji rat?

— Zovemo ga rat triju kontinenata, prošlog stoljeća.

— Pa da. Pretpostavljam da je vaš kontinent otkrio moreplovac...

— Jest, Kristofor Kolumbo — rekao sam.

— Mi ga zovemo Kristi Kolumbo. Nevjerovatno. Što ćete sada uraditi?

— Vi ne možete ništa izmijeniti. A ja ću objasniti vašim prijateljima. Ne želim da me smatrate uljezom.

Digla se i počela šetati sobom.

— Ne, nemojte ništa reći — predložila je. — Neka to ostane među nama. Ako to dođe do ušiju vlade, vi ste izgubljeni. Optužit će vas da ste falsificirali regeneraciju Kennedyjeva tijela. Transplantacija je zabranjena. Ubit će i vas, a mi ćemo imati velikih teškoća.

— Ali zamijetit će se da ja nisam Kennedy — rekao sam. — Ne znam njegovu prošlost.

— Vladajte se kao da ste još pod šokom. A ja ću razmisliti!

Imala je pravo. U hodniku su se čuli koraci, pa sam morao brzo u

krevet. Pojavila su se tri muškarca. Jedan je od njih bio Finlay.

— Kako mu je? — zapitao je Helen.

— Nije baš najbolje. Polako će mu se vratiti i sjećanje. Profesor Finlay se okrenuo k meni.

— Kennedy, sjećate li se svoje žene?

— Nejasno — rekao sam pošto mi je Helen namignula.

— Mi znamo da ste imali problema s njom, i da niste željeli da je vidite. Ne znam zašto je došla po vas.

— Imali ste pravo što ste je uklonili, Finlay.

Tada u sobu upadne neki čovjek, visok, vitak, lica kao u grabežljive ptice. I ta me je ptica ironično promatrala.

*

Svi su se okrenuli prema došljaku. Čovjek nije na to obraćao pažnje. Izvadio je iz džepa mali fotografski aparat.

— Ja sam Robert Gogan iz »Mondial-Expressa«. Mnogo novinara čeka vani i ne puštaju ih unutra. Ja sam se snašao.

— Što želite? — zapita ga Finlay.

— Samo mali razgovor — odvrati Cogan. — Ne regenerira se čovjek svakoga dana poslije smaknuća, zar ne, profesore Kennedy? — Približio mi se. — Kako ste?

Imao sam dojam da mi sprema zamku. Nisam odgovorio, a on je dodao:

— Mi se poznajemo — nastavio je. — Već smo razgovarali, a bili smo i na večeri u New Cityju.

— Ostavite me na miru, Cogane, nisam vam u stanju odgovoriti.

— Hajde, potrudite se.

— Nemojte biti tako tvrdoglavi — umiješa se Helen Kirby — profesor Kennedy je još pod dojmom događaja.

— Da nije izgubio pamćenje? — Zatim se okrenuo k meni. — Nećete me uhvatiti. Vi niste profesor Kennedy, vi ste zaokupili njegovo tijelo, ali niste on.

— Kako to sebi dopuštate? — vikne Helen.

— To mi je rekla Suzan Kennedy. Rekla je da je niste prepoznali i ona je uvjerena da vi niste njezin muž. žena se u nekim stvarima ne vara. Bio je to transfer sa živoga u živog.

— Nije istina! — vikne Finlay. — To je profesor Kennedy.

— Ne vjerujem. Ali dajem vam priliku. — Okrenuo se k meni. — Ako ste vi Kennedy, pojavite se sutra u deset sati u Kongresnoj dvorani za okruglim stolom.

— Nemoguće — reče Finlay. — Profesor je još preslab, čekajte dok se oporavi.

— Ja sam svoje rekao. Znate da je transfer sa živoga na živog zabranjen. Razmislite. Ako se ne pojavi, ja sve objavljujem na prvoj strani. — Izišao je i zatvorio vrata. Finlay je uzdahnuo. Helen je

problijedjela. Ja sam se osjećao kao životinja u klopci.

— Taj je čovjek lud — reče Finlay. — Ne uznemiravajte se, Kennedy. Odgodit ćemo tu raspravu.

— Treba da zahtijevamo odgodu od osam dana — primijeti Helen. — Sad vas molim da nas pustite same. Moram mu dati injekciju. — Ona počne vaditi štrcaljku a oni napuste prostoriju. Kad su otišli, ona opet spremi injekcije.

— Obucite se — reče. — Napustit ćemo Centar. Imajte povjerenja u mene.

*

Osim opasnosti o kojima je govorila Helen pitao sam se ne postoje li i kakvi drugi razlozi što se Helen Kirby brine oko mene. Razlog sam pogodio poslije. Otišli smo u Red Stones raketomobilom i došli u staru zgradu od kamena. Bilo je u njoj prašine i paučine, ali je Helen donijela hrane i znao sam da neću umrijeti od gladi. Ta zgrada od tri prostorije u pustinji bila je Helenino vlasništvo. Nitko, međutim, nije dolazio onamo. Područje je bilo neugodno. Mješavina pijeska i zemlje, okružena brdima i bez vegetacije. Ondje bih morao ostati osam dana.

Drugoga je dana došla ovamo i obavijestila me da je sve ispričala Finlayu. Sad samo nas troje znamo gdje se skrivam. Cogan je, dakako, došao u Centar i moj je nestanak protumačio u svoju korist. Objavio je članak na prvoj strani, a profesor Finlay se požurio da intervenira na Kongresu. Dobio je odgodu od osam dana kako bih se ja »potpuno oporavio«. Možda je time zapečatio svoju sudbinu. Tada mi je Helen spomenula da u Centru postoje mnemopsihički »snimci« Ralpha Kennedyja, u kojima su zapisana sjećanja i glavni događaji iz njegova života. Ista načela kao i u nas na Zemlji, u Centru Durward. Zahvaljujući tim snimcima i Heleninim savjetima, postat ću Kennedy.

No, valjalo se dočepati te snimke, jer se nalazio u blindiranoj sobi, kamo su u Centru imali pristup samo visoki rukovodioci.

— Uspjet ću — uvjeravala me mlada žena. — Imat ćemo snimku prije kraja tjedna. Ako nešto i posumnjaju, neće to moći dokazati.

— Ima li kakvih vijesti o... mojoj ženi?

— Ništa novo — nasmiješila se — ali se ona neće predati. Ocijenit ćete je kad upoznate svoj život... ovaj, Kennedyjev život.

— Zašto se njome oženio?

— To sam se i ja pitala. Moram ići. Do viđenja, Greene.

Otišla je, a ja sam se vratio usamljeničkome životu. Činilo mi se da mi je Helen dugogodišnja znanica. Kao da sam je prije sretao... To sam osjetio i sa Suzan Kennedy, a i s Finlayem... i sa sudnicom... pa onda krhko sjećanje na brodić, na njemu ja i vjerojatno Helen... Povremeno iskrsne u sjećanju veliki apartman s terasom u cvijeću, pa i druga lica, kao brze slike na ekranu. Nisu to bile slike svijesti nego sjećanja u neuronima mozga. Kemijski fenomen, a nedostajala je svijest koja bi

provela sintezu. A moja nije bila usklađena s neuroničkim kemizmom Kennedyja. Zato sam se morao podvrgnuti slušanju snimke, radi psihičke integracije. Moj će se duh sintetizirati sa sjećanjima drugoga.

Dogodilo se još nešto gore: moji prsti nisu više bili elastični, ja nisam znao svirati na klaviru. Jest, melodije su bile u mojoj svijesti, ali nije bilo vještine sviranja u mojim prstima. Prsti i svijest su bili nesinhronizirani. Izgubljene su godine studija. Otkrio sam, osim toga, i da imam izvanredan apetit, a dotad sam vrlo malo jeo. Postao sam i senzualan, a to je bilo alarmantno. Kennedy je volio žene. Ja sam sada osjećao potrebu za ženom, tijelo je tražilo svoje. Bio sam opsjednut seksom, i kad se dva sata poslije pojavila Helen, srce mi je počelo snažno lupati. U njoj sam sad vidio samo ženu: bila je izvanredna, bila je skladno građena i poželjna. Bio bih je zagrlio, ali nisam imao hrabrosti. Donijela mi je knjige i videofonski aparat i otišla i ne sumnjajući što me muči. Ja sam se bacio na čitanje da zaboravim svoje opsesije. I tada sam otkrio da postoji nevjerojatna sličnost između ovoga svijeta i onoga iz kojega sam došao. Bila su to dva gotovo identična svijeta. Gledajući uvečer nebeski svod, lako sam pronalazio zviježđe Veliki Medvjed, Mali Medvjed, ostala poznata zviježđa, pa naš stari Mjesec. I karte iz udžbenika podsjećale su me na naše planete, a i konfiguracija oceana i kontinenata bila je gotovo ista. Bila su različna samo imena, ali je većina imala mnogo analogija s našima. Najčudnija je i povijest toga svijeta... Pa to je bila povijest naše Zemlje... Gotovo isti ratovi, gotovo isti carevi, gotovo isti političari, gotovo istovjetan tehnički razvoj. Dvije različne komponente, ali vrlo bliske. Dok sam gledao kroz prozor, pomislio sam da su ono daleke planine Velikog Stjenjaka. Maštao sam...

Sve do onoga jutra kad je iznenada opet došla Helen Kirby. Njezin se raketomobil spustio kraj kuće. Ona je bila uznemirena i zadihana.

— Ovo je strašno — rekla je. — Jeste li slušali vijesti? Odmahnuo sam glavom, a ona je nastavila.

— Od jučer uvečer sve je uznemireno. Poubijani su šefovi vlada. Naš predsjednik Herald Fordson ubijen je u pet sati ujutro. Svakoga je sata netko ubijen. Komandosi su zauzeli vladine palače. Pravi pokolj.

— Tko je to zauzeo položaje? — pitam.

— Prognanici s Warsa — odvrati Helen. — Sa crvenoga planeta.

Odmah sam se sjetio našega Marsa. Sličnost je bila između Marsa i Warsa.

— Uključite videofon da vidimo i čujemo.

*

U slijedećih nekoliko sati novosti su bile strašne. Cijeli je ovaj svijet bio u groznici, uznemiren i očajan, svi glavni gradovi zvali su na uzbunu, ali su se stvari odvijale veoma hrzo i samo neke su radio i tv stanice izmakle napadačima.

Borbe su trajale u Mojkvi, Vekingu, Helrinkiju, Farizu, Nelburnu i Warlingtonu. Posvuda su se borili vojnici, ali se činilo da je prekasno.

Orbitalne stanice nisu ni registrirale prolazak warsovskih brodova, koji su na Terru aterirali prije dva-tri dana. Isto je tako nenadano počeo pokolj. Borba je bila nemilosrdna i žestoka, ali se osjećala neka dezorganizacija u otporu. I armija je bila nesposobna da ponovo osvoji osvojena administrativna središta. Warsovci su se koristili ubitačnim oružjem. Zatim je iz neba niklo još nekoliko svemirskih brodova i posijalo još veću paniku. Gotovo svi telekomunikacijski centri bili su u warsovskim rukama i objavljivali su upozorenja: »Budite mirni i ne izlazite iz kuće... Ništa vam se neće dogoditi. Nismo došli da bismo razarali ni da bismo podjarmili ovaj svijet. Mi smo slobodni ljudi i odlučili smo da se borimo protiv društvene nepravde. Iz Terre želimo stvoriti novi svijet pravde i slobode, bez razlika na spol, klasu ili boju kože... Svijet bez granica, svijet što poznaje samo politiku prijateljstva i bratstva naroda....

U drugim se saopćenjima najavljivalo stvaranje svjetske vlade. Dotle su napadači iskorjenjivali političare, gonili ih, počeo je i lov na vještice. Padale su glave, tako da se nakon dva dana činilo da više nema glave koja bi mogla pasti. Uskoro su Warsovci postali svemogući gospodari planeta. Ali kako su uspjeli u toj operaciji? S kojom svrhom?

Saznao sam to poslije iz vijesti. I u tom je svijetu postojala čudna analogija s progonom zatvorenika na crveni planet. I njih je bilo oko 500.000 kad su ih prepustili njihovoj sudbini. A ti su se ljudi neprekidno zanosili nadom da će se vratiti na svoj rodni planet, tako da se činilo da je iskrcavanje odavno planirano. I Terani su na Warsu ostavili nekoliko stotina svemirskih brodova, jer su ih smatrali zaraženim navodnim warsovskim virusom. I Warsovci su se poslužili tim brodovima. Pronašli su, osim toga, i način kako da prođu neopaženi kraj patrola s elektromagnetskim uređajima. Ostalo se zasnivalo na akciji iznenađenja. Vojna je obrana moguća samo kad je napad predviđen.

Njihov je cilj bila druga priča... Nekoliko dana poslije smo o tome pripovijedali Helen i ja.

— Čini se da je sada riješena stvar s vama. Amerločke vlade nema više.

— Jest, nikad mi političari nisu bili prirasli k srcu, ali ne uživam u tome da netko bude ubijen.

— Prošao je rok, a ja nisam uspjela nabaviti one snimke. Da ste se morali pojaviti pred kongresom, već biste bili mrtvi. Sad se svijet promijenio.

— Sumnjičav sam na njihova obećanja — rekao sam — Oni će možda silom učiniti ono što smo mi postigli i planirali disciplinom i

odgojem.

— Uklanjanje političara? — zapitala je Helen.

— Ne samo to — odvratio sam — nego i ukidanje granica, stvaranje svjetske vlade, uspostavljanje sloboda i bratstva među ljudima. Mislite li da je to moguće kad to obećaju takvi ljudi?

Nije odgovarala. Čekala je da se ja potpuno izjasnim.

— Vjerujete li, Helen, da su Warsovci došli da donesu čovječanstvu sreću? To su samo ljudi koji žele upravljati drugim ljudima. Oni su uklonili prepreku za novu politiku, ali nova je politika diktatura na svjetskoj razini. Helen je polako kimnula glavom.

— Vjerojatno imate pravo. Jednoga dana mi ćemo uspostaviti pravdu.

— S ljudima-strojevima?

— Sumnjate li u to?

— Ne znam.

— Pa, ti su stvorovi više nego ljudi i više nego strojevi. Ali političari su bili nužni, kao što je konj prethodnik automobila... Ipak, zbog ovih događaja malo će biti u zakašnjenju... Ali, bolje bi nam bilo da nešto pojedemo.

Prvi smo put ručali zajedno. Zaboravili smo načas svoje brige i čavrljali o svemu i svačemu. Promatrao sam je i smatrao je vrlo lijepom, poželjnom... i odjednom sam shvatio: Ralph Kennedy je zacijelo bio Helenin ljubavnik, oni su se voljeli, i sad sam se ja pitao nisam li zaljubljen u Helen.

Ona je vjerojatno uhvatila moj pogled i pogodila. Ja sam bio za nju utjelovljenje Kennedyja, ali znala je da nisam Kennedy. Ustala je naglo.

— Moram ići. Do viđenja! Zasad je bolje da još neko vrijeme ostanete ovdje.

Nisam još tada znao ima li pravo ili ne. Kad je nakon dva dana došla, shvatio sam da je imala pravo.

— Jutros su članovi warsovske komande došli u Centar — rekla je. — Zacijelo su pročitali članak Roberta Cogana i sad vas traže, Greene.

*

Tada su počele nevolje. Warsovce su uznemirili pokusi. I oni su se zainteresirali za slučaj profesora Kennedyja i zatražili su da se on pojavi u roku od 24 sata.

— Hoće znati tko ste vi, zapravo — primijetila je Helen.

— Nije važno da li ste vi krivi za zločine ili niste. Zanima ih psihički i društveni domet naših projekata na čovječanstvo kojem su oni postali gospodari. Dakle, ili će otkriti da niste Ralph Kennedy i optužiti vas za nekontroliranu reintegraciju, što bi diskreditiralo naš rad, pa bismo možda morali prijeći u ilegalnost, ili biste dokazali da ste Kennedy i sve bi bilo u redu.

— Ali kako?

— Donijela sam mnemopsihičku snimku.

Dakle, uspjela je zahvaljujući uzbuđenju što je zavladalo u Centru. Donijela je i uređaj za integraciju. Počela je pripremati, jer je sve trebalo učiniti brzo.

— Imate pravo, Greene — govorila je dok je stavljala snimku i priključivala uređaj. — To je zbilja diktatura. Diktatura na svjetskoj razini kao nikad dosad. Za sjedište svjetski vlade izabrali su Fariz.

Dakle, Fariz, naš Pariz. Kolijevku ljudskih sloboda.

— Lezite na krevet — rekla je Helena. Na glavu mi je pričvrstila kacigu s elektrodama. — Nemojte misliti ni na što. Usredotočite se na slike koje ćete primati.

Uključila je uređaj i sve se oko mene ispraznilo. To je vjerojatno trajalo satima, ali ja nisam zamjećivao vrijeme. Saznao sam sve o Ralphu Kennedyju, o njegovim ukusima, željama, privatnom životu, radu, o najintimnijim sjećanjima. Kad sam napokon otvorio oči, činilo mi se da se budim iz dugoga sna.

— Kako se osjećate? — pitala me Helen.

— Čudno. Ustanovio sam da je Suzan Kennedy čangrizava žena. On je sentimentalan, ali radišan. Napustio je, ovaj... ja sam napustio ženu zbog jedne mlade osobe u koju sam bio zaljubljen. Posjećivao sam je, čekali smo priliku da pokažemo svoje osjećaje, jer ta žena...

— Molim vas, Greene... — primijeti Helen.

— Ta mlada žena ste vi, Helen — ipak sam rekao.

— Shvatili ste.

— Jest. Shvatio sam i zašto se toliko brinete za mene. Hoćete ga sačuvati za sebe.

— Bilo je to strašno za mene, Greene.

— Sad vas ja poznajem kao i Ralph, sve je urezano u mojem sjećanju, Helen. Ja vas želim i ne mogu se braniti od toga osjećaja. Čak i ne znam da li sam Greene.

— Nemojte, Greene...

Ali ja sam je zagrlio i poljubio. Srce joj je ludo udaralo. Grozničavo sam je polegnuo na krevet. U njezinim očima suze, i sreća, i molba...

Sabrali smo se mnogo kasnije. Sunce je već zalazilo. Nestalo je šarma, situacija je postala zapravo bolna.

— Oprostite — rekla je Helen. — Izgubila sam glavu. Mislila sam na Ralpha. S njime sam vodila ljubav a ne s vama.

— Shvaćam — rekao sam i okrenuo glavu.

— Mislim da je bolje da se ne viđamo od onoga trenutka kad se sve sredi.

— Mislim da je to razborito... — rekao sam.

— Pa da pođemo — predložila je.

*

Warlington. Ured pomoćnika guvernera Jamesa O' Keefea. Golema prostorija, u njoj mnoštvo ljudi u 10 sati kad sam ušao. James O' Keefe bio je visok, blijeda lica i guste brade, kao i svi Warsovci. Htio je pokazati da je veseljak i neposredan, ali sam ja u njemu gledao vojnika u uniformi, modernoga janjičara, prepunoga sebe i svoje superiornosti, brižljivo sakrivene iza dobrodušnosti.

Pristojno me pozdravio čim sam ušao.

— Vrlo smo počašćeni što smo vas upoznali, profesore Kennedy — rekao je. — Nije u pitanju proces, ne bismo vam željeli naškoditi, prošlost je prošlost, ali neke su glasine kolale, pa sam odlučio da vas pozovem. Tvrdi se da vi niste profesor Kennedy, nakon nekih pokusa koje je obavio Centar. Tijelo da je njegovo, a svijest neke druge osobe. Trebalo bi da se podvrgnete ispitivanju koje bi to riješilo.

O'Keefe je zatražio dosje o Ralphu Kennedyju. Počelo je obiteljskim pitanjima, podacima o rođenju, o ocu i majci. Uspio sam odgovoriti na sve zahvaljujući snimku. Morao sam govoriti i o svome djetinjstvu, navesti imena nekih profesora i znanaca. Svaki put bi se O'Keefe nasmiješio.

Tada se odjedanput pojavio novinar Robert Cogan. Odmah sam shvatio da je prešao u službu Warsovaca.

— To se sve dade naučiti — rekao je. — Ja bih se vratio na naš posljednji susret. Bio sam začuđen što me niste prepoznali.

— Zaista sam bio deprimiran, Cogane, ali sad sam vas prepoznao. Znam da smo večerali kod Lorenza u New Cityju prije nekoliko mjeseci. A prije jastoga jeli smo...

— ... neku vrstu paprikaša, zar ne? — upao mi je u riječ.

— Ne, Cogane, ne paprikaš nego kosano meso.

— Jest, zbilja — nasmiješio se Cogan.

— Znam da sam naručio to kosano meso kad nas je netko prekinuo u razgovoru... mislim neki senator...

— Jest, senator Cooper — opet će Cogan.

— Nije bio on nego senator Davidson, žao mi je Cogane što se ne sjećate.

Stekao se dojam da je Cogan poražen. Tada se javio O'Keefe.

— Imam ovdje nekoliko detalja koje je dala vaša žena. Vi ste joj, ako se sjećate, prije vjenčanja uputili pismo iz Fariza. Navedite mi nekoliko pojedinosti iz toga pisma. Imam ga pred sobom.

— Prošlo je od toga više od deset godina. Ne bih vam to znao napamet.

Pokušao sam se srediti i sjetiti.

— Sjećam se da sam Suzan napisao kako se mučno osjećam daleko od nje, a uoči vjenčanja. Uvjeravao sam je u svoju ljubav... Pisao sam joj i o prstenu koji joj nosim iz Fariza. Ostaloga se ne sjećam...

— Nije važno. Odsjeli ste bili u hotelu u Miamayu. Kako se zvao?

— Moram se sjetiti... Čekajte... Rialto. Broj sobe 13. Suzan je bila praznovjerna. Uvijek je tražila sobu broj 13.

Neki su se nasmiješili. No, saslušanje se nastavilo o drugim pojedinostima mojega, odnosno Kennedyjeva života.

Nakon dva sata imao sam dojam da je O' Keefeu već dosta i da bi rado završio ispitivanje, ali je ipak nastavio, s onim stereotipnim: »Samo još jedno pitanje...«

— Pitanje je intimno... riječ je o gospođici Kirby. Koliko mi znamo, vi ste bliski s njome. Samo bi Ralph Kennedy znao odgovoriti na to pitanje. Liječnički karton gospođice Kirby spominje jedan detalj na njezinom tijelu.

— Moram li odgovoriti, guverneru? — namrštio sam se.

— Mislim da morate.

— Kad me već prisiljavate, reći ću da Hellen Kirby ima madež na lijevom boku i na lijevoj dojki.

Upalilo je. Nastao je žagor, ruke su se pružile prema meni da mi čestitaju i guverner je zatvorio dosje.

— Evo, nema više sumnje da ste to vi, profesore Kennedy. Ispričavamo se, ali shvatite nas. No, još me jedna stvar zanima: kako ste mogli preživjeti smaknuće na električnoj stolici? Što ste u tome trenutku osjetili?.

Sad sam se ja nasmiješio.

— Mnoge sam godine posvetio discipliniranju mog ega... prema različnim stanjima elektromagnetskih vibracija, što se razlikuju u živa i u mrtva čovjeka. Preživljavanje svijesti poslije fizičke smrti u skladu je s izmjenom u stupnju vibracija. Eterokozmički supstrat što se bori protiv sila uništenja u tijelu pokušava se promijeniti kako bi se prilagodio drugoj vibracijskoj sredini, ali ga druga sila vuče prema fizičkom tijelu u kojem se rodio. Ta je druga snaga prevagnula.

Dakako, nije mu bilo jasno ovo što sam rekao, ali tako bi odgovorio i Kennedy.

— Da budemo iskreni, nismo ni pomislili da bi to mogla biti zasluga vaših drugova iz kluba. Mislim da su takve teorije neprihvatljive za čovječanstvo, ne mogu se praviti sveci po narudžbi. Mi se protivimo takvome radu. Molio bih vas da ograničite svoje veze sa članovima kluba. Mi smo zainteresirani za vaš rad u vezi s transplantacijom od živoga na živo. — Zastao je malo, kao da oklijeva. — Nemamo dovoljno podataka o tome, ali znamo da ste imali teškoća s bivšom vladom. Mi mislimo drukčije i smatramo da bi takav proces mogao biti legaliziran, pod našom kontrolom.

— Ne bi trebalo da upadamo u istu grešku. Ja nisam zajamčio rezultat svojih pokusa — rekao sam.

— A pokus s majmunom? — pitao je guverner.

— Samo na tri dana. To ne znači da bi se transplantirani duh

mogao složiti s tijelom koje ga prima.

— Zašto ne biste nastavili istraživanja? Mi bismo vam dali laboratorij. Promislite. Mi ništa ne odbijamo onima koji nam pomažu.

Jasno i glasno.

— Hvala na prijedlogu, guverneru. Mogu li ići? — Pristojno sam odbio.

O' Keefe se nasmiješio i stisnuo mi ruku.

— Vjerujem da ćemo se ponovo vidjeti — rekao je. — Promislite o mojem prijedlogu. Do viđenja.

Pozdravio sam i izišao. Bio sam zadovoljan sam sa sobom. Spustio sam zastor nad svojom prošlošću. Zastor nad prošlošću Donalda Greena. Odsad sam profesor Ralph Kennedy.

*

Peggy je vrlo zgodna djevojka, ali sam morao prekinuti nakon tri tjedna. Postala mi je nepodnošljivom. S njom sam pokušao zaboraviti Helen, ali nisam mogao. Helen nisam vidio, valjda je i neću nikad vidjeti poslije onoga što se zbilo između nas. Dakako, strašno mi je nedostajala i nijedna druga žena neće je moći nadomjestiti. Nisam viđao ni Finlaya ni ostale drugove iz Centra. Znao sam da oni nastavljaju pokuse, svi su znali da je čovječanstvo ušlo u novu eru kojoj se moramo prilagoditi.

Još nisam uspio nastaviti rad, ništa nije ostalo od mojih bilježaka. Uništio sam sve uvečer prije hapšenja kako ništa ne bi palo u ruke istražiteljima.

Vratio sam se u svoj stan. Premda je u njemu bio nered nakon pretresa, ipak su me tješila mnogobrojna pisma u kojima mi se iskazivala podrška. Trebalo je da prođe neko vrijeme pa da stvari postanu jasnije.

Nazvao sam videofonom Davida Carpentiera, staroga prijatelja koji je stanovao u Farizu. On me odmah pozvao da kod njega proboravim osam dana. David i ja uvijek smo bili dobri prijatelji. Zamolio me da dođem za 14 dana, jer ovih dana ima, zbog obiteljskih razloga, mnogo skakanja i poslova. Čekao sam, ali na moju žalost dočekao sam vijest da je David naglo umro. Brzo su ga pokopali. Od obitelji nisam mogao dobiti potanje podatke o bolesti od koje je umro. Jednostavno su mi rekli da je po tijelu imao crvene Pjege.

— Zar nisi otputovao? — pitala me Diana kad sam stigao u »Galaxie«. Možda me to pitala i Betty, jer su one sestre blizanke. U početku sam neprestano griješio... Razlikovao ih je samo njihov zajednički muž. One su se udale za jednog muškarca, zahvaljujući zakonu koji je dopuštao muškarcu da se oženi dvjema sestrama blizankama. Nije dugo izdržao, pa sam se ja ubacio. One su ljupke, zabavne, ali nisam bio s njima svim srcem. No, da li je to važno?

— Gotovo da zaboravim — odjednom će Diana. — Danas su odveli

Petera — to je bio njezin muž — u bolnicu. Tužio se na bolove u glavi, a po tijelu je imao crvene pjege. Mislim da previše pije. Idemo li k tebi?

Morao sam se izvući. Rekao sam da sam umoran, da mi je potrebno malo samoće...

— Videofonirat ću ti sutra — rekao sam. Znala je da neću.

Pošao sam dizalom na 18. kat. Ondje me opet čekalo iznenađenje. Vrata moga stana bila su otvorena. U stanu troje ljudi: novinar Robert Cogan, moja žena Suzan i neki nepoznati muškarac.

Suzan je iskoristila moje iznenađenje i prva progovorila.

— Čekali smo te, Ralphe. Imala sam jedan ključ od stana pa sam bila tako slobodna... Kako si?

— Što radite ovdje? Što hoćete?

— Ne bojte se — odvrati Cogan. — Htjeli smo samo porazgovarati.

— Ovo je Georges Sullivan — predstavi Suzan visokog čovjeka kraj sebe. — Jedan od mojih prijatelja. Važna ličnost. Mnogo smo razgovarali o tebi pa te htio upoznati.

— Ne vidim razloga.

— Vaša će vam žena rastumačiti. Njezina ideja nije loša. Imao sam dojam da sam upao u klopku. Suzanino me ponašanje počelo uznemirivati. Ne vjerujem lažnim osmijesima.

— Zaboravimo onaj incident — reče Suzan. — Moraš me shvatiti...

— Prijeđi na činjenice — suho sam je presjekao.

— Dakle, Sullivan upravlja »Houston Companijom«, poznatom u svijetu. To je poduzeće opskrbilo i eksperimentalni centar profesora Kinslaya većinom elektroničkih uređaja. Razgovarala sam s gospodinom Sullivanom o tvojim pokusima s transferom sa živog na živog. Zanimalo ga je.

— Žao mi je — rekoh kad sam shvatio u čemu je stvar. — Ali ja nisam dovršio pokuse i nemam sigurnih dokaza.

— To ste rekli i guverneru — primijeti Cogan — ali vaša žena ne misli tako.

— Suzan ne zna ništa o psihofiziologiji.

— Budimo razboriti, Ralphe — reče Suzan. — Rekao si mi da je tvoj pokus s majmunom uspio.

— Ništa nije dokazano. Dosta mi je...

— Poslušajte me, profesore Kennedy — rekao je Sullivan i sjeo. — Ja sam dobio sve dozvole svjetske vlade da osnujem kompaniju za transfer. Ali trebam vas kao tehničkog direktora.

— A što ima Cogan s time?

— On bi se brinuo za publicitet. Ja sam sve proračunao i planirao. — Sullivan izvadi iz torbe neke papire. — U svijetu ima oko 400.000 samoubojstava mjesečno. Nisu sva tijela u dobrom stanju... ali recimo da ih je 200.000 upotrebljivih. Mogla bi se povesti dobra komercijalna

akcija s kandidatima za samoubojstvo, s time što bi se njihovoj obitelji davala neka naknada. No, to su već pojedinosti... Mogli bismo uzeti u obzir i osobe koje umiru za vrijeme operacije. Transfer bi se mogao obavljati u operacijskoj dvorani. Tu su zatim i osuđenici na smrt i oni koji provode doživotnu robiju. Treba ih uvjeriti da je bolje za njih da ne žive i da njihova rodbina dobije neku naknadu. Tako bi naša »banka tijela« imala oko 300.000 osoba u dobrom stanju.

— I kome biste prodavali tijela?

— Ponajprije onima koji nisu zadovoljni svojim tijelom. Ima ljudi koji bi željeni biti netko drugi: zdraviji ljepši... Bio bi to »estetski transfer«.

— Sullivan je predvidio i uvjete transfera — upao je Cogan. — Cijena bi mogla biti sto milijuna rodala za zdravo, mlado tijelo. Može i na kredit. Znate li kakav je to novac?

— Nikad nisam bio za takvo što — odvratio sam. — Nikad nisam želio da moj plan dobije komercijalni učinak. Htio sam samo pomoći čovječanstvu u nekim slučajevima.

— Kakav ste vi čovjek, profesore? — primijeti Sullivan dižući se. — I mi želimo pomoći čovječanstvu. Medicina pomaže čovječanstvu, ali to ne znači da lijekovi nisu komercijalna roba. Budite razumni... Nudim vam deset milijuna rodala mjesečno za rad. A postat ćete najugledniji čovjek planeta. Onda?

Šutio sam. Tada je Sullivan stavio na stol svoju posjetnicu.

— Za jedan sat putujem u Fariz. Vraćam se prekosutra. Videofonirajte mi na ovu adresu.

— Ja ne bih na vašem mjestu polagao tolike nade u moj posjet.

— Bili biste ludi da ne dođete, Kennedy. Do viđenja u četvrtak. — Otvorio je vrata, za njim je pošao Cogan, a Suzan se okrenula prema meni:

— Htjela sam ti reći da se neću protiviti razvodu i to će biti sređeno potkraj mjeseca. Udat ću se za Sullivana.

— Ma nemoj!

— A kako ona draga Helena? Uvjerena sam da je mnogo voliš.

*

Dio noći proveo sam u razmišljanju. Uključio sam raspršivač obojenog fluida, želeći iskoristiti psihološki utjecaj boja na živčani sustav. Izabrao sam umirujuću plavu boju i zatim prešao na ljubičastu, boju umjerenosti, što potiče razmišljanje. Boju je pratio miris paprati i glazbena nota ha.

U takvim okolnostima razmišljao sam o Sullivanovoj ponudi u vezi s transplantacijom, odbacujući, dakako, pitanje novca. Bilo je istine u onome što je iznio, ali se to načelno nije slagalo s mojim idealima. Ali da li sam smio odbiti? Nisam li ja utemeljio taj projekt za dobrobit naših bližnjih? Nisam mogao naći izlaza, pa sam odlučio da pođem u

centar k Finlayu, jer mi je bio potreban savjet. Sjeo sam u mlažnjak i pošao. U Centru me dočekala nemila vijest: Finlay je iznenada obolio od neke teške bolesti i nije bilo nade da će preživjeti. Nisam ga čak mogao ni vidjeti.

— Došlo je iznenada i ne možemo ništa učiniti za njega — rekao je Lindsay, koji je preuzeo upravu. — Počelo je sa crvenim pjegama i groznicom, glavoboljom...

Odmah sam pomislio na muža Betty i Diane, pa na svoga prijatelja Davida Carpentiera.

— Neki moji znanci oboljeli su od te bolesti — rekoh.

— Ima mnogo oboljelih na starom kontinentu — reče Lindsay. — Ima ih i u Arziji. Vlada zabranjuje da se daju obavijesti o bolesti... No, što je vas dovelo ovamo, Kennedy?

— Najprije jedno pitanje: kako je Helen?

— Ona nije više u Centru. Otišla je i ne znam gdje je. Ispričao sam zatim Lindsayu sve što bih i Finlayu.

— Na vama je da odlučite — rekao je. — Izum je vaš. Ali morate znati da su odmah poslije onoga ispitivanja došli u Centar vladini izaslanici i odnijeli sve dosjee o transplantaciji. Nisam vas mogao obavijestiti jer se veze nadziru.

— Znači, našli su i snimke iz blindirane sobe?

— Nisu. Odnijeli smo ih u naše tajno sklonište. Imam dojam da su već počeli izvoditi pokuse.

— Kako to mislite?

— Vaše odbijanje pospiješilo je stvari. Sullivan i njegova klika smatrali su da se mogu i sami snaći. Ali nisu sasvim uspjeli, pa je Sullivan došao k vama. Kada bolje razmislim, bolje je da prihvatite Kennedy. Oni će ići do kraja. Vi ste jedina osoba koja bi mogla uzeti u svoje ruke taj proces transplantacije, jer su u pitanju ljudski životi.

Zazvonio je videofon. Lindsay je digao slušalicu javio se i odmah se smračio.

— Umro je Finlay — rekao je.

Dok sam se vraćao kući, saznao sam da je umro i Peter,
muž Betty i Diane.

*

Sullivanov je posjed golem, geometrijskog oblika, sa zelenilom i vodoskocima. Kuća od bijeloga kamena, s kupolama, ostakljenim zidovima. Iznutra pomične stolice, pokretni zidovi, osvijetljeni strop i žive boje.

Sullivan me primio prirodno, nije bio iznenađen.

— Hoćete li nešto popiti?

Kimnuo sam glavom. Činilo se da je siguran u sebe, ali se u njegovu pogledu nazirala tjeskoba. Suzan mu je zacijelo pripovijedala o mojem karakteru.

— Odlučili ste, dakle? Inteligentan čovjek je uvijek u stanju revidirati svoje mišljenje.

— Ja sam svoju budućnost polako gradio i mogu se u nju pouzdati.

— Ralph je uvjereni znalac na području reinkarnacije — primijeti Suzan kad nam je donijela hladno piće. — On ne trpi grešaka, da mu se ne bi osvetile.

— Znam da mislite da je sav naš život uvjetovan karmom, dobrim ili lošim posljedicama u prethodnom životu... Zanimljivo. A slobodno prosuđivanje?

— Ima i toga, jer mi slobodno donosimo odluke. No, ipak smo ograničeni, pa u toj ograničenosti izabiremo i ženu, kupujemo kola ili odijelo, prihvaćamo ili odbijamo ponude kao što je bila ona vaša, Sullivane.

— Kakav bih ja čovjek bio u slijedećem životu, po vama?— pitao me.

— Ne baš sjajan. Ja bih se na vašemu mjestu zabrinuo. Nasmijao se.

— Hajde, hajde, budimo ozbiljni.

— Volio bih najprije znati u kakvim bih uvjetima radio

— rekao sam pošto sam ispio piće. — Potreban mi je materijal, uređaji, opremljen laboratorij...

— Ovdje je sve što vam je potrebno — prekine me Sullivan. — Pođite za mnom.

Uveo me u veliku prostoriju u kojoj je mirisalo na ozon. Ovdje su bili svi uređaji potrebni za transplantaciju. Oko uređaja uza zid radili su tehničari.

— Volio bih sve provjeriti. To bi trajalo oko četrdeset osam sati.

— Nije važno, ostanite koliko hoćete. Kod mene vam je pripremljen stan, tražite što god hoćete.

*

U slijedeća dva dana nisam vidio ni Sullivana ni Suzan. Provjeravao sam uređaje. Jeo sam u svojem stanu. U trenucima samoće mogao sam razmišljati o onome što sam otkrio u laboratoriju. Perforirane kartice nosile su tragove psihičkih snimanja, što je značilo da su uređaji za transfer bili u upotrebi. Bilo je i kose u kacigama s elektrodama. Lindsay je, dakle, imao pravo. Pokusi su već počeli. Što se dogodilo s ljudima koji su poslužili kao pokusni kunići?

Slučaj je htio da sam ustanovio da u podrumu postoje neka teška, dobro zatvorena vrata. Zapazio sam i da jedan od tehničara povremeno odlazi u podrum. Bio sam siguran da taj čovjek ima ključ. I kad sam jedne večeri otišao u garderobu dok su oni večerali, našao sam ključ u džepu njegove bluze. Odmah sam otišao u podrum i otvorio vrata. Našao sam se u hodniku, iz kojega se ulazilo u pojedinačne prostorije. Neke su bile prazne, ali kad sam se vraćao,

neki se čovjek našao preda mnom. Gledao me praznim pogledom. Lice mu je bilo sivo, strašno je izgledalo.

— Hladno mi je — cvokotao je zubima. — Hladno...

— Tko ste vi? — pitao sam ga, dodirnuvši ga drhtavom rukom.

— Hladno mi je... što kažete?

Ubrzo sam shvatio da je nemoguće razgovarati s njim, jer je to bio živi mrtvac. Samo je privid upravljao njegovim tijelom.

— Dobar dan... — reče neki glas iza mene. Okrenuo sam se i ugledao drugog čovjeka. Visokoga i nasmiješenog. Bilo je nečega djetinjeg u njegovu izrazu.

— Dobar dan... jeste li donijeli bombona?

— Tko si ti?

— Ja sam Pat, osam mi je godina. Dobar sam učenik, jeste li mi donijeli bombona?

Pomislio sam najprije da je čovjek lud, ali je zaista imao duh osmogodišnjega djeteta prenesen u tijelo odrasloga čovjeka.

— Vidite da mogu hodati. Mogu li izići?

— Hladno je... hladno... gdje sam ja?

— Jeste li mi donijeli bombona?

— Gle, napokon mogu s nekim razgovarati. Ja sam Jonathan Bred, pustite me, Carsone, da prvi govorim — javila se treća osoba, oznojena i uznemirena pogleda. — Ne mogu podnijeti Carsona.

— Tko je taj Carson? — zapitao sam.

— Carson sam ja, sad vam govori Carson, ima on pravo, ja ne podnosim Breda.

— Kako to?

— Dvojica smo u tome tijelu... Poduzmite nešto da nas razdvojite!

— Da, poduzmite nešto, neka Bred ostane u tome tijelu...

— A ne, Carsone, vi ćete ostati u ovome tijelu. On je ružan, znate...

— Hladno je... hladno... Ništa ne čujem...

— Mogu li ja već izići?

Bilo je strasno, uzmaknuo sam. Noge su mi bile kao od vate. Tada začujem neki odsječni glas.

— Dakle, profesore Kennedy, jeste li zadovoljili svoju znatiželju?

Okrenuo sam se: Sullivan je stajao na kraju hodnika, a s njime dvojica u bijelim bluzama.

— Kako ste mogli učiniti tako nešto? To je strašno! — viknuo sam.

— O tome ćemo razgovarati u mojem uredu.

*

Atmosfera se odjednom izmijenila. Sullivan je stajao preda mnom gledajući me oštro, ruku zabijenih u džepove. Kraj njega Suzan, hladna, a s njim Robert Cogan, zavaljen u naslonjač i kao zadubljen u svoje misli.

— Jeste li svjesni što ste učinili, Sullivane? — pitao sam ga. —

Sveli ste čovjeka na stanje vegetiranja, nalik na prikazu... Uništili ste ga.

— Bio je u lošem stanju. Beznadan slučaj.

— A onaj dječak u tijelu odrasla čovjeka?

— Bilo je to jedino tijelo koje sam imao... Mali je bio bogalj... sad hoda.

— Kad njegova svijest sazre bit će u tijelu starca. Kakvu budućnost može imati to dijete? A one dvije svijesti u jednom tijelu?

— Pogriješili smo u transferu. Odijelit ćemo ih.

— Nemoguće. Nova transplantacija bi ih ubila obojicu. Sad shvaćam zašto ste me zvali. Mislili ste da ćete se izvući i bez mene, ali ste pogriješili...

— To je vaša krivnja. Odbili ste u početku.

— Kako ste došli do tijela?

— Imam odobrenje, sve je zakonski. Nisam tražio novac. Bio je to pokus. Vi ćete odmah početi, profesore. Nemamo vremena. Riječ je o Coganu. Potrebna je hitna transplantacija.

Odmah sam shvatio. Opazio sam crvene mrlje kojima je bilo pokriveno njegovo lice i ruke. Kad me pogledao, u očima mu groznica. Vjerojatno je znao da je to sad već epidemija i da je slučaj ozbiljan.

— Ja ću pronaći tijelo za transplantaciju — reče Sullivan. — Treba brzo raditi, inače je izgubljen.

— Mnoge stvari valja prije riješiti Sullivane.

— Sve je sređeno, Ralphe — hladno će Suzan i otvori vrata na pokrajnoj sobi. Ondje je bila neka mlada žena, prestrašena pogleda i nepomična. Prepoznao sam Helen. U sobi su bila i dva čovjeka u bijelim bluzama kraj neke starice mršava tijela, lica kao u mumije, štrkljastih mlohavih ruku.

— Žao mi je, Ralphe — ponovo će Suzan. — Ili ćeš prihvatiti, ili ćemo transplantirati Heleninu svijest u tijelo ove žene.

Dok je govorila odjekne ženin očajnički glas:

— Hoću to tijelo...! Hoću ga! Obećali ste mi! — I štrkljasta se ruka ispružila prema Sullivanu. — Obećali ste mi...! Hoću ga!

*

Helen je ušla i vrata su se zatvorila. Držali su je igrajući na kartu ljubavi koju sam osjećao za nju. Bio sam razočaran, očajan. Što sada?

— Jeste li se odlučili? — jauknuo je Cogan. — Požurite!

— Gadovi! — viknuo sam i prišao Suzan, ali se ispriječio Sullivan.

— Smirite se. Ništa zla nismo učinili Helen Kirby, a i nećemo budete li pametni. Potpišite ugovor i sve će biti zaboravljeno.

— Ne smiješ potpisati taj ugovor, Ralphe — rekla je Helen. — Nije važno što će učiniti sa mnom. Ja ću to podnijeti. — Zastala je malo. — Ti ne znaš mnoge stvari. Što misliš, kako su se dočepali tijela za transplantaciju? Ukrali su ih! Ljudi su bili oteti, dovedeni ovamo. Ubili

ih da bi drugi mogli zauzeti njihovo tijelo. Kupili su samo nekoliko tijela, da zamažu oči. Ostale su oteli i ubili. Prodati tijela za tako visoku cijenu... strašno! A i vlada je uz njih. Oni imaju iste planove kao i prethodna vlada. Sullivan im je obećao besmrtnost i Warsovci se nadaju da će vječno postojati. Ako potpišeš, osuđen si...

— Dosta! — viknuo je Sullivan crven od ljutnje. — Odvedite Helen Kirby u dvoranu za transplantaciju.

Dva muškarca zgrabe Helen. Sullivan se okrenuo prema meni.

— Čekam vaš odgovor. Odlučite se brzo.

Tada je iznenada u sobu banuo neki čovjek u bijeloj bluzi, očito prestrašen.

— U cijelom je svijetu uzbuna — rekao je zadihano. — Epidemija se širi. Izgubljeni smo.

Sullivan je problijedio.

— Ljudi umiru, na tisuće ljudi... Kontinent je zaražen.

— Uključite monitor — naredio je Sullivan.

Lice čovjeka koji je govorio bilo je ustrašeno. Odasvud su stizale vijesti o epidemiji, pa se istina nije više mogla skrivati. Bolest je zahvatila pučanstvo cijelog svijeta. Već je bilo, prema vijestima, nekoliko milijuna mrtvih u svijetu. U New Cityju, Warlingtonu i drugdje ljudi su masovno umirali. I po ulicama je bilo mrtvaca. Nastala je panika i nered.

Pogledao sam Cogana. Jaukao je u naslonjaču, po tijelu mu crvene mrlje, u očima strah. Pomislio sam na Helen i odlučio. Jurnuo sam na dvojicu koji su držali djevojku i udario jednoga, pa drugoga i bacio ih u kut sobe.

— Brzo, Helen!

Tada se Sullivan bacio na mene. U nekoliko trenutaka srušili su mu se lijepi snovi, pa se razljutio. Nekako sam se uspio osloboditi, ali nisam obraćao pažnju na čovjeka koji je bio ušao i donio strašnu vijest. Dohvatio je sa stolića pištolj. Naglo sam se okrenuo čim me Helen upozorila i udario čovjeka šakom u sljepoočicu, pa mu odmah oduzeo pištolj. Tada su se na mene bacila druga dvojica, pištolj je opalio i sve ispred mene se srušilo. Stan je bio u strašnom stanju, Cogan je još jaukao, Helen je bila iza mene, a i starica je jaukala, tražeći svoje obećano tijelo.

S pištoljem u rukama odveo sam Helen praznim hodnikom.

— Brzo — reče Helen. — Oni će doći...

— Moram obaviti još nešto — rekao sam i ušao u laboratorij. Shvatila je.

— Imaš pravo, ali požuri — rekla je.

Rafalima iz pištolja — dezintegratora uništio sam neke uređaje. Tko zna što bi ti ljudi bili u stanju učiniti. Sad je sve gotovo i meni je odlanulo. Za nekoliko trenutaka izišli smo iz zgrade preko parka.

Helen je opazila raketomobil iza drvoreda. Potrčali smo prema letjelici, ali kad smo ušli neki se čovjek baci na mene.

— Ja sam Carson, profesore Kennedy. Hoćemo znati što se događa. Dosta nam je svega. Izađite iz letjelice.

— Ostavite me na miru! — rekao sam i udario ga šakom tako da je pao na stražnje sjedalo. Helen je dohvatila komanda aparata i naglo smo se vinuli u visine.

Helen se dosjetila da odemo na tajno mjesto koje je sagradio Centar, ali su na pola puta iskrsle teškoće. Na našim ekranima pojavile su se vladine letjelice. Naša raketa imala je oznake »Houston Company«. Vjerojatno je Sullivan javio da smo pobjegli i sad nas letjelice traže. Što su još očekivali od mene? Cijeli je svijet bio pred katastrofom. Što se događalo? Warsovci su vjerojatno imali drugoga posla, a ne da se sa mnom naganjaju...

— Mislim da se Warsovci još nadaju da će pomoću tebe postići besmrtnost — primijetila je Helen. — Ali učinit ću sve da im ne padnemo u šake. I hvala ti za sve što si učinio za mene... što ste učinili za mene, Greene.

Kad je izgovorila to ime, opet su se u meni probudile sve nekadašnje veze i uspomene što su me vezale za moje nekadašnje tijelo i život. Ona je jedina znala moj pravi identitet. Sad mi više nije govorila »ti«. Za nju sam Greene.

— Učinili ste ono što bi i Ralph učinio na vašem mjestu. Hvala vam, Greene. Za mene sve to nije tako jednostavno...

— Kako su vas uspjeli uhvatiti? — zapitao sam.

— Došli su k meni. Bila sam u New Cityju, gdje sam htjela naći neki posao u bolnici. No, stižemo.

Prepoznao sam mjesto gdje sam proveo neko vrijeme poslije svoga odlaska iz Centra. Helen je bila svjesna da ne može stići do tajnoga skloništa, pa se odlučila za ovo.

Pala je noć. Kad smo se spustili, postao sam svjestan našega suputnika, kojega sam bio udario. Gledao me bijesno.

— Žalit ću se... Gdje smo?

— Izlazite! — naredio sam mu.

— Sad vam govori Carson — počeo je opet. — Nemate prava da nas tako ostavljate. Dajte nam nešto za smirenje groznice.

— Čovjek ima pravo — počeo je Bred. — Loše se osjećamo.

Helen je odjednom ustuknula.

— Pogledajte!

Problijedio sam. Na Bredovu i Carsonovu tijelu pojavile su se crvene mrlje.

— Nemojte se približavati! — rekao sam. — Odlazite! — Uhvatio sam Helen za ruku. Bred i Carson su legli na tlo i zapomagali. Mislili su da im možemo pomoći. Nismo više mogli izdržati. Sjeli smo u

raketu i odjurili.

Moram priznati da su slijedeći događaji pokazali da je Helen veoma hrabra. Lutali smo zrakom jedan dio noći, umorni. Zaustavili smo se i spustili u neku kotlinu pa zaspali. Kad smo se probudili, Helen je iznijela svoju zamisao. Nedaleko odavde bila je neka farma s ljudima koji su na našoj strani. Helen je bila uvjerena da će nam obitelj Dundee pomoći. Potražila je farmu na karti, a zatim smo se raketomobilom uputili onamo.

Prepoznali su odmah Helen, pa i mene, i srdačno nas primili. Morali smo se, prije svega, riješiti letjelice s oznakama »Houston«. Dundeevi su se ponudili da će se oni pobrinuti da raketa nestane i ponudili nam svoju letjelicu. Njome smo mogli stići u tajno naselje.

Epidemija nije jenjavala, videofoničke su stanice i dalje javljale crne vijesti. Po naređenju vlade stanovnici nekih mjesta morali su se iseliti, pa su po cestama hodale izbjeglice. Sanitarne ekipe nisu im mogle pomoći. Posvuda nered, metež, strah, smrt, apokalipsa... Kako to? — pitao sam se. Bilo je čudno što se u svim vijestima spominjalo moje ime. Još su se nadala ta čudovišta.

Oprostili smo se od naših domaćina. Savjetovali su nam da najprije posjetimo još jednu obitelj, Malloneove. K njima smo stigli drugoga dana oko podneva. Zgrada je bila gotovo istoga stila kao i u Dundeevih. U kotlini, u tišini. Kad smo se spustili, nitko nije izišao iz kuće. Začudili smo se. Obuzela nas crna slutnja. Helen je ušla. Nikoga nije bilo u velikoj prostoriji, ali je mirisalo po kuhinji.

— Netko mora biti ovdje — rekla je i otvorila druga vrata. Zatim je ustuknula. Na podu su ležala tri tijela: dva muškarca i jedna žena. Po tijelu im crvene mrlje. Nisu se micali. Tada sam pogledao kroz prozor i zapazio neko svjetlucanje. Kad sam bolje pogledao, ustanovio sam da je to oplata broda vladinih trupa. Zgrabio sam Helen za ruku. No, bilo je prekasno. Pred nas su stala četiri čovjeka i uperila svoje dezintegratore-pištolje u nas.

— To su vaši prijatelji? — zapitao nas je najviši od njih u warsovskoj uniformi. — Nema im spasa. Ima ovdje još mrtvih. Bili su mrtvi kad smo stigli. Imali smo teškoća s letjelicom. — Zatim me pažljivo pogleda. — Pa vi ste profesor Kennedy! A mi vas tražimo! Baš nas je poslužila sreća! Nemojte tu stajati. Opasno je. Zakopat ćemo mrtve.

Okrenuo se prema drugoj dvojici.

— Obavijestite štab da smo pronašli profesora Kennedyja. — Nasmiješio se. — Hoćete li nešto popiti? — zapitao nas je.

— Najprije bih želio znati što sve to znači. Što želite od mene?

Warsovac je tada zamijetio da smo naoružani i oduzeo nam dezintegratore.

— Ništa vam se neće dogoditi. Ne mogu odgovoriti na vaše pitanje.

Imali smo teškoća s letjelicom i očekivali smo pomoć.

Jedan od dvojice iz njegove pratnje pozvao ga je. Kada se vratio, rekao je:

— Naređeno nam je da ostanemo s vama do sutra. Vlada zasjeda u Farizu. Pođite s nama. Odveo nas je u jednu prostoriju.

— Vlada zasjeda o nečemu u vezi s vama — rekao je kratko i zatim zaključao vrata.

Pogledao sam Helen. Po izrazu njezina lica vidio sam da je shvatila. Warsovci su, vjerojatno, doznali nešto o mojem identitetu i vlada je morala raspraviti o mojoj dvostrukoj ličnosti. Ali zašto bi bilo važno ako sam ja Donald Greene ili Ralph Kennedy? Što je značila istina o meni u tom svijetu koji se bori s agonijom? Nisam mogao postati njihova igračka. Trebalo je naći načina da im izmaknem.

Prolazili su sati. Pokopali su obitelj Mallone. Promatrao sam to kroz prozor. Zatim sam se nečega sjetio.

— Helen — zapitao sam djevojku. — Imate li kod sebe ruž za usne?

— Imam. — Izvadila ga je iz nekoga džepića i dala mi ga. Počeo sam po svojim rukama crtati kružiće.

— Neka povjeruju da sam zaražen — rekao sam. — Ja ću početi jaukati, a vi zovite iz svih snaga u pomoć. Morate namjestiti prestrašeno lice... Čim oni uđu, prepustite ostalo meni...

— Ima ih previše...

— Idem na faktor iznenađenja — odvratio sam. Bacio sam se na krevet i počeo jaukati, držeći se rukama za glavu. Tada je Helena pošla na prozor i počela vikati.

— Dođite odmah! Profesor Kennedy...! To je strašno! Dala je sve od sebe. Glas joj je podrhtavao, bila je kao luda. Warsovac je ušao i kad me pogledao, ustuknuo je. Naglo je zatim ušao i oficir s ostalom dvojicom.

— Što se dogodilo? Zašto vičete?

— Pogledajte! — s užasom u očima rekla je Helen. Približio se s još jednim i nagnuo se nada mnom. Sve se dogodilo brzo. Zgrabio sam dvojicu Warsovaca i udario njihovim glavama o krevet, a onda sam brzo pograbio s oficirova opasača pištolj-dezintegrator. Istoga je trena i Helen oduzela Warsovcu pištolj i uperila ga u oficira.

— Ludi ste — rekao je Warsovac. — Sve policijske stanice su upozorene.

Pritisnuo sam okidač i začas je zgrada planula.

— Pođite u raketu i stavite je u pogon — rekao sam Helen, našto je ona otrčala, a ja za njom. I Warsovci su odmah poslije nas izišli iz zapaljene zgrade. Nisam imao snage da ih ubijem. Utrčao sam u raketu i poletjeli smo svom brzinom.

*

Dakako, uspjeli smo stići u tajno sklonište smješteno u nekom planinskom lancu. Bilo ga je nemoguće naći. Vrata u naselje sakrivena su masivnim stijenama planina. Posvuda neprimjetne straže. Helen je znala što valja učiniti. Dala je neke znakove i uskoro je naš raketomobil ušao u otvor neke stijene. Našli smo se pred profesorom Lindsayem. I neke od njih je zahvatila epidemija, pa su pobjegli ovamo da bi izmakli zarazi. Ovdje su ljudi stanovali dva po dva i komunicirali s ostalima preko lokalnih videofona. Na licima profesora i suradnika vidjela se uznemirenost.

— Sada znamo — rekao je profesor Lindsay — da su bolest prenijeli ovamo sami Warsovci. Jedan od naših učenjaka uspio je izolirati virus iz krvi jednoga oboljeloga. Ustanovio je da je to isti virus koji je nađen u doba kad je prestalo naseljavanje Warsa u prošlom stoljeću zbog zaraze. Znamo i da nijedan Warsovac nije obolio od te bolesti.

— Kako to? Pa i Warsovci su ljudi kao i mi.

— To je smelo i naše biologe. Možemo samo nagađati. Pošto su zaražene biljke, ustanovilo se da na ljudski organizam ne djeluje opasno. Tada smo prekinuli veze s Warsom. Warsovci su se navikli na virus, postali su imuni. Ako znamo da s virusima ulazi u naše tijelo i njihova vlastita virusna dezoksiribonukleinska kiselina, čime mijenja metabolizam stanice, ostaju dvije mogućnosti preživljavanja: ili mutacija da bi se tijelo oduprlo virusu, ili će kiselina ostati latentna u stanici i imunizirati je protiv nove zaraze. Dakako, moglo bi se pretpostavljati da će se to dogoditi i s našim ljudima na Terri.

No, nije se dogodilo tako. Čini se da je tu važan faktor okolina. U organizmu Warsovaca virus je doživio novu mutaciju iz generacije u generaciju. Postao je aktivan tek u našoj sredini. Nismo u stanju objasniti tu kemijsku reakciju.

Postalo mi je jasno zašto se Warsovci nisu zabrinjavali dodirujući tijela zaraženih na farmi.

— Postoji još jedna važna stvar, Kennedy — napomene Lindsay. — Traže vas. Svjetska vlada smatra da vi jedini možete naći lijeka.

— Ja?

— Jest. Vaša je žena nešto izjavila.

— Suzan?

— Da, ona tvrdi da ste joj govorili nešto o tome virusu Pokušajte se sjetiti...

Sjeo sam. U glavi mi je bučilo. Nisam se mogao sjetiti svega što sam govorio svojoj ženi.

— Ne mogu... — odvratio sam.

— Možda to ima neke veze s vašim boravkom na Warsu — zapita me Lindsay.

— Ali ja nikad nisam bio na Warsu...

— Ja govorim o vašem prethodnom životu, Kennedy. Koliko se sjećam, u izvještajima se govori da ste bili poslani na Wars kao liječnik.

Saznao sam sve o tome čovjeku, ali nisam znao njegov prethodni život.

— Ne znam... — rekao sam. — Sve mi se izmiješalo u glavi... Imate li možda snimku moga prijašnjeg života?

— Dakako da imamo.

*

Sve se zbivalo brzo. Odveli su me u staklenu kabinu u mnemopsihičkom laboratoriju, a teledirigirani roboti su me posjeli na stolicu i stavili mi na glavu slušalice s elektrodama. U integrator je stavljena snimka života Thomasa Garetta i počelo je.

U prethodnom je životu profesor Kennedy bio liječnik Thomas Garett, koji je imao zadatak da kao član sanitarne komisije prouči biološke uvjete na Warsu u prošlom stoljeću. Nismo se zadržavali na privatnom životu Thomasa Garetta, prešli smo odmah na dio njegova boravka na crvenom planetu.

Vidio sam ga među osuđenicima koji su onamo dopremani iz cijelog svijeta. Njegov je laboratorij bio pod prozirnom kupolom, odakle se širio pogled po površini crvenoga pijeska i kratera. Liječnik Garett imao je pomoćnika Jeffreya, kojemu je jednoga dana povjerio rezultate svojih istraživanja warsovskog virusa. Pronašao je, naime, serovakcinu koja je mogla ljude očuvati od smrtonosne zaraze. Kad je formulu povjerio Jeffreyu, Garett se s mladićem vratio na Terru. Trebalo je još obaviti pokuse s virusom prije nego što će objaviti rezultate u znanstvenim krugovima. Trebalo je za to mnogo mjeseci, a za to vrijeme bio je podvrgnut snimanju. Bilo mu je četrdeset godina. Snimljeno je njegovo znanje i sjećanje.

Ali osam dana nakon toga snimanja i Garett i Jeffrey poginuli su u prometnoj nesreći.

— Odvrtite mi posljednji dio njegova boravka na Warsu — zatražio sam.

Mnemostimulator se vratio na događaje oko istraživanja i ja sam mogao zabilježiti na papir otkriće dra Garetta.

— Imam formulu — rekao sam — ali bismo morali provjeriti u Juffreyevu sjećanju.

Ni u tome nije bilo teškoća. Usporedba je potvrdila zapisano. Dakle, Kennedy je vjerojatno zaista razgovarao sa svojom ženom o tome.

— Sad shvaćamo zašto vas Warsovci tako uzbuđeno traže. Nadaju se da ćete vi spasiti preostalo čovječanstvo. A taj dio čovječanstva bio bi vječno zahvalan njima. No, hajde da se bacimo na posao oko izrade serovakcine — predložio je Lindsay. — Pozvat ćemo sve laboratorije u

državi. Ako dobijemo sve čime oni raspolažu, to bi moglo biti gotovo za osam dana.

— Kako ćemo davati vakcinu?

— Pomoću aerosola, raspršivanjem u atmosferu. Ne možemo intervenirati kod svakoga pojedinca. Nema vremena. Mobilizirat ćemo svaku letjelicu da bi se serovakcina raspačala u svako područje. Moramo proizvod izraditi u obliku finih čestica, koje će ulaziti dišnim putovima i kroz kožu. Mislim da je čovječanstvo prepolovljeno. Sad ima 10 milijardi ljudi. Spasit ćemo onoliko koliko možemo. Ako uspijemo, bit će to lijepa pobjeda.

*

Lindsay je obavijestio sve laboratorije i počela je proizvodnja serovakcine. A tada je do nas stigla nova vijest: Warsovci, svjesni da nisu uspjeli, sjeli su u stotine svojih letjelica i počeli napuštati Terru na putu za crveni planet.

Bila je to iznenadna pobjeda.

*

Trebalo je samo osam dana pa da serovakcina bude raspršena u atmosferu. Na tone serovakcine odvezeno je na sve četiri strane svijeta. Čovječanstvo je bilo spašeno... barem ostatak čovječanstva. Ipak, milijarde mrtvih posvuda. Samo smrt, strahotna smrt sa svojim ogavnim zaudaranjem.

Na sreću, novorođenčad je bila vakcinirana prilikom rođenja, i nije se trebalo bojati zaraze. No, vladao je nered, dezorganiziranost ljudi u gotovo uništenom svijetu. Neki su plakali, neki su pokušavali pomoći, neki su krali i ubijali. Trebalo je ponovo stvarati i organizirati svijet.

Odveli su me u podrume gdje su čuvali ljude-strojeve. Ondje su bili i svi uređaji Elitni mozgovi povezani s kompjutorom rješavali su teškoće koje su se postavljale pred čovječanstvo.

— Ne smijemo oklijevati — rekao mi je Lindsay kad smo ušli u sobu za sastanke. — Od danas počinje era čovjeka-stroja. Nastupa homo-machina.

— Dakle, želite stvoriti društvo svetaca... — primijetio sam.

— Ne, nismo mi za utopiju, Kennedy. Društvo svetaca je, to znamo, beživotno. Nemamo moći da promijenimo ljudske osjećaje...

Mogao sam se samo nadati da će budućnost biti svijetla.

Lindsay je u međuvremenu završio sjednicu.

*

Nisam vidio Helen već nekoliko dana, ali kad sam pitao za nju, rekli su mi da je otišla. Nitko nije znao kamo. Zato sam otputovao u New City. Imao sam loš predosjećaj. Zašto je otišla?

U New Cityju je, kao i drugdje, vladao nered. Kamioni su odvozili mrtvace u zajedničku grobnicu izvan grada. Promet je obnovljen, ali je bilo teškoća, pa je trebalo pozvati dobrovoljce da bi se regulirao

promet. Život se polako obnavljao.

Tumarao sam gradom razmišljajući da li bi se Helen mogla nalaziti u nekoj klinici, gdje je već i prije htjela naći posao. Posjetio sam nekoliko bolnica, ali nitko nije poznavao Helen Kirby. Pošao sam u njezin stan, ali nisam je našao. Bio sam očajan. Tada se na terasi pojavila žena.

— Tražite Helen Kirby? — zapitala me. — Rekla mi je da polazi na vrlo dugo putovanje, pa se bojim da je nećete vidjeti.

— Kada?

— Jutros. Odvela sam je izvan grada, čini mi se na posjed nekoga Georgesa Sullivana.

Činilo mi se da se tlo srušilo poda mnom. Nisam mogao vjerovati. Što bi Helen mogla raditi kod Sullivana?

Bio sam uznemiren. Zahvalio sam ženi i uskočio u taksi, pa ravno na posjed Georgesa Sullivana. Posjed je bio napušten. Zvao sam, prolazio iz prostorije u prostoriju. Mislio sam već da sam zakasnio kad se otvore neka vrata i preda mnom se stvori Helen.

— Vi to vičete toliko? — pitala me.

— Oh, ipak sam vas našao! Što se dogodilo?

— Baš ste dobri. Kako se zovete?

— Helen, ne igrajte se!

— Nije to Helen — začuo sam Suzanin glas. Smiješila se. Očito je bila pijana. Iza nje su bila dva čvojeka u bijelim bluzama. — Nije to Helen pred tobom, Ralphe. Ona je jutros umrla. Ovo je gospođa Wilson, ona stara žena... Obećali smo joj...

Zgrabio me bijes i prišao sam Suzani.

— Smiri se. Helen je došla svojevoljno i ponudila svoje tijelo.

— Ali ja sam uništio aparate...

— Sullivan je sve iznova opremio pošto si ti otišao. Nadao se, ali je ubrzo poslije Cogana i on umro. Ostala su dva tehničara. Ne znam što je Helen navelo na samoubojstvo. Uradili smo po njezinoj želji. Valjda je imala razloga. Jadni moj Ralph!

Vrtjelo mi se u glavi. Promatrao sam Helenino tijelo i shvatio: nije mogla preživjeti Ralpha. Voljela ga je previše. Umrla je nadajući se da će ga sresti »preko«, u carstvu svijesti mrtvih. Umrla je zbog njega.

Starica u Heleninu tijelu mi se smiješila.

— Odvedite je, ne želim je vidjeti! — viknuo sam. Dva su tehničara odvela Helen.

— Žao mi je, Ralphe — primijeti Suzan. — Voljela bih o nekim stvarima porazgovoriti. Poći ćemo zajedno mojim raketomobilom. Ulazi. — Kad je vidjela da oklijevam, izvadila je dezintegrator. Poslušao sam.

Letjelica nas je odvezla prema New Cityju. Pogledao sam Suzan. Bila je strašna.

— Sad si slavan — rekla je. — Spasio si čovječanstvo. Izgubila sam, ali se ne predajem. Htjela bih umrijeti. Mrzim te. Čekala sam taj trenutak...

Letjelica je počela opasno ubrzavati. Shvatio sam što je namjeravala.

— Uspori! — viknuo sam.

— Umrijet ćeš sa mnom, Ralphe! Mrzim te!

Bacio sam se na nju da joj preuzmem komande. Uspio sam samo djelomično... Uslijedio je strašan udarac. Nastala je praznina... crna rupa, mrak... I hladnoća smrti.

*

Glava mi je teška... Peku me vjeđe... Ležim na mekom ležaju. Zlo mi je. Jedva nazirem sjene oko sebe.

— Popijte, bit će vam lakše. — Netko mi je pružio čašu. Popio sam. U meni neka nejasna sjećanja: luda vožnja, udarac... zatim .., Helena! Gdje je Helena? Ne, sa mnom je bila Suzan!

— Kako se osjećate, Greene?

Glas me prenuo iz razmišljanja i ja sam s mukom otvorio oči. Lakše sam disao. Kraj sebe sam opazio dva čovjeka: Hattawaya i Clay tona ! Pa kako je to moguće? Naglo sam se digao.

Ja sam Greene! Postao sam Donald Greene!

— Smirite se! — savjetovao mi je Hattaway.— Ne morate se više bojati. Mi smo se bili prepali. Već vas 48 sati pokušavamo privesti k svijesti. Vaš je organizam na sreću izdržao. Izgubili smo vezu s vama. Bilo je gadno.

— Znači da sam samo sanjao?

— Ne bi se moglo govoriti o snu u onom stanju... Što se dogodilo? Olakšajte si dušu.

— Pa, bio sam u svijetu paralelnom i identičnom s ovim našim, zaokupio sam tijelo nekog čovjeka koji je bio osuđen na smrt jer nije htio odati tajnu reintegracije čovjeka. Bio sam između žene koja me voljela i druge koja me mrzila. Onda se na taj svijet oborila katastrofa. Prognanici s Warsa, dakle, s Marsa, okupirali su Terru, došli na vlast pošto su pobili šefove država i političare.

— Zanimljivo — primijeti Hattaway.

— Ali oni su svojim dolaskom raširili po Terri opasan smrtonosan virus koji je ubio gotovo tri četvrtine čovječanstva. No, čovjek u čijem sam tijelu bio, poznavao je spasonosnu formulu zahvaljujući snimci njegova prethodnog života. I svijet je bio spašen.

— Sjećate li se formule?

— Ne sjećam se. Ali je li to važno?

Hattaway se nasmiješio.

— Ako se to dogodi, netko će znati formulu. Nego, nosite li nam kakvu informaciju o životu »preko«?

— Bojim se da ne.

— Ali mi smo snimili neki glas, odnosno čak i razgovor između vas i nekoga glasa »preko«. Neki glas vam je rekao: »Što radite ovdje? Povucite se! Hajde! Ne ulazite! Povucite se!« A vi ste pitali: »Tko ste vi?«

Pa to su oni zabilježili Helenin glas! Sve je počelo Heleninim glasom dok se moj duh nalazio »preko«. Znači, ja sam sve ono zbilja doživio. Nisam sanjao. Postoji, dakle, paralelni svijet, istovjetan našem. Ona dva mjeseca na Terri svela su se na dva dana na Zemlji.

— Jest, čini mi se da je ona žena služila kao medij...

Molim vas, Hattaway, nemojte oklijevati. Obavijestite svijet da će oni doći.

Clayton i Hattaway su me uznemireno gledali.

— O kome to govorite?

— O prognanicima s Marsa. Oni će doći. Ne budete li brzo djelovali, doći će do katastrofe...

Neki je čovjek uletio u laboratorij. Bio je blijed.

— To je strašno. Zemlja je okupirana. Ubijaju sve šefove država. Uključite monitor.

Clayton i Hattaway su me pogledali. Shvatili su. Clayton je uključio monitor.

»Upozoravamo stanovništvo da su s drugoga planeta stigli agresori. Vjerojatno su to prognanici s Marsa. Svi administrativni i vladini centri već su u njihovim rukama...«

Dakle, nastavlja se... odnosno opet počinje... Nisam imao snage dalje slušati.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Nepristojko

Dana Frišić

Sivo. Crveno. Mrljavo. Izoštriti sliku. To je mramor, mramorna ploča pod mojim nogama. Zurim u taj uzorak kamena i čudim se što baš sada ne mogu razmišljati o nečem pametnijem. Šumovi mi prodiru u glavu — oštro lupkanje potpetica, udaljeni razgovor, šištanje cijevi centralnog grijanja. Premještam buket u drugu ruku i brišem oznojenu šaku o hlače. Znam gdje sam, ali, hoću da razmišljam o prošlosti. Izgleda poput isječaka oštećenog, nijemog filma: dvoje djece sjedi u piljevini; ljetni dan, kada smo bili na jezerskoj brani, osim nas se nije nitko kupao; večeri u »Bijelom konju«. Koliko dugo smo zajedno? 15, 16 godina. Otprilike. Pa da, od rođenja.

— Izvolite, možete unutra — prene me glas medicinske sestre.

Polako se dižem, hodam vukući noge. Vrata su me užasnula. Dugi zeleni hodnik, a vrata... iznutra nema brave. Debela obloga. Ušla sam oklijevajući, ne gledajući naokolo, pogleda prikovanog za krevet.

Uvijek je bila lijepa, ali sada je izgledala neobično umorno. Nekoliko pramenova kose se od znoja zalijepilo na čelo. Ležala je obučena, povrh pokrivača na krevetu. Otvorila je oči kad sam došla do nje i pogledala ravno u mene.

— Zdravo! — prošaptala je. Skoro sam zaplakala.

— Zdravo, Ines. Pa... dobro si? Okrenula je glavu i pogledala u sestru.

— Molim vas... Shvatila sam.

— Sestro, neće se ništa desiti, slobodno nas ostavite same na nekoliko minuta.

Ova. je oklijevala, ali je utjecala moja propusnica, što mi ju je stari nabavio.

— Dobro, ali samo deset minuta...

Vrata su se zatvorila za njom. Sjela sam na krevet pokraj Ines i upitno je pogledala. Ona progovori prva:

— Dobro je što su te pustili k meni. Ne, šuti sada, nemamo mnogo vremena. O mom zdravlju možemo i poslije. Slušaj, znaš li ti uopće što se desilo? Nećeš mi vjerovati kad ti ispričam... Dana, ti mi moraš vjerovati, ili ću zaista poludjeti. Kaži mi, što znate vi vani o ovome?

Oči su joj sjale kao u groznici, ali mi se nije činila nimalo ludom, samo vrlo uzbuđenom. Odgovorila sam tiho.

— Pa, znamo ono što su opisali novinari. Taj tvoj put... avion se srušio, preživjela si samo ti i još jedan putnik. Stari mi je rekao da ste oboje u specijalnim šok-sobama (sad vidim što to znači) i da taj drugi putnik uopće ne želi govoriti. Nije mi jasno...

Dobro — prekide me — čut ćeš. Ja i on smo ispričali svoje priče. Mene su proglasili privremeno poremećenom zbog šoka, a i on je zatvoren, zato je i odlučio da šuti. Znaš i sama koliko je kasnilo uzlijetanje. Nakon pola sata leta, bili smo negdje nad Jadranom, upali smo u gadnu oluju. Pilot nas je preko razglasa obavijestio da je u Rimu lijepo vrijeme i da ćemo najvjerojatnije sletjeti na vrijeme. Svi su nastavili čitati, pričati, neki su večerali. Baš sam ustala i otišla u toalet oprati ruke, kad najednom...

Ines sklopi oči. Vidjela sam kako drhti. Proguta slinu i nastavi.

— Kad si u avionu i kad ti se desi nesreća, ipak očekuješ da počneš padati. Ali, ja sam osjetila, i to prilično bolno, kako se naglo uspinjemo. Avion se tresao, većina se putnika, kao i ja, jednostavno skamenila od iznenađenja. Neka je žena vrisnula... Sve je bilo tako brzo, ali se činilo da već satima letimo prema gore. Bilo mi je strašno muka, gušila sam se. Dovukla sam se do ormarića i istrgla masku za kisik. Možda imam sreće, drugi su se sjetili prekasno... Bilo je grozno.

Ines zastade da uhvati dah, sa suzama u očima, i grčevito me uhvati za ruku.

— Sada dolazi ono što mi ni ti nećeš vjerovati. Ja, oh, to je zapravo smiješno... zaustavili smo se naglo. Osim mene, masku je držao samo taj čovjek... znaš što sam vidjela kroz one male prozore, zapravo više osjetila... masu, maglu, metal, oh, velike metalne zube, i kljun našeg aviona kako se pršteći zariva između dva zuba... — dalje nije mogla govoriti od glasnog, grčevitog jecanja. Upade sestra.

— Eto vidite, uzrujala se, opet neprilike. Smirite se! — Izvukla je injekciju, spretno je napunila i brzo zabola u Inesinu ruku. — Hajde, posjet je završen! — tjerala me van.

Nagnula sam se do Inesine glave. Saputala je:

— Morat ću reći da su sve to bile halucinacije, inače me nikada neće pustiti odavde. Ali, razumiješ, netko nas je kao čačkalicu, čačkalicu...

Sestra me izgurala na hodnik.

*

»Tvoje ponašanje prelazi granice dopustivog. Tako se nešto samo od tebe može očekivati. Nekulturo jedna!« Misao je strujala s prijekorom.

»Pih, bez veze. Nitko me nije vidio. A što da radim kad mi hrana zapadne za zub? Ne gnjavi, idemo dalje.«

Regrutacija organa

Robert Silverberg:

Caught in the Organ Draft

Preveo *Janko Parović*

Pogledaj, Kate, tamo, niz šetalište! Dvoje otmjenih seniora šeću jedno do drugoga pokraj obale. Iz njih zrači moć, vlast, bogatstvo, sigurnost. On je sudac, senator, nesumnjivo i predsjednik neke korporacije, a ona... Što je ona? Recimo, umirovljena profesorica međunarodnog prava. Eno ih kako idu prema trgu u središtu grada, hodaju spokojno smiješeći se i milostivo kimajući prolaznicima. Kako li im samo Sunčeva svjetlost blista na sijednoj kosi! Teško podnosim sjaj odraza te aureole: zasljepljuje me, peku me oči od toga. Koliko im je godina: osamdeset, devedeset, stotinu? Na toj udaljenosti doimlju se mnogo mlađima — drže se uspravno, leđa su im ravna, čovjek bi im dao samo pedeset-šezdeset godina. Međutim, ja znam. Njihovo samopouzdanje, njihovo držanje... odaje ih. I kada se približe, zamjećujem njihove uvele obraze, upale oči. Nikakva kozmetika ne može to sakriti. Njih dvoje imaju dovoljno godina da nam budu pradjedovi. Bilo im je blizu sedamdeset kad smo se mi rodili, Kate. Kako li samo savršeno funkcionira njihov organizam! No, zašto ne? Možemo lako procijeniti njihovu anamnezu. Ona je dosad imala najmanje tri srca, on odrađuje četvrti par pluća, zahtijevaju nove bubrege svakih pet godina, a njihove krhke kosti pojačane su stotinama koštanih isječaka s ruku i nogu nesretnih mladih ljudi, njihov oslabljeni senzorni aparat isto je tako ojačan bezbrojnim živčanim kalemima, prastare arterije se nanovo oblažu glatkim tefIonom. Oni su samo pokretni sklopovi rabljenih ljudskih dijelova, oplemenjenih tu i tamo sintetskim ili mehaničkim surogatima organa. A što sam onda ja, ili ti? Devetnaest mi je godina i znam što me čeka. U očima to dvoje starih ja sam samo gotova rezerva zdravih organa što samo čekaju da udovolje njihovim potrebama. Dođi ovamo, mladiću. Snažna li momka! Možeš li sačuvati bubreg za mene? Pluća? Birani komadić crijeva? Deset centimetara svog ulnarnog živca?

Potrebno mi je nekoliko tvojih dijelova, momče. Ti nećeš odbiti tu želju istaknutom starijem bogatašu, zar ne? Zar ne?

*

Obavijest o mojoj regrutaciji, mali šuštavi dokument vrlo službena izgleda, izletio je danas poput metka iz mog privatnog terminala kad sam pritisnuo tipkalo da vidim što ima u jutarnjoj pošti. Očekivao sam tu obavijest cijelo proljeće. Nije me ni začudila ni zaprepastila. Prije bih, zapravo, rekao da je u meni izazvala antiklimaks kada je napokon stigla. Za šest tjedana treba da se javim u Centar za transplantaciju radi konačnog liječničkog pregleda — bila je to samo formalnost, jer me ne bi ni regrutirali da već nisam imao najbolje ocjene kao potencijalni rezervoar organa — a tada me čeka onaj pravi poziv. Prosječno vrijeme čekanja poziva je otprilike dva mjeseca. Do jeseni će me već rezati. Jedi, pij i raduj se, jer će ti na vrata uskoro pokucati kirurg.

Raštrkana gomila seniora demonstrira ispred Lige za tjelesnu nepovredivost. To je kontrademonstracija, anti-antitransplantacijski protest, najgora vrsta političkih parola koje se temelje na najružnijim negativnim emocijama. Demonstranti nose transparente na kojima piše:

TJELESNA NEPOVREDIVOST ILI — TJELESNA SEBIČNOST?

Zatim:

SVOJE ŽIVOTE DUGUJETE SVOJIM SENATORIMA

Zatim:

SLUŠAJTE GLAS ISKUSTVA

Ti su demonstranti seniori nižeg ranga, ljudi koji su na graničnoj liniji što se tiče prava na organe, oni koji zapravo i ne mogu biti sigurni da će dobiti transplantate. Nije stoga čudno što se ljute na Ligu. Neki su u bolesničkim kolicima, a neki su sve do obrva zatvoreni u prenosivu »kutiju« sistema za održavanje života. Oni nezadovoljno gunđaju te izvikuju ogorčene pogrde i prijete šakama. Promatrajući tu predstavu s prozora na katu Ligine zgrade, drhtim od straha i malodušnosti Ti ljudi ne žele samo moje bubrege ili pluća. Oni bi uzeli i moje oči, jetru, gušteraču, srce — sve, što im ustreba.

*

Razgovarao sam o tome s ocem. Njemu je četrdeset i pet godina i prestar je da bi na svojoj koži osjetio regrutaciju organa, a još premlad da bi mu trebali transplantati. To ga, recimo, stavlja u neutralni položaj, osim jednog manje važnog faktora: njegov transplantacijski status je 5—G. To je prilično visoko mjesto na popisu izbornosti... Nije to vrhunska prioritetna klasa, ali je vrlo blizu. Da se on sutra razboli i Komisija za transplantaciju zaključi da će mu život biti ugrožen ne dobije li novo srce, pluća ih bubrege, on bi dobio potreban organ praktički odmah. Takav status jednostavno mora utjecati na njegovu

objektivnost u cijelom problemu organa. Ipak sam mu rekao da se namjeravam žaliti ili možda čak oduprijeti.

— Budi razuman — rekao je — budi racionalan, nemoj dopustiti da te pregaze osjećaji. Ima li smisla da zbog takve stvari staviš na kocku cijelu budućnost? Napokon, ne gubi svatko, tko je pozvan na regrutaciju, vitalne organe.

— Pokaži mi statističke podatke — rekoh. — Pokaži mi ih.

Nije znao te statističke podatke. Držao je da samo otprilike četvrtina ili petina regrutiranih dobiva poziv za transplantaciju organa. To pokazuje kako starija generacija pažljivo prati situaciju — a moj otac je obrazovan čovjek, logično razmišlja, dobro je obaviješten. Nitko iznad trideset i pete, s kim sam razgovarao, nije mi mogao pokazati statističke podatke. Zato sam ih ja pokazao njima. Istina, ti su podaci bili iz Ligine brošure, ali oni su se osnivali na potvrđenim izvještajima Nacionalnog instituta za zdravstvo. Nitko tome ne može umaći. Oni te uvijek zgrabe čim se kvalificiraš. Potreba za mladim organima neumoljivo raste usporedo s količinom raspoloživih organa. Jednog dana oni će nas sve uhvatiti i sasjeći. To oni, vjerojatno, i žele. Da se oslobode mlađih članova vrste, koji su uvijek tako opasni, rastavljajući nas radi rezervnih dijelova i ponovo nas iskorištavajući, pluća po pluća, gušteraču po gušteraču, u vlastitim sve pokvarljivijim organizmima.

*

S l i k a 4: 23. ožujka 1964. jetra ovog psa su uklonjena i zamijenjena jetrom davaoca koji je bio pas mješanac i nije bio s njim u rodu. Životinja je četiri mjeseca primala azatioprin, a zatim je bila prekinuta sva terapija. Pas je bio odlična zdravlja i živio je još 6 godina i 8 mjeseci nakon transplantacije.

*

Rat se nastavlja. Mislim da je to već četrnaesta godina. Vrijeme je stvarnog ubijanja, dakako, već prošlo. Pravih bitaka je nestalo već negdje '93, svakako onoga dana kada je stupio na snagu zakon o regrutaciji organa. Starci ne mogu sebi priuštiti da gube dragocjene mlade organizme na bojnom polju. Stoga roboti vode naše teritorijalne bitke, udarajući glavama uz jak zveket metala, postavljajući kopnene mine i trzajući detektorima pri otkrivanju neprijateljskih mina, ko pajući tunele ispod njihovih skloništa i tako dalje, i tako dalje. Tu su, naravno, i poluvojničke mjere — ekonomske sankcije, blokade trećih sila, propagandne televizijske emisije, koje svojim jakim signalima s nemilosrdnih orbitalnih satelita nadjačavaju sve ostale signale, i tome slično. To je rafiniraniji rat od onih ratova u kojima su oni sudjelovali: nitko ne umire. No, on ipak troši nacionalne rezerve. Porezi će ove godine ponovo porasti, kao što već rastu zaredom petu-šestu godinu, a upravo su nametnuli specijalni mirovni prirez na svu robu koja sadrži

metale zbog nestašice bakra. Nekada smo se mogli nadati da će naši senatori izumrijeti ili otići u mirovinu zbog zdravlja, oteturati u svoje vile izvan grada, bolesni od čira, herpes zostera ili svraba ili kakve fobije, te dopustiti mladim mirotvorcima da preuzmu njihove dužnosti. No, oni samo nastavljaju živjeti, besmrtni i umobolni, naši bogati senatori. I njihov se rat nastavlja, njihov apsurdni, nepojmljivi, dijabolični rat koji je sam sebi svrha.

*

Poznajem ljude svojih godina ili nešto starije koji su tražili azil u Belgiji, Švedskoj ili Paragvaju ili u jednoj od zemalja u kojima je prihvaćen zakon o nepovredivosti tijela. Ima dvadesetak takvih zemalja... pola njih su najnaprednije nacije U svijetu, dok je druga polovica najreakcionarnija. No, kakva li smisla od bježanja? Ne želim živjeti u progonstvu. Ostat ću ovdje i boriti se.

*

Oni, naravno, ne traže od obveznika da preda svoje srce, bubreg ili neki drugi organ bitan za život, na primjer — izduženu moždinu. Još nismo dosegli taj stadij političke prosvjećenosti u kojem bi vlada mogla ozakoniti fatalnu regrutaciju. Za sada su glavni ciljevi regrutacije bubrezi i pluća, organi u parovima, organi bez kojih se može biti. Međutim, ako proučite povijest regrutacije kroz stoljeća, vidjet ćete da se ona uvijek može prikazati krivuljom koja se penje od racionalne potrebe do apsolutnog ludila. Pružiš li im mali prst, oni će šćapiti cijelu ruku. Dadneš li im komadić crijeva, uzet će ti cijelu utrobu. Za pedeset godina regrutirat će srce i želuce, a možda i mozgove, zapamtite ove riječi; dopustimo li im da ovladaju tehnologijom moždanih transplantata, nitko neće biti siguran za svoju lubanju. Bit će to ponovno žrtvovanje ljudi. Jedina razlika između nas i Azteka je u metodi: mi imamo anesteziju, imamo asepsu i antisepsu, upotrebljavamo skalpele umjesto opsidijanskih noževa da iz tijela svojih žrtava izrežemo srce.

*

SREDSTVO ZA SUZBIJANJE REAKCIJE NA HOMOTRANSPLANTAT

Put od demonstracije imunološke prirode reakcije na homotransplantat i njegove univerzalnosti do razvoja relativno efikasnog, ali nikako potpuno zadovoljavajućeg sredstva za suzbijanje te reakcije u terapijske svrhe, vrlo je zanimljiv, pa se možemo na njega kratko osvrnuti. Godina 1950. uvod je u novu eru u imunobiologiji transplantacije u kojoj je otkriće različitih sredstava za slabljenje ili eliminiranje domaćinove reakcije na homotransplantat — kao što je subletalno zračenje cijelog tijela rendgenskim zrakama ili liječenje nekim nadbubrežnim kortikosteroidnim hormonima, osobito kortizonom — počelo utjecati na glavni pravac istraživanja i stvorilo

uvjerenje da možda više nismo daleko od upotrebljivog kliničkog rješenja. Već potkraj tog desetljeća pokazalo se da snažni imunosupresivni lijekovi, kao što je 6-merkaptopurin, mogu smanjiti reaktivitet pasa na bubrežne homotransplantate, a uskoro je taj princip uspješno primijenjen na čovjeku.

*

Osniva li se moj otpor prema regrutaciji na ukorijenjenom gađenju prema tiraniji u svim oblicima ili, možda, na pukoj želji da sačuvam svoje tijelo? Možda i na jednom i na drugom? Je li mi uopće potrebna idealistička racionalizacija? Nemam li neotuđivo pravo da proživim život s vlastitim bubrezima, bubrezima s kojima sam se rodio?

*

Taj zakon ratificirala je vlada staraca. Možete biti sigurni da su svi zakoni, koji utječu na dobrobit mladih, djelo te turavih »grobova« što boluju od angine pektoris, ateroskleroze, ispadanja infundibuluma, insuficijencije srca, prostatitisa. Problem je bio u tome što nije umiralo dovoljno zdravih mladih ljudi u prometnim nesrećama, u uspjelim samoubojstvima, u skokovima na betonski rub bazena umjesto u vodu, od smaknuća na električnoj stolici i ozljeda u ragbiju; stoga je i postojao manjak organa za presađivanje. Nastojanje da se ponovo uvede smrtna kazna radi stvaranja stalnih državnih zaliha mrtvih tijela propalo je. Programi dobrovoljnog davanja organa nisu baš naročito uspjeli, budući da su ti dobrovoljci uglavnom bili kažnjenici koji su pristali na davanje organa da bi im se smanjila zatvorska kazna; plućno krilo skratilo bi im kaznu za pet godina, bubreg za tri godine i tako dalje. Masovno izlaženje kažnjenika iz zatvora na toj osnovi nije bilo popularno među prigradskim glasačima. U međuvremenu je naglo porasla potreba za organima; mnogi važni seniori mogli bi, zapravo, i umrijeti ako se nešto brzo ne učini. Stoga je koalicija senatora iz svih četiriju stranaka progurala regrutaciju organa u Gornjem domu, prkoseći tako malobrojnim članovima koji su zastupali mlade i prijetili opstrukcijom parlamenta. Bilo im je mnogo lakše u Predstavničkom domu, budući da tamo nitko ne obraća naročitu pažnju na tekst zakonskog prijedloga što ga treba izglasati. Osim toga, u tom prijedlogu proširili su glas da će, ako se prihvati, svatko iznad 65 godina s kakvim-takvim političkim utjecajem moći računati s još dvadeset-trideset godina života, što znači da se član Predstavničkog doma može nadati dodatnom mandatu od deset do petnaest godina. Bilo je, dakako, onih koji su to pokušali sudski poreći, ali kakve li koristi od toga? Prosječna dob jedanaestorice sudaca Vrhovnog suda je 78 godina. Oni su smrtnici. Njima je potrebno naše meso. Ako odbiju prijedlog o regrutaciji organa, potpisat će svoju smrtnu osudu.

*

Godinu i pol vodio sam na sveučilištu antiregrutacijsku kampanju. Mi smo bili šesti ili sedmi ogranak Lige za tjelesnu nepovredivost, organiziran u ovoj zemlji, i bili smo zaista pravi aktivisti. Uglavnom bismo marširali gore-dolje ispred pojedinih ureda Komisije za regrutaciju noseći transparente s parolama poput ovih:

BUBREZI SU MOĆ

Zatim:

SVATKO JE GOSPODAR SVOGA TIJELA

Zatim:

SNAGE KOJE TRAŽE REGRUTACIJU ORGANA SU SNAGE ŠTO UNIŠTAVAJU ŽIVOTE

Nikada se nismo bavili destruktivnim akcijama poput podmetanja bombi u centre za transplantaciju organa, pa ni otmicama hladnjača. Naš je moto bio mirna agitacija. Kada nas je nekoliko naših članova pokušalo navesti na upotrebu sile, improvizirao sam dvosatni govor zagovarajući umjerenost. Dakako, regrutirali su moje organe onog trenutka kad su oni udovoljili njihovim uvjetima.

*

— Shvaćam tvoje neprijateljstvo prema regrutaciji — rekao je moj mentor na sveučilištu. — Sasvim je normalno što osjećaš mučninu zbog davanja svojih važnih organa. No, valja razmotriti prednosti kojima se to kompenzira. Kad daješ nekakav organ, dobivaš klasifikaciju 6—A, »povlašteni primalac«, i zauvijek ostaješ na popisu 6—A. Ti, dakako, shvaćaš da to znači da ćeš automatski moći zatražiti organ, bude li ti ikad potreban, pa i onda ako ti tvoje osobne i profesionalne kvalifikacije ne daju pravo na optimalnu razinu. Pretpostavimo da tvoji planovi u vezi s karijerom ne uspiju i postaneš, recimo, običan službenik. Ne bi te ni pogledali kad bi ti srce bilo bolesno, ali te spašava status povlaštenog primaoca. On bi ti produžio život, sinko.

Naglasio sam mu zabludu svojstvenu tom statusu koja se sastoji u ovome: s povećanjem broja regrutiranih postići će se to da će većina ili s vremenom čak cjelokupno stanovništvo, svaki pojedinac, steći status povlaštenog primaoca 6—A zbog davanja organa, pa će tako izraz »povlašteni primilac« izgubiti svako značenje. Na koncu će nastati nestašica organa za presađivanje kad svaki bivši davalac postavi zahtjev za transplantat čim mu zataji zdravlje, pa će naposljetku oni ipak biti prisiljeni da svrstaju povlaštene primaoce prema osobnim i profesionalnim dostignućima radi određivanja nekakva prioriteta u klasi 6—A, te ćemo se opet naći tamo gdje smo sada.

*

S l i k a 7: Stanje pacijentice koja je primila antilimfocitni globulin (ALG) prije renalne homotransplantacije i 4 mjeseca poslije nje.

Davalac je bio njezin stariji brat. Početnog odbacivanja nije bilo. Terapija prednisonom započeta je 40 dana postoperativno. Obratite pažnju na pritajeni nastup kasnog odbacivanja nakon prekida terapije globulinom. To je riješeno umjerenim povećanjem doze održavanja steroida. Ta zakasnjela komplikacija pojavila se samo u 2 od prvih 20 primalaca intrafamilijarnih homotransplantacija koji su primali ALG. Ista mala učestalost zapažena je i u kasnijim slučajevima. — (Dopuštenjem Gin.—opst. kirurg. 126 1968. Str. 1023).

*

I tako sam otišao, točno po planu, u Centar za transplantaciju radi liječničkog pregleda. Nekoliko mojih prijatelja mislilo je da taktički griješim što se uopće prijavljujem; ako se namjeravaš oduprijeti, govorili su, odupri im se u svemu od samog početka. Natjeraj ih da te dovuku na pregled. U posve idealističkom (i ideološkom) smislu pretpostavljam da imaju pravo. No, mislim da još nema potrebe da dižem galamu. Čekat ću dok mi doista kažu: »Treba nam tvoj bubreg, mladiću!« Tada ću se moći oduprijeti, ako je otpor ono što ću na kraju izabrati. (Zašto oklijevam? Bojim li se da ću pokvariti planove za svoju budućnost ako im se oduprem? Nisam li potpuno uvjeren u nepravednost cijelog tog sistema regrutacije organa? Ne znam. Nisam ni siguran da li doista oklijevam. Javljanje na pregled zapravo nije kapitulacija.) Ipak sam otišao. Kucnuli su ovo, rendgenizirali ono, zurili u druge stvari Zinite, molim vas. Sagnite se, molim vas. Kašljite, molim vas. Dignite lijevu ruku, molim vas. Odveli su me pred niz aparata za dijagnostiku, a ja sam tamo stajao nadajući se da će bljesnuti crveno svjetlo kao na fliperu — igra je gotova, izlazite odavde! — ali bio sam, kako sam i očekivao, savršenog fizičkog zdravlja i kvalificirao se za poziv. Nakon toga sastao sam se s Kate, te smo šetali parkom držeći se za ruke, promatrajući veličanstveni zalaz sunca, i razgovarali o tome što da učinim ako dobijem poziv. Ako ga ne dobijem? Ako? Zavaravaš samoga sebe, momče!

*

Ako pozovu tvoj broj, oslobodit će te odsluženja vojnog roka i odobrit će ti posebno smanjivanje poreza od 750 dolara svake godine. Kakve li darežljivosti!

*

Vrlo se ponose i programom dobrovoljnog davanja organa kojih nema. u parovima. To nema nikakve veze s regrutacijom, kojom su se — bar do sada — tražili samo organi u parovima, a oni su se mogli odstupiti bez opasnosti od gubitka za život. U posljednjih dvanaest godina mogli ste ući u svaku bolnicu u Sjedinjenim Američkim Državama i potpisati jednostavni formular kojim dopuštate kirurzima da vas razrezu. Oči, pluća, srce, crijeva, gušterača, jetra — sve im dajete. U jednostavnije doba taj je postupak bio poznat kao

samoubojstvo i bio je društveno osuđivan, naročito u doba pomanjkanja radne snage. Sada imamo višak radne snage, jer premda je priraštaj našeg stanovništva prilično polagan od polovice stoljeća, razvoj mehaničkih naprava i procesa koji ne traže ljudski rad bio je prilično brz, pa i eksponencijalan. Stoga se dobrovoljno i potpuno davanje organa te vrste smatra djelom od najviše društvene koristi jer s njime uklanja zdrav mlad organizam iz viška radne snage, a istovremeno nekom starijem funkcionaru omogućuje da se zalihe vitalnih organa neće nepotrebno smanjiti. Ludo je, dakako, biti dobrovoljac, ali u našem društvu nisu nikada nedostajali luđaci.

*

Ako vas nekim sretnim slučajem ne regrutiraju do 21. godine, onda ste sigurni. Kažu da se neki uspiju izvući. Do sada nas ima više na popisu za totalnu regrutaciju, nego što ima pacijenata kojima su potrebni transplantati. Međutim, omjeri se brzo mijenjaju. Zakonodavstvo o regrutaciji je razmjerno novo. Uskoro će iscrpsti popis podesnih regruta, a što će onda biti? U današnje vrijeme natalitet je nizak, a zalihe potencijalnih regruta ograničene. Mogu vam dati samo jedan od svojih bubrega, ako želim preživjeti, ali vi, kako živite sve dulje i dulje, možete zatrebati i više od jednog bubrežnog transplantata. Neki bi primaoci mogli trebati pet ili šest pari bubrega ili pluća prije negoli, u dobi od otprilike stotinu i sedamdeset godina, izgube nadu da će. im pomoći presađivanje. Kako oni, koji su dali svoje organe, i sami kasnije u životu traže organe, pritisak na one ispod 21 godine bit će još veći. Oni kojima su potrebni transplantati brojčano će nadjačati one koji mogu davati organe, pa će tada zgrabiti sve koji su na popisu. A onda? Pa, mogli bi sniziti dob regrutacije na 17 ili 16, pa i 14 godina. No i tada će to biti samo kratkoročno rješenje. Prije ili kasnije neće biti dovoljno rezervnih organa u opticaju.

*

Da li da ostanem? Da pobjegnem? Da odem na sud? Pozvat će me zacijelo za nekoliko tjedana. Osjećam žmarce u leđima s vremena na vrijeme, kao da me netko tiho pili kako bi dopro do mojih bubrega.

Kanibalizam. Nedaleko od Šou Kou Tiena, na brdu Zmajeva kost, 40 km jugozapadno od Pekinga, paleontolozi su iskopavanjem spilje početkom dvadesetog stoljeća otkrili fosil lubanje pekinškog čovjeka (Pithecanthropus pekinensis). Baza lubanje je bila odlomljena, što je navelo Franza Weidenreicha, koji je rukovodio iskopavanjima na brdu Zmajeva kost, na pomisao da je pekinški čovjek bio ljudožder što je ubijao vlastitu vrstu, vadio mozak svojih žrtava kroz otvore na bazi lubanje, kuhao ga i jeo — nađena su ognjišta i pepeo — te ostavio lubanje u spilji kao trofeje. Jesti meso svog neprijatelja, naučiti njegove vještine, snagu, znanje, dostignuća, vrline. Čovječanstvu je

trebalo pet tisuća godina da se odrva kanibalizmu. No, nikada se nismo oslobodili te jake želje, zar ne? I danas možemo sebi pomoći proždirući mlađe, jače, agilnije od sebe. Samo smo poboljšali metode. I zato nas oni žderu sirove, proždiru nam organ po organ, organe u kojima još kuca život. Je li to doista poboljšanje? Pekinški čovjek je bar pržio meso.

*

Naše hrabro novo društvo, u kojemu se svi jednako koriste dostignućima medicine i u kojemu se zaslužni seniori ne moraju bojati da će im se društvo za njihove zasluge i ugled odužiti samo hladnim grobom — uzdižemo i slavimo sve vrijeme. Kako li se samo svi vesele regrutaciji organa! Naravno, osim nekolicine gunđala.

*

Škakljivo pitanje prednosti. Tko će dobiti rezervne organe? Oni imaju složen sistem određivanja hijerarhije. Vjerojatno je određuje veliki računar osiguravajući tako apsolutnu božansku pravednost. Spasenje stječete dobrim djelima; dostignuća u zvanju i dobrohotnost u svakodnevnom životu donose vam bodove koji vas guraju na ljestvici sve dok ne postignete jednu od klasifikacija visokog prioriteta, 4—G ili bolju. Sistem klasifikacije je nesumnjivo nepristran i provodi se pravedno. No, je li on racionalan? Čijim potrebama to služi? 1943, za vrijeme II svjetskog rata, ponestalo je novootkrivenog lijeka, penicilina, u američkim vojnim jedinicama u sjevernoj Africi. Najviše je nedostajao dvjema skupinama vojnika: onima čije su se rane inficirale i onima razboljelima od venerićnih bolesti. Jedan mlađi liječnik, koji je postupao prema očitim moralnim principima, odredio je da ranjeni heroji više zaslužuju liječenje nego sifilističari koji su ugađali sami sebi. No, nadjačala ga je odluka odgovornog vojnog liječnika. On je uočio da se venerični bolesnici, ako ih se liječi, brže osposobljavaju za aktivnu dužnost; osim toga, ako ih se ne liječi, postaju izvorom novih infekcija. Stoga im je dao penicilin, a ranjenike ostavio da stenju od bolova na bolničkim postoljama. To je nepobitna logika bojnog polja.

*

Veličanstveni lanac života. Sitne životinjice u planktonu jedu veće, veći plankton žrtva je malih riba, manje ribe su žrtve većih i tako sve do tunja, dupina i morskog psa. Ja jedem tunjevinu, te se razvijam, bujam i debljam se, nagomilavajući energiju u svojim vitalnim organima. A mene zatim progutaju naborani i uveli seniori. Sve karike životnog lanca su povezane. Vidim svoju sudbinu.

*

U početku je odbacivanje presađenog organa bio velik problem. Kakva li gubitka! Organizam nije znao razlikovati koristan, iako tuđi organ, od nezvana i neprijateljskog mikroorganizma, te je mobilizirao

mehanizam, poznat kao imuna reakcija, da istjera »uljeza«. U trenutku invazije upleli su se enzimi, kao dio silovita rata, zbog razaranja i uništavanja stranih supstancija. Bijela krvna zrnca obilno su pritjecala krvotokom — budni fagociti u pokretu. Kroz limfnu mrežu stizala su antitijela, razorni proteinski projektili. Prije nego što se mogla razviti bilo kakva tehnologija organskih transplantata, trebalo je izmisliti metode za suzbijanje imune reakcije. Lijekovi, liječenje radijacijom, metabolički šok — bez obzira na način, problem odbacivanja organa bio je davno pobijeđen. Ja ne mogu pobijediti svoj problem odbacivanja regrutacije. Vi ostarjeli i grabežljivi zakonodavci, odbacujem vas i vaše zakone!

Moj poziv je stigao danas. Trebat će im jedan od mojih bubrega. Uobičajen zahtjev. — Sretan si — reče mi netko za ručkom. — Mogli su poželjeti pluća.

*

Kate i ja pošli smo u šetnju na suncem obasjane zelene brežuljke, te zastali među rascvjetalim oleandrima, korijendrima, grmovima jasmina i drugim biljem. Kako li je lijepo biti živ, udisati te mirise, izlagati svoje tijelo jarkom suncu! Njezina koža je sjajna i glatka. Plačem od pogleda na tu ljepotu. Ni nju neće poštedjeti. Nitko od nas neće biti pošteđen. Ja idem prvi, zatim ona. Ili će, možda, ona prije mene? Gdje će zarezati? Ovdje, na njezinim mekim, okruglim leđima? Na napetoj koži ravna trbuha? Vidim velikog žreca kako stoji iznad oltara. S prvim tračkom zore njegova sjena pada preko nje. Iz opsidijanskog noža, što ga grčevito drži uzdignutom rukom, izlaze strašne vatrene iskre. Kor diskordantnom himnom pridonosi žrtvu bogu krvi. Nož se spušta.

*

Moja posljednja prilika da pobjegnem preko granice. Probdio sam cijelu noć procjenjujući mogućnosti. Nema nade da bi mi uzeli u obzir žalbu. Gnušam se bijega. Otac, prijatelji, pa i Kate, svi kažu »ostani, ostani, hrabro podnesi situaciju«. Trenutak odluke. Imam li doista izbora? Nemam izbora. Predat ću se bez otpora kada dođe vrijeme.

*

Javit će se u Centar za transplantaciju, na kirurški odjel za darivanje regrutiranih organa, za tri sata

*

Napokon, rekao je pribrano, što je jedan bubreg? Znate, imam još jedan. Ako taj ne bude dobro funkcionirao, uvijek mogu dobiti zamjenu. U krajnjoj liniji, imam status povlaštenog primaoca 6—A. No, ja neću prihvatiti automatski status 6—A koji mi sada ionako pripada. Znam što će se dogoditi sa sistemom prioriteta; bit će bolje da se zaštitim. Bavit ću se politikom. Ići ću dalje. Krenut ću prema vrhu sebičnošću koju sam od njih naučio, je li tako? Tako je. Tako ću se

proslaviti da će mi društvo dugovati tisuću transplanata. A jednog dana dobit ću natrag taj bubreg. Tri ili četiri bubrega, pedeset bubrega, koliko mi god bude trebalo. Jedno ili dva srca. Nekoliko pluća. Gušteraču, slezenu, jetru. Ništa mi neće moći odbiti. Nadmašit ću sve seniore. Eto vam vašeg aktivista za tjelesnu nepovredivost! Mislim da ću morati dati ostavku Ligi. Zbogom, idealizmu! Zbogom, moralna superiornosti! Posljednji zbogom, bubreže! Zbogom, zbogom, zbogom.

*

Gotovo je. Platio sam svoj dug društvu. Prepuštam se višim silama. Neka uzmu komadić moga mesa. Kad izađem iz bolnice nakon nekoliko dana, dobit ću karticu koja dokazuje moj novi status 6—A.

Najviši prioritet do kraja života.

Zašto ne? Možda ću živjeti tisuću godina.

Objavljeno prema dogovoru s GPA München

Mjehur od sapunice

Požutjela SF

Kurt Lasswitz:

Auf der Seifenblase

Preveo *Božidar Stančić*

— Ujače Wendel, ujače Wendell Gledaj ovaj veliki mjehur od sapunice i njegove prekrasne boje! Odakle te boje?

Moj je sin vidio to s prozora što je gledao na vrt. Dječak je na slamku — prema nama — puhao oblak laganih obojenih mjehura.

Ujak Wendel je sjedio kraj mene u sjeni velikog drveta. Pušili smo i ugodan miris duhana širio se zrakom u ovo lijepo ljetno poslijepodne.

— Hm! — zagunđa on okrenuvši se prema meni. — Hm, objasni mu. Baš sam znatiželjan kako ćeš to učiniti... Spektar boja na tankoj opni... vidni osjet ovisan o frekvenciji svjetlosnog zračenja. Zračenja pojedine dužine vala daju dojam određene boje... Dječak će shvatiti, ha?

— Slažem se — rekoh malo zbunjen — da dijete ne može shvatiti objašnjenja fizičara. Ali ona i nisu potrebna. Objašnjenje je relativna stvar: ono mora biti na razini onoga tko pita; uvesti novu činjenicu u sklop poznatih pojmova i vezati je za poznati pojam.

— Nije loše, hm — kimne ujak Wendel. — Prilično zgodna objašnjenja. Ne možeš objasniti, nemaš pogodni poznati pojam za koji bi se uhvatio... nema veze. Ispravno! Iskustvo djeteta... to je sasvim drukčiji svijet... ima stvari koje se na mogu spojiti ni sa čime poznatim. Posvuda je tako. Profesori moraju lagati, učenjaci popuštati. Ili su na mukama: ili lomača ili poruga. Mikrogen! Mikrogen!

Posljednje je riječi ujak Wendel promrmljao nekako za sebe. Ne bih ih razumio da nisam već nekoliko puta čuo svoga ujaka kako spominje riječ »mikrogen«.

Ujak Wendel je već pronašao mnoge izume. Provodio je, zapravo,

slobodno vrijeme u pronalaženju. Njegova je kuća bila pravi laboratorij, u isto vrijeme i alkemičarska radionica i kabinet moderne fizike. Velika je čast bila ući u taj laboratorij, jer je ujak mnogo držao do tajnosti svojih otkrića. No, ponekad bi u nevezanom razgovoru otkrivao kutak vela koji je obavijao njegova otkrića. Bio sam tada začuđen širinom njegova znanja i dubinom shvaćanja znanstvenih metoda i njihova dometa u razvoju sveukupne civilizacije. Ipak, on je nerado otkrivao svoja mišljenja i još manje otkrića, jer, kako bi govorio, ona su bila shvatljiva tek ako se pojme njegove nove teorije. Vidio sam čak i kako je uspio umjetno načiniti bjelanjak jajeta od anorganske tvari. Kad sam ustrajao na tome da se posluži svojim otkrićima ili da ih bar objavi, obično bi mi rekao:

— Ne želim da mi se rugaju. Ljudi ne bi mogli shvatiti. Još nisu sazreli za to. Nedostaje im temelj, to je drugi svijet, sasvim drugi svijet! Valja čekati tisuće godina! Ljudi se mogu prepirati koliko žele, ali neće zato više znati.

Sad je pak izumio »mikrogen«. Ne znam da li je riječ o nekoj tvari ili aparatu, ali shvatio sam da se time može smanjiti stas čovjeka na bilo koju mjeru i uskladiti njegove koordinate s vremenom i prostorom. Tvrdio je da je u stanju smanjiti milijun ili čak miljardu puta stas čovjeka koji bi se podvrgao pokusu. A kako? Kad bih zapitao, oni bi se nasmijuljio i progunđao:

— Hm, oni to ne mogu shvatiti... a ja im ne mogu objasniti. To im ne bi služilo ničemu. Ljudi ostaju ljudi bili oni veliki ili mali. Ne vide dalje od nosa. Čemu da raspravljam s njima?

— Kako si otkrio mikrogen? — pitao sam.

— Jednostavno, moj dragi nećače. Mikrogen je u znanstvenom svijetu kao mjehur od sapunice za tvoga sina. Možda je samo obična igračka, ali i neophodni temelj za shvaćanje. No, kako učenjaci nisu djeca, oni drže da sve razumiju pa bi nastale beskrajne nesuglasice kad bih izložio svoje spoznaje. Obično uzaludno, jer sadašnje spoznaje nisu dovoljne da odluče. Ismijali bi me... ne, nema smisla.

— Ipak — ustrajao sam ja — treba iznijeti istinu pa čak i riskirajući da čovjek ne bude shvaćen. Samo borbom može napredovati civilizacija. Objavi svoje pokuse.

— Hm — odvratio je ujak — a ako nitko ne bude shvatio te pokuse? Ako mi ne govorimo istim jezikom? Ne privlači me.

— Ali — osmjelim se ja — mogao bih bar ja spoznati istinu ako bih imao dokaze.

— Želio bi pokušati? Pogledaj ovo.

Ujak Wendel izvadio je iz džepa mali aparat. Nekoliko tankih staklenih polužica u okviru od metala i sa spiralama i skalom. Počeo je vrtjeti polužice i ja sam osjetio da mi se poremetilo disanje

— Oh, kako je ovaj mjehur lijep! — viknuo je moj sin pokazujući

prstom novi mjehur od sapunice što je prema nama lebdio polako.

— Sad gledaj mjehur od sapunice — rekao mi je ujak dok je vrtio polužice.

Pričinilo mi se da se mjehur osjetno povećava i da mi se sve više približava. Prozor, dječak i stol pred kojim smo sjedili, drveće u vrtu, sve se počelo udaljavati i magliti. Preda mnom je ostao ujak Wendel. Spremao je aparatić u džep. Nestalo je naše prijašnje okoline, a nebo se rastvorilo iznad naših glava i izgubilo se na obzorju. Nalazili smo se na zrcalastoj površini nalik na zaleđenu površinu jezera. Led je bio gladak, bez neravnina, a ipak se činilo da je jedva primjetno namreškan. Neki nejasni oblici pojavljivali su se tu i tamo.

— Što se događa ? — zapitao sam prestrašen. — Gdje smo mi? Neće li taj led popustiti?

— Mi smo na mjehuru od sapunice — objasni hladnokrvno ujak Wendel. — Ovo što ti smatraš ledom to je površina tekuće opne što tvori kuglu. Znaš li kako je debeo omotač kugle? U jedinicama za mjeru na Zemlji debeo je pet tisućina centimetra. Petsto takvih omotača da bismo dobili jedan milimetar.

Ja sam i nehotice digao nogu kao da time postajem lakši.

— Za boga, ujače! — viknuo sam — nemoj se igrati! Je li to istina?

— Istina, istina — odvratio je ujak. — Ali ne boj se, U odnosu na tvoj sadašnji uzrast ovaj je omotač otporan kao čelik. Zahvaljujući mikrogenu, smanjili smo se sto milijuna puta. Sad je onaj mjehur promjera četiri centimetra za nas tako velik kao Zemlja za ljude.

— Kako smo sad veliki? — zanimalo me.

— Šezdesetak tisućinki milimetra — odvrati ujak. — Vidljivi smo samo pomoću najjačih mikroskopa.

— Ali, ne vidimo ni kuću, ni vrt, ni moju obitelj... ni Zemlju.

— Oni su ispod našeg vidokruga. Vizualni odnosi su se toliko izmijenili nakon našeg smanjivanja da je naše viđenje prilagođeno novoj okolini, ali smo odsječeni od našega rodnog svijeta. On je stotinu milijuna puta veći. Moraš se zadovoljiti onim što vidiš u mjehuru.

— Čudim se kako možemo vidjeti bilo što i što nam osjetila funkcioniraju kao i prije, a sad smo manji nego dužina vala svjetla. Različit je i odnos između nas i molekula i atoma.

— Hm — hukne ujak po svom običaju. — Što su to valovi svjetla i atomi? Samovoljne mjere, koje je ustanovio čovjek za čovjeka. Sad kad smo se smanjili, smanjile su se i mjere. Ali kakve to veze ima s Osjetilima? Osjet je trenutna predodžba. Ništa se nije izmijenilo u svjetlu, zvuku i pritisku jer su to svojstva. Mijenja se samo količina. I valovi su se smanjili sto milijuna puta.

Dok smo razgovarali, koračali smo površinom mjehura i stigli na mjesto gdje su se zrake svjetla dizale oko nas, nalik na vodoskoke.

Tada sam se nečega sjetio i sledio se. Što ako mjehur sada pukne? Ako se ja sada nađem na jednoj kapljici vode a ujak na drugoj sa svojim mikrogenom? Tko bi me mogao ikad pronaći? Što bi se dogodilo sa mnom kad bih morao ostatak života provesti smanjen na šezdesetinku milimetra? Moj položaj ne bi se mogao usporediti s položajem Gulivera među gorostasima, jer me nitko ne bi mogao vidjeti! A moja žena, moja djeca? Možda bi me dišući udahnuli u svoja pluća! Dok bi se jadali zbog moga neobjašnjivog nestanka, ja bih životario kao nevidljiva bakterija u njihovoj krvi!

— Brže, ujače! — viknuo sam. — Vrati nam normalan stas! Mjehur bi mogao prsnuti svakoga trenutka! Pravo je čudo što još nije! Koliko smo vremena unutra??

— Ne boj se — odvrati ujak Wendel smireno — mjehur će izdržati sve dok smo mi u njemu. Naše poimanje vremena svelo se na našu razinu i ovdašnja minuta je stomilijunti dio minute na Zemlji. Ako mjehur izdrži deset zemaljskih sekundi, možemo ovdje provesti cijeli svoj život. Stanovnici mjehura žive brže nego mi.

— Pa valjda nećeš tvrditi da je mjehur nastanjen?

— Dakako da je nastanjen, i to civiliziranim bićima. Ali njihovo vrijeme teče približno deset milijardi puta brže nego vrijeme na Zemlji, oni žive deset milijardi puta brže nego mi. I zato tri zemaljske sekunde vrijede kao milijun godina u mjehuru, a ondje ljudi i ne shvaćaju vrijeme kao mi, jer se mjehur ne vrti pravilno i ne vrti se dovoljno brzo. Pomisli na to da je ovaj mjehur nastao prije desetak sekundi. Složit ćeš se da su dva milijuna godina dovoljna da se razvije povoljan oblik života i dostojna civilizacija. To se bar slaže s mojim poimanjem vezanim za druge mjehure od sapunice.

— Ali gdje su ti stanovnici? Ja vidim neke nejasne oblike, koje bih mogao smatrati biljkama, a njihove kupole bi mogle biti grad. Ali ne vidim ljudskog bića.

— Pa, naravno. Makar je naša percepcija vremena postala stotinu milijuna puta brža nego u ljudi, ona je ipak sporija nego u Sapunaca... kako bismo nazvali ljude iz mjehura. Kad za nas prođe sekunda, zapravo prođe tridesetak sati. U takvom se odnosu odvija život ovdje. Gledaj biljke...

— Jest, vidim neko drvo . . ovaj predmet što nalikuje na koralj zapravo je drvo... evo, niče pred mojim očima... cvjeta, i sazrijevaju mu plodovi. A evo, i neka kuća niče jednostavno iz tla.

— Sapunci su je upravo sagradili. U minuti mi vidimo ono što se obavljao dvadeset mjeseci. Same radnike ne možemo vidjeti jer su im kretnje prebrze a da bismo ih percipirali. No, udesit ćemo to... pomoću mikrogena ja ću srediti našu percepciju vremena. Evo, zadrži dah, naš stas ostaje isti, samo podešavam vremensko kazalo.

I ujak Wendel je opet izvadio svoj aparatić, ja sam zadržao dah i

odmah sam se našao u nekom gradu, usred mnoštva svjetine što se kretala. Imali su ljudski izgled. Malo su mi se činili prozirnima, bez sumnje zato što su načinjeni od sapuna i glicerina. Čuli smo i njihove glasove, premda nisam razumio što govore. Biljke se nisu više onako brzo razvijale. Vidjeli smo ih sada u istom vremenskom odnosu kao i Sapunci, dakle, na isti način kao što ljudi vide svoj svijet. Ono što smo smatrali vodoskocima, bile su zapravo visoke stabljike neke hranjive biljke.

Osim toga, stanovnici mjehura od sapunice mogli su sada i nas vidjeti, pa su nas zasuli pitanjima da zadovolje svoju znatiželju.

Komunikacija je bila otežana jer su oni rukama nalik na krakove polipa izvodili kretnje kojih značenje nije bilo adekvatno našim. Ipak, primili su nas prijateljski.

Smatrali su nas, kao što smo poslije doznali, stanovnicima udaljenijeg kraja svoje kugle koji još nisu istražili. Jelo koja su nam ponudili imalo je neugodan okus po lužini i nije nam se svidjelo. No, s vremenom smo se priučili i požalili samo što nije bilo pića u pravom smislu te riječi.

Općenito je na tom planetu sve bilo uređeno po sustavu gustih aglomeracija i bilo je ugodno vidjeti kako je u toj novoj situaciji priroda ili stvaralačka životna energija stvorila životnu organizaciju zahvaljujući sposobnosti prilagođavanja. Sapunci su zaista bili inteligentna bića. Iz njihova jezika smo najprije naučili riječi koje su označavale neophodne potrebe svakog živog bića: jesti, disati, micati se, odmarati se...

Svi su se brinuli da nam štogod ne uzmanjka. Ujak Wendel me uvjeravao da naša odsutnost sa Zemlje neće trajati dugo. Beskrajno kratko, zanemarivo vrijeme. Ustanovio sam da sam sa zadovoljstvom uhvatio priliku da bolje upoznam ovaj novi svijet. Nije bilo razlike između dana i noći, ali je drukčija bila uzastopnost rada i odmora. Bacili smo se na proučavanje sapunskog jezika, ne zanemarivši ni produbljivanje fizikalnih zakona mjehura, kao i društvene organizacije Sapunaca.

Napokon smo stigli i u glavni grad, gdje nas je primio šef države, što je nosio titulu »gospodar mislećih bića«. Zaista, Sapunci su sebe nazivali »mislećim bićima«, i to s razlogom, jer su mnogo držali do razvoja znanosti i cijeli je narod sudjelovao u raspravama znanstvenika. I mi smo pokušali, ali se to umalo nije okrenulo po zlu za nas.

Brižljivo sam vodio dnevnik o našim promatranjima i dokumentaciju. Želio sam nakon povratka na Zemlju napisati povijest civilizacije Sapunaca. No, zaboravio sam važnu pojedinost. Kad smo morali navrat-nanos uspostavljati svoj normalni ljudski uzrast, nisam imao te papire sa sobom i oni, na žalost, nisu bili pod utjecajem

mikrogena. Ti nenadoknadivi rukopisi izgubljeni su zauvijek, lebde negdje kao nezamjetne čestice, noseći svjedočanstvo moga boravka na mjehuru od sapunice.

Odlučili smo ostati sa Sapuncima dvije godine. Tada je antagonizam između dvaju suprotnih znanstvenih mišljenja dosegao prilično visoku razinu. Veliki fizičar po imenu Glagli posumnjao je u tradicionalne ideje o prirodi svijeta, što se svidjelo mladim progresistima. Kao što je uobičajeno u takvim slučajevima, Glagli je bio pozvan pred sud Akademije mislećih bića da se ocijeni jesu li njegova otkrića spojiva s interesima države i javnog mnjenja. Glaglijevi protivnici temeljili su svoje tvrdnje, na činjenici da nova »doktrina« proturječi temeljnim zakonima mislećih bića, starim i nepobitnim. Zahtijevali su da Glagli opozove svoje tvrdnje ili mu ne gine kazna za heretike. Smatrali su da su u Glaglijevu poučavanju štetna i pogrešna tri dijela:

Prvo: svijet je šupalj, napunjen zrakom i njegov je omotač debeo samo trista aršina. Oni su prigovarali da bi već dugo mrtvi da žive u šupljem prostoru. U knjizi staroga filozofa Emsa, sapunskog Aristotela, pisano je: »Svijet je puna kugla i neće se rasprsnuti nikad.«

Drugo: Glagli je tvrdio da se svijet sastoji od dvaju osnovnih elemenata: masnoća i lužina. One su jedine temeljne tvari i oduvijek postoje. Ne može postojati ništa što nije stvoreno od masnoća i lužine, čak je i zrak iz tih elemenata.

Protivnici su objašnjavali da osim masnoća i lužina postoje i glicerin i voda kao elementi. I oni bi teško mogli poprimiti oblik kugle. U starim je dokumentima izričito napisano: »Svijet je dahom svojih usta stvorio div Rudipudi.«

Treće: Glagli je poučavao da svijet Sapunaca nije jedini već da osim njega ima i bezbroj drugih. Svi su stvoreni kao šuplje kugle od masnoća i lužina. I ti su svjetovi nastanjena mislećim bićima. Ova teza, tvrdilo se, nije samo heretička, ona je i napad na sigurnost države. Ako postoje svjetovi koje mi ne poznajemo, bunili su se Glaglijevi protivnici, to znači da »gospodar mislećih bića« ne gospodari njima. Međutim, temeljni zakoni države tvrde: »Kaže li netko da postoji nešto što nije podređeno gospodaru mislećih bića, treba da se zagnjuri u kipući glicerin.«

Glagli se diže da bi se obranio. Najprije je spomenuo da dogma po kojoj je ovaj svijet puna kugla proturječi učenju da ga je napuhao div. A gdje se nalazio div Rudipudi kad ga je napuhao nego u — drugom svijetu?

Unatoč svome znanju, akademci stare Škole nisu mogli opovrgnuti te argumente i Glagli bi mogao proći sa svoje prve dvije teze da treća nije bila tako sumnjiva da joj se nisu htjeli prikloniti čak ni prijatelji, jer tvrditi da postoje i drugi svjetovi smatralo se protunarodnim

postupkom, neprijateljskim za režim. I kako Glagli nije htio opozvati svoje tvrdnje, većina akademika se okrenula protiv njega i njegovi najljući protivnici donesoše kotlić glicerina kako bi ga umočili u kipuću smjesu.

Ja sam morao slušati ta truckanja bez osnova znajući savršeno da se nalazim u mjehuru od sapunice koji je kroz slamku napuhao moj sin s prozora moga stana nekoliko sekundi prije toga. Vidjevši da bi ova nesuglasica oko pogrešnih ideja mogla stajati života jedno ugledno biće, jer uranjanje u glicerin je uvijek smrtonosno za Sapunca, nisam se više mogao svladati. Skočio sam i zatražio riječ.

— Nemoj biti lud — tiho mi je rekao ujak Wendel — navući ćeš nevolje budeš li govorio. Oni zaista ne mogu shvatiti. Vidjet ćeš. Smiri se.

Ali ja se nisam dao smesti i počeo sam:

— Gospodo misleća bića! Poslušajte me, jer ja sam doista mjerodavan da vas uputim u porijeklo i prirodu vašega svijeta.

Podigao se žamor.

— Što? Kako? Naš svijet? Možda vi živite u drugome? Poslušajte ga! Divljak, barbarin! On zna kako je stvoren svijet!

— Kako je stvoren svijet — nastavio sam — to nitko ne može znati: ni vi ni ja. Jer misleća bića su kao i nas dvojica samo majušna iskra duha koji se materijalizira u različitim oblicima. Mogu vam ipak reći kako je stvoren ovaj kratkotrajni svijet u kojem se nalazimo. Vaš je svijet zaista šupalj i napunjen zrakom, a njegov omotač nije deblji nego što gospodin Glagli tvrdi. On će se svakako rasprsnuti jednoga dana, ali ne prije nego što prođe milijun vaših godina. (Bučan aplauz glaglijenaca.) Ali isto je tako istina da ima i drugih nastanjenih svjetova. Nisu to obične šuplje lopte nego kamene mase nekoliko milijuna puta veće, a na njima stanuju bića nalik na mene. Masnoća i lužina nisu jedini elementi; to i nisu elementi nego tvari i samo slučajno igraju ulogu u vašem malom sapunskom svijetu.

— Sapunski svijet? — Podigla se bura nezadovoljstva sa svih strana.

— Jest! — viknuo sam premda me ujak Wendel vukao za rukav. — Jest, vaš je svijet samo mjehur od sapunice koji je napuhao moj sin kroz slamku, mjehur što svakoga trenutka može probušiti prstom bilo koje dijete. Istina je i da je u odnosu na ovaj svijet moj sin pravi gorostas...

— Nečuveno! Kleveta! Besmislica! — sa svih strana povici. Prema meni su poletjele tintarnice. — On je lud! Da ovaj svijet bude mjehur od sapunice! Da ga je stvorio njegov sin! On sebe smatra ocem stvoritelja svijeta! Zgrabite ga! Zagnjurite ga u kipući glicerin!

— No, da spasim istinu — viknuo sam — obje strane imaju krivo. Nije moj sin stvorio ovaj svijet nego je napuhao kuglu u svijetu prema

zakonima kojima smo svi podložni. On ne zna ništa o vama, a vi ne možete znati ništa o našem svijetu. Ja sam ljudsko biće, ja sam stotinu milijuna puta veći i deset milijardi puta stariji od vas. Oslobodite Glaglija! Zašto da se sporite oko problema koji ne možete razriješiti?

— Dolje Glagli! Dolje 'ljudsko biće'! Vidjet ćemo možeš li razoriti svijet svojim prstom! Pozovi svoga sina! — Oko mene posvuda uzbuđenje i komešanje. Mene i Glaglija počeli su vući prema kotlu kipućega glicerina.

Zapuhnula me vruća para. Uzalud sam se opirao. »Dokrajčimo ih!« — vikala je svjetina. Obuzela me nesnosna vrućina, žestoka bol i...

Sjedio sam kraj ujaka Wendela pred stolom u vrtu. Mjehur od sapunice je još stajao na svome mjestu.

— Što je to bilo? — zapitao sam zaprepašten.

— Stomilijunti dio sekunde! Na Zemlji se ništa nije promijenilo. Da nisam pomaknuo kazalo vremena, oni bi te skuhali u glicerinu. Hm! Onda, da objavim otkriće mikrogena? No? Misliš li i sada da će ti povjerovati? Hajde, objasni im!

Ujak Wendel prasne u smijeh. Mjehur od sapunice se rasprsne. Ne zadugo. Moj je sin odmah napuhao drugi.

Flamarion

Milko Valent

Nemam prebivališta jer sam pjesnik-reporter, svemirska lutalica... Rođen sam prije dva eona u galaksiji Mlijeko-Slama, trideset tisuća svjetlosnih godina od središta... Već u sedmoj godini naučio sam univerzalni svemirski jezik Dialogon, a s deset sam počeo objavljivati... Objavljujem nekoliko milenija... moje kasete vrte se u cijelom poznatom svemiru... Nedavno sam počeo pisati i pjesme u prozi... Jedna od njih me neobično rastužuje jer govori o propasti planeta na kojem sam rođen. Zove se Flamarion... to je pjesma o čokoladnoj jezi koja je spopala jedan planet...

*

U doba raznovrsnih, manje-više neorganiziranih eko-pokreta, Savjet poznatog svemira donio je nadasve dalekosežnu odluku: odluku da se galaksija PRAGUS bavi samo ekološkim istraživanjima, a kasnije — ako se ukaže potreba — i ekološkom operativom. I tada, tom odlukom, počela je ludnica.

Stanovnici svih sto i dvadeset tisuća naseljenih planeta galaksije PRAGUS bacili su se na posao kao jedan. Može se reći: galaksija je radila marljivo i sistematski. S vremenom, kako su istraživanja napredovala, ustanovljena je nedopustiva moralna zagađenost većine naseljenih planeta u svakoj pojedinoj galaksiji. Ubrzo su fiksirani pokazatelji, limiti i standardi. Ukazala se potreba za efikasnom operativom.

Operativni centar sa svim pratećim objektima bio je stacioniran na planetu Flamarion, a funkcionirao je savršeno. Oko svih naseljenih tijela u poznatom svemiru kružili su eko-orbiteri, zapravo sateliti mnogostruke namjene. Svakodnevno su kontrolirali zagađenost. Ako bi stupanj zagađenosti nekog planeta prešao sto dvadeset pet stupnjeva ganglijusa, to se smatralo moralno-ekološkom devijacijom u inače moralnom sistemu naseljenih planeta. Takav zagađeni planet smatrao se ekološkim otpadom koji treba uništiti. U akciju je tada kretao planet Flamarion, takozvani centar za eko-egzekuciju.

Flamarion, ta čudesna organizacija! Sve pregledno, uredno. Na primjer, svaki uništeni planet precizno je katalogiziran pomoću total-kaseta koje se smještaju u planetoteku Flamariona. Često u njoj borave turisti s moralnih planeta, pjesnici-reporteri koji traže dobru građu za

svoje pjesme tužaljke, obični znatiželjnici... Međutim, najredovitiji su gosti povjesničari svemira, galaksija, planetarnih sistema... Građa je obilna, tako reći neiscrpiva. U kasetama stoje upisane milijarde različitih sudbina. Planetoteka je ekološko groblje; ona je zbirka nebrojenih informacija o uništenom svemirskom otpadu, velika katakomba smeća. Ona je rezultat usmjerene mentalne higijene.

Čak su se i kompanije za proizvodnju moralne zabave pomamile za total-kasetama. Uobičajilo se da u mnogim galaksijama emitiraju eko-blokove o uništenim nemoralnim planetima; holografi su prštali od zanimljivosti. Takvom stanju pripomogao je i Vrhovni savjet za čistoću svemira koji je držao da emitiranje eko-blokova ne može loše utjecati na moral stanovnika. Naprotiv! Gledajući sudbinu nemoralnih planeta, njihovo uništenje, oni koji i sami naginju nemoralu uvidjet će da je za njih bolje da ne prelaze sto dvadeset i pet stupnjeva ganglijusa, rezonirao je Savjet. Zaista, otkad je Flamarion počeo raditi, pošteni i manje pošteni stanovnici silno su se uveseljavali gledajući te emisije. Treba li reći da su one bile najgledanije u svemiru?!

Flamarion. Ime koje donosi strah. Flamarion.

*

Rogan hrabro ude u halu prateći šefa smjene. Bio je nevjerojatno uzbuđen jer je dobio posao kakav je već dugo priželjkivao: postao je operator za egzekuciju, eko-egzekutor, izvršilac svemirske pravde. Osjećao se moćnim. To je i razumljivo, ako se pokuša zamisliti da je kao operator mogao kontrolirati radius od milijardu i pol svjetlosnih godina. Kao početniku njemu se taj radius činio golemim, iako su ga stari operatori nazivali »brzim izletničkim krugom«.

Šef ga dovede do stelarnog koordinatora objašnjavajući mu kako funkcioniraju pojedine komponente. Rogan zadovoljno sjedne milujući sudbonosne tipke. Šef svrne pogled prema golemom atmosferskom ekranu, a novi operator odmah učini isto. Na ekranu svjetlucala je nova žrtva nemoralne zasićenosti; TURION iz galaksije URIAH sa 145 ganglijusa. Pretpostavljeni, da bi mu uživo demonstrirao zadatke koji ga očekuju u poslu, lagano i metodički — točku po točku — u tri minute uništi TURION. Rogan nije mogao zatomiti veselje zbog uništenja jednog ogavnog i nemoralnog planeta. Bio je rođeni ekolog. Jedva je čekao da mu šef ode, kako bi mogao uništavati u miru. Želio je samo raditi, raditi i raditi.

Činilo mu se da već satima sjedi tako nepomično. Napeto je gledao mamut-ekran. Bio je prazan, a on još ništa nije uništio. I tako je vrijeme prolazilo. A kad je već pomislio da će mu radno vrijeme proteći u neradu, i kada je već bio na rubu strpljenja javi se orbiter Z-038. Rogan se presamiti na stolici; oči su mu gotovo iskočile od koncentracije. Ekran zatitra obiljem informacija. Na desnoj strani ekrana ukaže se trodimenzionalna slika nebeskog tijela koje je trebalo

uništiti, a na lijevoj svi potrebni podaci o njemu. Pažljivo je čitao tekst na Dialogonu, univerzalnom jeziku poznatog svemira.

»Planet Zemlja iz galaksije Mlijeko-Slama. Stupanj zagađenosti 168 ganglijusa. Stanovnika 12 milijardi. Udaljenost od Flamariona osam tisuća parseka. Koordinate za uništenje: L-5 i B-13. Starost materije pet milijardi godina. Preporuča se transformacija kore u tekuće stanje. Ostali podaci nepotrebni. Rok za izvršenje 60 minuta po primitku informacije s orbitera.«

Rogan se razvedri. Zaneseno je promatrao ekran. Istovremeno je nježno dodirivao tipke stelarnog koordinatora upisujući podatke u memoriju. Razmišljao je o transformaciji kore. Isprva, nekoliko minuta, bio je u nedoumici, a onda se sjetio djetinjstva. Sudbina Zemlje bila je zapečaćena. Odlučio se za čokoladu.

Polako kao da oklijeva, ruka mu se nadvije nad tipku egzekutora za strukturu. Još jednom provjeri koordinate i ustanovi da je sve u redu; Zemlja je stajala u kružiću. U Roganu je rasla slast vatrenog krštenja; kao plima proširila se do korijena kose, do nožnih palaca, cijelog ga je obuzela. Odgađao je egzekuciju samo zato da je bolje, potpunije osjeti. Na mahove je osjećao kao da je u ljubavnom grču, kao da će se raspuknuti od snage doživljaja. Prije, kad su mu stariji kolege pričali o snazi uzbuđenja pred prvu egzekuciju, nije vjerovao. Sada je znao.

Rok za izvršenje gotovo da je istekao. Operator još više približi ruku. Štoviše, kažiprstom pomiluje tipku. I onda, zaljubljenički zagledan u trodimenzionalnu sliku Zemlje, snažno pritisne kažiprstom hladni bakelit.

Počelo je. Sve je ušlo u radikalnu promjenu.

*

Biljke su prve reagirale. Naročito cvijeće. Latice su se otvarale pretvarajući se u čokoladne plohe od po nekoliko desetaka a katkada i više od stotinu metara. Ubrzo bi se zatim pretvorile u bezličnu smjesu; čokolada je bujala nezadrživo. I tlo se počelo ugibati; postajalo je sve gnjecavije, čokoladnije. Na svim kontinentima odvijao se isti proces. Ljude je zahvatila neopisiva panika. Čokolada, vruća i žitka, isparavala se. Poput smeđih koprena okupljali su se oblaci. Iz njih je počela padati fina čokoladna kišica. Kuće su propadale u čokoladni mulj zajedno sa stanovnicima; krikovi su parali sela i gradove. Sve je bilo uzaludno. Planine su postojale pokretljive čokoladne kupe; topile su se i njihova se masa ulijevala u mora, jezera i rijeke. Sve se pretapalo samo u jednu razinu, razinu čokoladne gnjecaste plohe. Nitko i ništa se nije moglo spasiti. Avioni nisu mogli poletjeti s ljepljivih smeđih pista, a da su i mogli kojim slučajem, zacijelo bi zaglavili u čokoladnom vjetru, čokoladnoj kiši i oluji. Brodovi su se sve sporije kretali, u sve više i više izopačenom moru; tonuli su

zarobljeni gustom i sluzavom smjesom. Jedan mornar usred Pacifika čokolade, prije svoje skore smrti, uspio se čak i našaliti govoreći kako je kompanija Nestle proširila proizvodnju. Svagdje su se dešavale i stravične i komične scene. U Indiji su, na primjer, ljudi umirali sa smiješkom na usnama jedući čokoladu. Tonuli su u čokoladni glib siti i zadovoljni. Najezda skakavaca u Srednjoj Africi pretvorila se u najezdu čokoladnih mrvica; popadali su po biljkama koje su se lagano pretvarale u čokoladu. Bar trećina stanovništva stradala je za vrijeme ljubavnog zagrljaja; njihova iznenadnom nemoći zatečena sluzava tijela prožeo je čokoladni užas, i umjesto da utonu u užitak tonuli su u meku emulziju nestajanja. Svi vulkani svijeta radili su pod maksimalnim opterećenjem; grotla su rigala užarenu slatku lavu, i mnogi su se Pompeji ponovili ali s tom razlikom da ništa nije ostalo konzervirano za pokoljenja... sve se pretvaralo u nepreglednu i zahuktalu smjesu... nitko se nije mogao sakriti; skloništa u koja su pokušali pobjeći bogataši jednostavno su isparila. Neki gospodin Noa koji je bio opterećen pričama o općem potopu, pokušavao se spasiti svojom barkom napravljenom od dijamanata a na kvarcni pogon; na njegovo golemo zaprepaštenje, i on i njegova barka ubrzo su postali neupotrebljivi. Sve je postajalo neupotrebljivim; cio planet grcao je u mulju... 12 milijardi ljudi imalo je turobnu i slatku smrt. Zemlju je spopao čokoladni kolaps.

Lutalice i putnici

Arkadij i Boris Strugacki:

O stranstvujuščih i putešestvujuščih

Prevela *Mirjana Živković*

Voda ispod površine nije bila odveć hladna, ali ja sam ipak osjećao studen. Sjedio sam na dnu jezera, ispod strme obale, već više od jedan sat i pažljivo okretao glavu s jedne na drugu stranu netremice motreći zelenkaste sjenke. Morao sam sjediti vrlo mirno, zato što su sedmonošci osjetljive i veoma nepovjerljive životinje koje bi prepao i najslabiji zvuk ili nagla kretnja, a onda bi munjevito iščezle i vratile se tek kad padne noć — ali onda je bilo pametnije držati se što dalje od njih.

Jedna jegulja izvijugala mi je pod nogama, dok je grgeč raskošnih pruga plivao tamo-amo. Svaki put kada bi prošao pored mene, zastao bi i zabuljio se svojim okruglim, praznim očima. Kad je napokon otišao, jato srebrnastih ribica zaustavilo mi se iznad glave, našavši tu nekakvu hranu. Ramena i koljena utrnula su mi od hladnoće, a počela me zabrinjavati i pomisao da će Maši dojaditi da me čeka, pa će i sama zaroniti, kako bi vidjela što je sa mnom. Ona me strpljivo čeka uz sam rub vode, brižna i spremna da mi pritekne u pomoć. Gotovo sam mogao vidjeti taj prizor pred očima i on me umalo nije nagnao da dignem ruke od svega i izronim. Ali upravo tog trenutka pojavio se jedan sedmonožac, izišavši iza neke vodene biljke udaljene svega dvadesetak koraka.

Bio je to prilično krupan primjerak. Banuo je naglo, bešumno, poput kakve utvare, dok mu se sivo tijelo pomicalo naprijed. Njegova bjeličasta opna nadimala se mekano, gotovo gipko, uvlačeći i izbacujući vodu, pa se blago njihao prilikom kretanja. Kraci slični resama kakva dronjava, siva haljetka vukli su se iza njega, dok mu se prorez mutnog oka, dopola pokrivena kapkom, slabašno sjajio pri prigušenoj svjetlosti. Plivao je polako, kako to već oni čine u toku dana, kao da je u transu. Nisam imao pojma kamo se uputio, niti zašto. Nesumnjivo ga je tjerao neki tamni, praiskonski nagon, poput

onih koji upravljaju kretanjima ameba.

Polako sam podigao pušku za obilježavanje i nanišanio sedmonoščeva ispupčena leđa. Srebrnaste ribice prhnuše u stranu i nestadoše. Za trenutak mi se učinilo da se pokrenuo kapak koji je pokrivao oko životinje. Povukoh obarač i istog trenutka odgurnuh se nogama o dno jezera da me ne bi sipa ozarila. Kad sam ponovo pogledao, sedmonošca više nigdje nije bilo; vidjela se samo gusta tekućina slična tinti, koja se lagano rastakala u vodi pri dnu. Izronio sam na površinu i zaplivao prema obali.

Dan je bio lijep i topao. Rijetka, bijela izmaglica polegla je po jezeru, a nebo je bilo vedro i plavo. Samo je iza krošanja šume provirivalo nekoliko sivih oblačaka.

Neki neznanac sjedio je na travi ispred našeg šatora. Na sebi je imao svijetle kupaće gaćice i vrpcu oko čela. Bio je opaljen suncem i odavao utisak veoma snažnog čovjeka, kao da ispod kože nije imao mišice već snažnu užad. Pred njim je stajala moja kćerka, u plavom kupaćem kostimu. Moja dugonoga Maša, s kosom koja joj je padala preko tankih ramena.

Ne, nije željno i nestrpljivo očekivala oca kraj ruba vode, kako sam zamišljao. Umjesto toga, čavrljala je sa žilavim neznancem, silno gestikulirajući, pošto mu je očigledno nešto objašnjavala. Za trenutak me je zaboljelo što nije ni opazila da sam izronio.

Ali zato me je stranac opazio. Hitro je okrenuo glavu i stao me pomno promatrati, a zatim se osmjehnuo i mahnuo mi rukom. Istog trenutka okrenula se i Maša i radosno mi doviknula:

— Ah, najzad si se pojavio!

Izišao sam na travnatu obalu, skinuo masku za disanje i obrisao lice. Stranac je nastavio da.me ispituje pogledom i nije prestao da se osmjehuje.

— Koliko si ih obilježio? — upita me Maša poslovnim tonom.

— Samo jednog — uzvratih; vilice su mi još bile stisnute od studeni.

— Slabo — reče Maša.

Pomogla mi je da skinem akvastal i ja se opružih na travi. .

— Jučer smo obilježili dva sedmonošca — objasni Maša — a prekjučer čak četiri. Ali ako se nastavi ovako, morat ćemo se prebaciti na drugo jezero. — Ona uze ručnik i poče me brisati. — Izgledaš kao smrznuta guska — reče smijući se. — A ovo je Leonid Andrejevič Gorbovski. On ti je astroarheolog. Leonide Andrejeviču, ovo je moj otac, Stanislav Ivanović.

Leonid Andrejevič se nakloni. — Hladno, a? — upita on. — Lijepo je ovdje... zelena trava, sunčano...

— Brzo će se ugrijati — reče Maša trljajući me ručnikom iz sve snage. — Obično je vedar i veseo; jedino kada iziđe iz vode...

Mora da je ovom čovjeku mnogo napričala o meni i sada se upinjala da mi sačuva obraz. Neka je, pomislih. I tako nemam vremena da se sam pobrinem oko toga — potpuno me je zaokupilo nastojanje da se malo ugrijem.

— Maša i ja smo se prilično zabrinuli zbog vas dolje — reče Gorbovski. — Čak smo htjeli krenuti u potragu za vama, ali ja ne znam roniti. Pretpostavljam da ne možete čak ni zamisliti čovjeka čiji posao nema nikakve veze s ronjenjem i koji nijednom u životu nije zaronio. — Ležao je na leđima, a orida se okrenuo na bok, poduprijevši glavu rukom. — Sutra odlijećem — reče on povjerljivo. — Sam bog zna kad ću ponovo biti u prilici da ležim pored jezera, odnosno da li ću ikada više doći u situaciju da ronim u akvastatu...

— Pa pokušajte sada — ponudih mu ja.

On stade pogledom ispitivati akvastat, a onda ga dodirnu slobodnom rukom.

— Dobro — reče on i ponovo se spusti na leđa. Stavio je šake pod glavu i ostao tako ležati promatrajući me ispod tankih trepavica. Postojalo je nešto ugodno u njemu. Ne znam točno što, ali svakako nešto. Možda su taj utisak stvarale oči — ulivale su silno povjerenje i doimale se malo tužno. Ili je to, možda, posrijedi bilo uho, koje je vrlo smiješno stršilo ispod trake oko čela. Pošto me je temeljito promotrio, upravio je pogled prema plavom vilinskom konjicu koji je balansirao na vlati trave.

Obratio mu se blago:

— Mali vilinski konjiću, baš si divan! Tako plav... prozračan... Sjediš tu tiho i čekaš da se pojavi netko koga bi smazao... — On ispruži ruku, ali vilinski konjic prhnu i odleti do obližnjeg rogoza. Gorbovski ga otprati pogledom, a zatim ponovo spusti leđa na travu.

— Kako je sve složeno, prijatelji — reče on zamišljeno, a Maša se istog časa pretvori u uho i sjede širom otvorenih očiju. — Uzmite ovog vilinskog konjica, na primjer. Tako je savršen, tako dražestan, tako zadovoljan svime! Proguta muhu, izrodi nekoliko potomaka, a onda je spreman umrijeti. Sve je jednostavno, razložno i elegantno. Nema duhovnih pometnji, nema ljubavnih jada, nema samosvijesti, nema životnog cilja...

— To je samo stroj — reče Maša iznenada — glupi kibernetski stroj!

No, nije li ona, uostalom, bistro dijete? Gotovo sam prasnuo u smijeh, ali sam se ipak uspio obuzdati u posljednji čas — tako da sam se samo zakikotao. Maša me je pogledala prijekorno.

— Da, glup je — složi se Gorbovski. — Ali zamislite samo divovskog vilinskog konjica s rasponom krila od sedam metara, otrovne zeleno-žute boje sa crvenim prugama, a iz čeljusti mu kaplje gusta, crna sluz... — On podiže vjeđe i radoznalo nas pogleda. —

Dobro, vidim da ste stekli prilično dobru predodžbu. Iako sam bio naoružan, sjećam se da sam pobjegao od tog stvora glavom bez obzira... Mislite li da oni imaju nešto zajedničko, ta dva vilinska konjica?

— Zelenkasti je s nekog drugog planeta, pretpostavljam — upitah.

— Razumije se.

— S Pandore?

— Tako je.

— Hoćete da znate što im je zajedničko?

— Hoću.

— Pa to je prilično jasno — rekoh. — Procesi obrade podataka nalaze im se na istom stupnju razvoja. Reakcijama im upravljaju nagoni.

— Riječi — uzdahnu on. — Nemojte se uvrijediti, ali to su samo riječi. One mi uopće ne pomažu. Moj je zadatak.da pronađem tragove razuma u svemiru, a još nisam sasvim načistu što je, zapravo, razum. Neprekidno mi pričaju o različitim stupnjevima procesa obrade podataka. Znam da smo ovaj vilinski konjic i ja na različitim stupnjevima, ali toga sam svjestan jedino intuitivno. Naiđem, na primjer, na stanište termita. Kako mogu znati da li ga je sazdao inteligentan um? Na Leonidi su pronašli neke zgrade bez prozora i vrata. Da li su to tvorevine inteligentnog uma? Za čim da tragam? Za ruševinama? Za napisima? Ili možda zarđalim čavlima? Što ja znam o tragovima koje ostavljaju za sobom druga stvorenja? Pretpostavimo da je njihov jedini životni cilj da uništavaju atmosferu ma gdje naišli na nju... tko zna? Ili da grade prstenove oko planeta... ili da hibridiziraju život... odnosno da stvaraju nov život. Po onome što ja znam, ovaj bi vilinski konjic mogao biti kibernetski stroj u koji je prije mnogo godina ugrađena sposobnost samoreprodukije. Sada ne govorim o samim nosiocima razuma. Čovjek može proći desetak puta pored nekog ogavnog, ljigavog čudovišta koje se valja u prljavštini, uopće ga ne opazivši, dok čudovište ne skida svoje okrugle, žute oči s vas, razmišljajući: »Pazi, molim te! Nova vrsta. Vratit ću se ovamo uskoro sa cijelom ekspedicijom i pokušat ću uhvatiti jedan primjerak... «

On prekri oči šakom i poče pjevušiti neku melodiju. Maša ga je netremice promatrala čekajući da nastavi. Ja sam također čekao, pomislivši s naklonošću kako je teško raditi na problemu koji nije točno određen. Lutati u tami, bez ikakva zadovoljstva u radu. Čuo sam o tim astroarheolozima. Nitko ih ne shvaća ozbiljno.

— Pa ipak, u svemiru postoji razum — reče iznenada Gorbovski. — To je izvan svake sumnje. Ali on se znatno razlikuje od onoga što mi očekujemo, tako da ga stalno tražimo na pogrešnim mjestima nemajući pri tom jasnu predodžbu što je, zapravo, to što tražimo...

— Tako je — složih se ja. — Nemamo jasnu predodžbu, tragamo

na pogrešnim mjestima... Sve je to tako djetinjasto. Pokušavati pronaći tragove zamisli koje su nekada lebdjele u zraku.

— Uzmite, na primjer, glas; praznog svemira — nastavi on. — Jeste li čuli o tome? Vjerojatno niste. Prije pedesetak godina prilično se pisalo o tome, ali onda su svi digli ruke: nisu mogli ništa otkriti. Još ima nekih »učenjaka« koji, uslijed vlastite lijenosti ili slabe izobrazbe, zagovaraju svojevrstan jeftin antropocentrizam. Obuzela ih je ideja da je čovjek svemoćan, tako da se nikako ne mogu pomiriti s tim da nismo u stanju riješiti problem glasa. I tako, drže da je najbolje tvrditi da glasa uopće nema...

— Ali što je taj glas praznog svemira? — upita Maša tihim glasom.

— Veoma neobična pojava zapažena u nekim područjima kozmosa. Uključite li u svemirskoj letjelici automatsko traženje emisija na radiju, prije ili kasnije čut ćete miran, ravnodušan glas koji ponavlja stalno istu rečenicu na nekom nepoznatom jeziku. Ona je slušana u toku mnogih godina i mnogo ju je ljudi čulo, ali oni ne vole govoriti o njoj. Iskustvo nije baš ugodno, znate. Zamislite da ste sami na nekom izviđačkom svemirskom brodu vrlo daleko od Zemlje. Eter je slobodan, tako da nema nikakvih smetnji o prigušenog zujanja. A onda, najednom, začujete glas. Sve drugo miruje, a vi ste sami u svemiru s tim glasom. To odista zastrašuje, tako da vas podilaze žmarci. Glas je snimljen nekoliko puta. Mnogi učenjaci pokušali su ga dešifrirati i neki još nisu odustali od tih nastojanja, ali po mom uvjerenju samo gube vrijeme. Postoje i neki drugi neriješeni problemi, osim glasa. Astronauti mogu ispričati mnogo zanimljivih priča, ali ne vole brbljati... — On zastade, a onda doda s prizvukom tužne upornosti u glasu: — Valja uvidjeti da stvar nije jednostavna. Mi čak i ne znamo što da očekujemo. Svakog časa možemo se susresti s njima, licem u lice. A znate, moglo bi se ispostaviti da su znatno iznad nas. Mnogo je rečeno o raznim sučeljavanjima i sukobima, o različitim poimanjima onoga što je dobro i humano, ali to nije ono čega se bojim. Mene je strah od poniženja bez presedana koje može doživjeti čovječanstvo. Ako do toga dođe, bio bi to velik emocionalni šok. Navikli smo da se veoma ponosimo sobom. Sazdali smo divan svijet, znamo tako mnogo, otisnuli smo se duboko u svemir, koji otkrivamo i istražujemo kao da je nešto potpuno novo, dok je za njih svemir matični svijet. Živjeli su u njemu milijunima godina, baš kao i mi na Zemlji, tako da ih sada dovodimo u nedoumicu: Odakle su prispjela ova čudna stvorenja?

On naglo zastade i podiže se na noge osluškujući nešto. Ja se trgoh.

— To je grom — reče Maša tiho. Promatrala ga je otvorenih usta. — Grom — ponovi — približava se oluja. Uskoro će stići...

On je i dalje osluškivao šarajući pogledom po nebu.

— Ne, nije grom — reče najzad i sjede. — To je avion. Zar ga ne

vidite tamo?

Sjajna pruga svjetlosti bijesnu kroz tamne oblake i nestade. Začu se slabašan zvuk grmljavine.

— Sada moram sjediti ovdje i čekati — reče on neodređeno.

Pogledao me je blago očima koje su izražavala tugu i napeto oščekivanje. A onda sve iščeznu, on se opusti, a oči mu ponovo dobiše izraz koji je ulivao povjerenje.

— A na čemu vi radite, Stanislave Ivanoviču? — upita. Shvatio sam da želi promijeniti temu razgovora i počeh mu pričati o sedmonošcima. Kazao sam mu da su to životinje iz potklase glavonožaca, dvodihalica, grupa glavonožni mekušci, i da predstavljaju naročitu, ranije nepoznatu vrstu reda sipa. Odlikuju se slijedećim karakteristikama: ograničen treći lijevi krak spregnut s trećim desnim krakom, tri reda usisnica na svakom kraku, izuzetno snažno venozno srce. Objasnio sam da također posjeduju vrlo razvijen i koncentriran živčani sistem, po čemu se sedmonošci razlikuju od svih drugih predstavnika glavonožaca. Postoje još neke manje posebnosti koje, međutim, nisu vrijedne spomena. Sedmonošci su otkriveni tek nedavno, kada su se pojedini primjerci pojavili na istočnoj i jugoistočnoj obali Azije. Godinu dana kasnije pronađeni su u donjim tokovima Mekonga, Jang Cea, Huang Hoa i Amura, kao i u nekim manjim jezerima, prilično udaljenim od obale, kao što je to, na primjer, i ovo ovdje. To je veoma neobično, zato što glavonošci ne mogu živjeti bez soli, pa čak izbjegavaju arktičke vode zbog niske slanosti. A gotovo nikad ne izlaze na kopno. Sedmonošci se, međutim, osjećaju sasvim ugodno u slatkoj vodi, poput ovog jezera, i ne boje se izići na obalu. Ulaze u čamce i penju se na mostove, a nedavno su opažena dva primjerka u šumi tridesetak kilometara odavde...

Maša nije slušala. Ona je to čula već desetak puta. Otišla je do šatora i vratila se noseći naš radio. Uključila je automatski tragač emisija očigledno pokušavajući da uhvati glas.

Gorbovskog je, međutim, priča veoma zanimala. — Jesu li ta dva primjerka bila živa? — upita on.

— Ne, pronađeni su mrtvi. Ova je šuma, vidite, rezervat i sedmonošci su bili izgaženi i napola pojedeni. Sigurno su to učinile divlje svinje. Ali živi su stigli na tridesetak kilometara od jezera. Opnena šupljina bila im je puna biljaka koje mogu opstati samo u svježoj vodi. Možda sedmonošci na ovaj način čuvaju vodu za izlete na kopno. Mora da su iz ovih jezera zalazili u kopno prema jugu. Nije bez značenja da su svi uhvaćeni primjerci bili odrasli mužjaci. Nijedna ženka ili mladunče. Možda oni uopće ne mogu živjeti u slatkoj vodi, niti izlaziti na kopno.

— Sve je to izvanredno zanimljivo — nastavih ja — jer morske životinje u pravilu mijenjaju način života ovako naglo jedino za

razmnožavanja. Onda ih nagon za produženjem vrste tjera da se kreću prema nepoznatim mjestima. Ali u sedmonožaca to uopće nije tako. Njima upravljaju drugi nagoni, drevniji i moćniji. Trenutno smo najviše zaokupljeni njihovim migracijama.

— Upravo zbog toga provodim po deset sati dnevno sjedeći u ovom jezeru. Danas sam obilježio jednoga. Ako budem imao sreće, obilježit ću još dva primjerka prije no što se smrkne. Noću postaju vrlo agresivni i napadaju sve što im se pokuša približiti, čak i ljude. Ali to vrijedi samo noću.

Maša je u međuvremenu pojačala zvuk na radiju dokraja i uživala u buci.

— Smanji ga malo, Mašo — zamolih je. Ona posluša.

— Obilježavate ih, dakle — reče Gorbovski. — Baš čudno! A kako, smijem li pitati?

— Nadzvučnim generatorima — uzvratih, izvadivši šaržer iz puške za obilježavanje i pruživši mu jednu ampulu. — Obilježavamo ih ovim »mecima«. U »metku« se nalazi generator koji se u vodi može čuti na udaljenosti od dvadeset ili trideset kilometara.

On uzme ampulu i stade je pomno zagledati. Lice mu najednom postade staro i tužno.

— Mudro — promrmlja on — veoma mudro... i tako jednostavno...

Nastavio je prevrtati ampulu među prstima, a onda ju je odložio pred mene na travu i ustao. Krenuo je polako i nesigurno prema odjeći, uzeo hlače, a onda se ukipio, držeći ih odsutno u rukama.

Brižno sam ga promatrao. Maša je držala pušku za obilježavanje, nestrpljivo čekajući da objasni kako puška radi; također, promatrala je Gorbovskog, dok su joj se kutovi usana smrknuto spustili. Ona je osjetljivo dijete, a već sam zapazio više puta da joj lice može poprimiti isti izraz kao u osobe koju promatra.

A onda, progovorivši prigušenim glasom punim ironije, Gorbovski reče:

— Stvarno je smiješno, iskreno govoreći... Takva analogija! Stoljećima su ostajali na dnu, a sada su krenuli prema površini i obreli se u nepoznatom i negostoljubivom svijetu... Što ih nagoni na to? Neki drevni, tamni instinkt, kažete? Ili metoda obrade podataka, koja je dospjela do stupnja izuzetne složenosti? Nesumnjivo je da bi im bilo bolje da ostanu u matičnom svijetu slane vode, ali nešto ih ipak potiče da se upuste u izlazak na kopno...

On se sagnu i poče navlačiti dugačke, staromodne hlače poskakujući nespretno na jednoj nozi.

— Recite mi, Stanislave Ivanoviču, ovi sedmonošci nisu baš primitivni glavonošci, zar ne?

— Sasvim sigurno — uzvratih.

Ali on me više nije slušao. Okrenuo se prema radiju i upiIjio se u

njega. Iz uređaja su dopirali moćni, ali donekle disharmonični signali, slični smetnjama koje izazivaju instalacije rendgenskih zraka. Maša odloži pušku za obilježavanje.

— Šest i osam — reče ona, zbunjena izraza lica. — Mora da je neka servisna stanica.

Gorbovski je slušao signal zatvorenih očiju, dok mu je glava bila malo nagnuta na jednu stranu.

— Ne — reče on konačno — nije to servisna stanica. To sam ja.

— Što?

— Da, ja sam taj koji šalje signale. Leonid Anđrejevič Gorbovski.

— Zašto?

On se kratko nasmija. Smijeh mu je bio tužan.

— Bolje me ne pitajte — reče on. — I sam bih volio da znam, — On obuče košulju. — Nakon povratka s rutinskog putovanja broj EN101/EN2657 utvrđeno je da su trojica pilota i njihov svemirski brod postali izvor radio-valova dužine 6083 metara. Zašto, ne znaju.

Ostali smo bez riječi. On se za trenutak sagnuo da dohvati sandale.

— Ispitivali su nas doktori. Ispitivali su nas fizičari. — Oh se uspravi i otrese pijesak i vlati trave s hlača. — I jedni i drugi došli su do zaključka da je to nemoguće. Čovjek bi se slatko nasmijao, vidjevši njihova zbunjena lica. Ali nas je potpuno prošla volja za smijehom. Tolja Obozov odbio je da ode na odmor na Pandoru. Kazao je da više voli emitirati signale što dalje od Zemlje. Valkenštejn je izabrao da radi na nekoj podmorskoj stanici. Samo sam ja ostao ovdje. Lutam unaokolo i šaljem signale. I sve vrijeme sam očekivao da se nešto dogodi. Ne znam točno što, ali ovoga se plašim. Pun sam nade i strahovanja istodobno. Shvaćate me?

— Ne znam — rekoh zbunjeno, pogledavši Mašu krajičkom oka.

— Imate pravo — reče on, opazivši moju kretnju. Uzeo je radio iz Mašinih ruku i prinio ga uhu. — Nitko ne zna. Traje već mjesec dana bez prestanka, a signali kao da uopće ne postaju slabiji. »Va... vi... va... vi... « baš tako, danju i noću. Bez obzira da li smo sretni ili tužni, gladni ili siti, da li radimo ili se odmaramo. »Va... vi...« bez prestanka. »Tariel« emitira manje. »Tariel« je moj svemirski brod. Zasad je isključen iz upotrebe. Njegovi signali remete neke kontrolne signale upućene na Veneru, što dovodi u nepriliku tamošnje operatore; stalno se žale. Sutra ću odvesti brod negdje dalje... — On se uspravi i potapša se po bedrima. — Pa, vrijeme je da pođem. Do viđenja! Želim vam sreću. Do viđenja, Mašenjka! Nemoj opterećivati svoju mladu glavicu onim što sam kazao. To je odveć zapetljano za tebe.

On mahnu rukom, nakloni se i krenu. Izgledao je veoma dugonog i nezgrapan. Prošavši pored našeg šatora, zastade za trenutak i reče:

— Morate biti obazriviji sa sedmonošcima, znate. Ta vaša obilježavanja mogu nanijeti ozbiljne teškoće tim stvorenjima...

Okrenuo se i otišao. Ležao sam još neko vrijeme potrbuške na travi, a onda pogledah Mašu. Pratila je Gorbovskog pogledom. Bilo je očigledno da je Leonid Andrejevič ostavio na nju dubok dojam. Ali ne i na mene. Na mene uopće nije djelovala njegova brižnost zbog toga što su nosioci Univerzalnog razuma mnogo superiorniji od nas. Pa neka su. Prema mom mišljenju, što su oni superiorniji, to je manje izgleda da im se nađemo na putu. Predstavljali bismo mlađ koja lako uspijeva isplivati kroz velike otvore na ribarskoj mreži. A što se tiče ponosa, poniženja, emocionalnog šoka... To ćemo, vjerojatno, nekako već prebroditi. Bar ja hoću. Siguran sam u to. Činjenica da otkrivamo i izučavamo svemir, koji su oni dugo poznavali i nastanjivali, nimalo nije bitna. Mi se još nismo udomaćili u njemu. Oni su za nas i dalje samo dio prirode koji valja otkrivati i istraživati, bez obzira na to koliko su zapravo superiorniji... Predstavljaju izvanjsko i u tome je stvar.

Premda, budimo iskreni, ako oni obilježavaju nas kao što mi obilježavamo sedmonošce...

Bacih pogled na sat i sjeđoh. Kucnuo je čas da se vratim dolje na posao. Zabilježih broj posljednje ampule, provjerih akvastat, a zatim odoh do šatora, gdje sam uzeo nadzvučni lokator i stavio ga u džep kupaćih gaćica.

— Pomozi mi, Maša — rekoh i počeh navlačiti akvastat. Maša je i dalje sjedila pred radiom, slušajući ravnomjerno »va... vi... « Ustala je i pomogla mi oko akvastata, a zatim smo oboje zakoračili u vodu. Signali stadoše da se oglašavaju — moj obilježeni sedmonožac sanjivo je lutao jezerom. Izmijenili značajan pogled s Masom i krenuh dublje. Maša otpljunu malo vode, zabaci mokru kosu sa čela i reče:

— Mora ipak biti nekakve razlike između jednog svemirskog broda i ljigave vreće mokrog morskog korova...

Rekoh joj neka čeka na obali i zaronih. Ne, da sam ja Gorbovski, ne bih bio toliko nervozan. Sve to ne treba uzeti odveć k srcu, baš kao ni cijelu onu njegovu astroarheološku priču. Tragovi zamisli... Emocionalni šok... Ne bi bilo nikakva šoka. Po svoj prilici uopće ne bismo ni opazili da oni drugi postoje. Uostalom, što oni mare za nas?

Dodatak

Zoran Živković: ARKADIJ I BORIS STRUGACKI

Prema jednoj anegdoti, u čiju vjerodostojnost nije neosnovano povjerovati, Josif Visarionovič Staljin je, poduzimajući svoja čudovišna sputavanja svih umjetnosti, a naročito književnosti, da bi ih kanonski uskladio s potrebama jednog totalitarnog režima, bio naročito sklon samo prema jednom žanru literature — naučnoj fantastici! Ne bi, međutim, iz ovoga trebalo naprečac zaključiti da je Staljin bio strasni poklonik SF-a, te da ga je poštedio sudbine koja je snašla sve ostale žanrove. Držao je on, naime, do naučne fantastike koliko i do lanjskog snijega i sva je prilika da bi i ona bila jednim dekretom zbrisana s književne pozornice da se nije pokazalo da krije u sebi potencijale za koje je Staljin lukavo uvidio da mu mogu koristiti u daljem učvršćivanju njegove strahovlade.

Doduše, ovi potencijali na koje je računao Staljin nisu baš spadali u prvorazredne odlike SF žanra, što je već uveliko došlo do izražaja u dotadašnjoj ruskoj naučnofantastičnoj tradiciji s velikim majstorom Zamjatinom kao posljednjim predstavnikom, ali njemu to nimalo nije smetalo. Raspolažući neograničenom vlašću, on je bez po muke mogao nametnuti svoje viđenje naučne fantastike kao jedino ispravno, što je sve one koji se eventualno nisu slagali s njim dovodilo u nezavidnu situaciju. I tako se, odmah po dolasku Staljina na vlast, ustoličila i jedna nova »poetika« SF žanra — »poetika« čiji će razorni utjecaji djelovati još dugo nakon Staljinove smrti pogubno sputavajući pokoljenja SF pisaca u Sovjetskom Savezu i u zemljama gdje je, silom prilika bila preuzeta.

Koja su osnovna načela ove »poetike«? Staljinu je naučna fantastika bila zanimljiva najviše zbog toga što je po prirodi stvari okrenuta budućnosti. A poznato je da budućnost, prema staljinističkoj dogmi razvitka države, može da bude samo ružičasta. No, iako je ova »vjera u sve bolje sutra« imala snagu dekreta (teško onom ko bi se drznuo da pomisli drugačije), izvjesne potpore u ovom smislu ipak su bile dobrodošle, naročito ako bi potjecale iz navodno »nepolitičkih« područja, kakvom je, prema potrebi, predstavljana naučna fantastika. Drugim riječima, dužnost pisaca SF žanra bila je da iznose vizije budućnosti u skladu s propisanim »ružičastim profilom« — u smislu:

od dobrog ka boljem. Ni najmanja sjenka nečeg tamnog nije se smjela pojaviti na obzorju razvoja staljinističke države. Negativni tonovi dopuštali su se samo ako su primijenjeni na ideološke protivnike — štoviše, tu su bili vrlo poželjni.

Ovo, međutim, nije bilo sve. Postojala je još jedna uputa koje je trebalo da se pomno drže pisci naučne fantastike. Nije, naime, bilo svejedno da li će se pisati o bliskoj ili dalekoj budućnosti. Za ovu drugu Staljin nije osobito mario, budući da je njena politička upotrebljivost prilično oskudna. Njega je najviše zanimala bliska budućnost, po mogućnosti ona koja se poklapa s krajem tekućeg petogodišnjeg plana. U tom smislu, pred piscem SF žanra stajala je obaveza da stvara djela krcata neumjereno optimističkim predviđanjima o potpunom uspjehu svih započetih akcija. Dopuštala se čak i izvjesna licentia poetica: ako je, na primjer, bilo predviđeno da industrija kaljača proizvede pet milijuna pari ove dragocjene vrste obuće, a autor datog naučnofantastičkog ostvarenja da maha svojoj neobuzdanoi mašti i predvidi prebačaj plana za sto posto, nitko mu na tome neće zamjeriti. Naprotiv: takav pisac stjecao je ozbiljne uvjete da bude proglašen za »zaslužnog majstora« naučne fantastike.

Na svu sreću, danas više nitko ne pamti ovakve »zaslužne majstore«. Minornost njihovih djela donijela im je brz zaborav, ali je zato inercija staljinističkog viđenja naučne fantastike bila mnogo dugotrajnija. Strogo kontrolirana izdavačka poduzeća nastavila su i poslije Staljinove smrti da se drže njegovih SF dogmi čineći tek povremeno i nerado izvjesne ustupke. Među ove je nesumnjivo spadalo odustajanje od potpuno vulgarne koncepcije naučne fantastike kao sredstva za anticipaciju ispunjavanja petogodišnjih planova, ali zato je sve do sredine šezdesetih godina na snazi ostala obaveza kretanja »od dobrog ka boljem«, odnosno predočavanja pretjerano optimističkih vizija budućnosti.

Ne bi, međutim, trebalo shvatiti da je počev od druge polovine sedmog decenija na ovom planu došlo do neke korjenite promjene, odnosno da je napuštena spomenuta obaveza; ona je još i danas moćan kriterij prilikom odlučivanja o tome da li će se neko djelo sovjetskih SF pisaca štampati ili ne. Ali negdje od navedenog perioda počinju se pojavljivati u zapaženijem broju ostvarenja koja se u manjoj ili većoj mjeri ne uklapaju u ovaj kanon — a za njihovo štampanje treba prije svega zahvaliti izvrsnom umijeću autora da pronađu takve obrasce pripovijedanja koji im omogućuju da bez otvorenog suprotstavljanja vladajućim književnim, odnosno SF normama zakorače na umjetnički i žanrovski mnogo plodnije tlo.

Veliki dometi, koje je ovo iskoračenje odmah donijelo, neopozivo svjedoče o golemom zapretanom potencijalu sovjetskih pisaca naučne fantastike. U takvoj situaciji preostale nam samo da žalimo za svim

onim neznanim autorima iz prošlosti, a naročito pod neposrednom Staljinovom stegom, kakvih je nesumnjivo bilo, koji ili uopće nisu dobili priliku da se iskažu, ili su bili prisiljeni na takve kompromise koji su nužno prigušili do neuočljivosti njihovu nadarenost.

Ako bi među piscima koji su sredinom šezdesetih godina odlučujuće pridonijeli da stasa jedna nova i nadasve modema sovjetska naučna fantastika trebalo izabrati najznačajnije predstavnike, onda bismo se bez oklijevanja opredijelili za braću Strugacke — tandem velikih autora, koji po kvaliteti i opsežnosti opusa nimalo ne zaostaju za SF bardovima s engleskog jezičnog područja.

Okolnost da je u slučaju Arkadija i Borisa Strugackih posrijedi tandemski oblik stvaralaštva prilično je neuobičajena, bar kad je riječ o naučnoj fantastici. No, najvjerojatnije objašnjenje ove neuobičajenosti potječe upravo iz ambivalentne prirode samog žanra, »raspetog« između umjetnosti i nauke. Različiti profili zanimanja braće Strugackih omogućili su im da pokriju oba ova raznovrsna područja, odnosno da se međusobno dopunjuju u gotovo idealnoj mjeri. Stariji, Arkadij (rođen 1925. godine), završio je Institut za strane jezike, da bi se potom posvetio prevođenju s japanskog i engleskog, opredjeljujući se uglavnom za naučnu fantastiku. Osam godina mlađi Boris završava, međutim, Strojarsko-tehnički fakultet Lenjingrađskog univerziteta, diplomirajući na Odsjeku za astronomiju, kojom se do 1965. godine profesionalno i bavi u poznatom Pulkovskom opservatoriju.

Prevođenje naučnofantastičnih djela, odnosno bavljenje astronomijom, za koju se ne bez razloga drži da je naučna disciplina najsrodnija ovom žanru, razlozi su da se kod Strugackih vrlo rano pojavila želja da se kao autori ogledaju na planu SF-a, Njihovi prvi amaterski pokušaji "datiraju iz 1956. godine, a kao pravi debi računa se priča »Izvanjski« (»Izvne«), objavljena u siječanjskom broju za 1958. mjesečnika Tehnika Molodježi. Postoji određena simbolika u činjenici da je iste sezone kad se braća Strugacki pojavljuju na sovjetskoj SF pozornici, udarajući temelje jednog opusa koji će nepuni decenij kasnije inauguirati značajno odvajanje od ukrućene tradicije, dostigao zenit jedan njihov stariji kolega, bez sumnje, također veliki SF talent, koji, međutim, stjecajem okolnosti nikada nije došao u priliku da se odvoji od nametnutih kanona »ružičaste budućnosti«, odnosnd od svih ideoloških derivata koji proizlaze iz ove koneepcije. Riječ je o Ivanu Jefremovu, čije kapitalno ostvarenje — roman Maglina Andromeđe (Tumannost Andromedy) — također biva izvorno publicirano 1958. godine. I tako, u sjenci najvišeg dosega jednog viđenja SF žanra pojavljuju se prvi izdanci novog, ali trebalo je proći nekoliko godina prije no što odlike ovog posljednjeg uspiju doći do

izražaja.

Zapravo, ako se izuzme prva knjiga Strugackih, o kojoj će odmah biti riječi, razdoblje koje se obično označava kao prva faza njihova stvaralaštva odlikovalo se sasvim jefremovskim manirama. No, drugačije i nije moglo biti. Okrenuti se frontalno protiv tradicije koja je upravo tada bila na zenitu, a uz to još i iz potpune anonimnosti — s obzirom na sve okolnosti — bilo je nemoguće. Da bi stekli ime, Strugacki su jednostavno bili primorani da koketiraju s tradicijom, odnosno s važećim SF normama, ali — promatrano na duge staze — ovaj se kompromis isplatio dvostruko. S jedne strane, poslije pet ovakvih knjiga, oni su sasvim izišli iz anonimnosti, a s druge, stekli su »ispisanost« koja će im omogućiti da u narednu fazu svoga stvaralaštva uđu kao već oformljeni, rutinirani pisci.

Godine 1959. Strugacki objavljuju svoju prvu knjigu (zapravo: knjižicu) pod naslovom Izvanjski (Izvne) koja se sastoji iz proširene verzije prve publicirane priče i još dvije manje storije. (Zanimljivo je s ovim u vezi napomenuti da dr Darko Suvin predviđa ovu knjigu u svom letimičnom eseju o opusu braće Strugacki, objavljenom u beogradskom časopisu DELO u studenom "1972. godine; isti propust susrećemo i u tekstu »Kritika djela braće Strugacki«, publiciranom nešto ranije iste godine u jednom kanadsko-američkom časopisu.) Priča »Izvanjski«, koja se inače ne uklapa u shemu prve faze stvaralaštva sovjetskog tandema pisaca značajna je u prvom redu stoga što donosi nagovještaj kasnije zaokupljenosti jednim od najznačajnijih motiva svekolike naučne fantastike — motiva »prvog kontakta« — u okviru koga će Arkadij i Boris Strugacki ostvariti neka svoja najviša dostignuća. Pripovijedajući o spuštanju tajanstvenih »kibernetskih izviđača« u sibirsku tundru, koji ostaju ravnodušni na sve pokušaje ljudi da s njima uspostave kontakt, da bi na kraju, također bez ikakva objašnjenja, ponovo odletjeli u svemir, sovjetski tandem pisaca već otprve pokazuje da je nadrastao sva ona naivna zastranjivanja koja se često pojavljuju u tretiranju tog motiva, naročito u komercijalnoj američkoj naučnoj fantastici (cio svemir, na primjer, govori engleski). Iako sami Strugacki namjeravaju danas napisati novu verziju te priče, nezadovoljni prije svega njenom ne osobito visokom pripovjedačkom kvalitetom (što se može shvatiti, s obzirom da je posrijedi literarni prvenac), ostaje da su oni sročili u idejnom pogledu vrlo domišljato i zanimljivo ostvarenje, čijim će se sižejnim rješenjima često vraćati u kasnijim, srodnim djelima.

U toku tri godine od 1960. do 1962, iz štampe izlaze tri romana braće Strugacki (odnosno »dužih pripovijesti«, kako autori nazivaju ta svoja ostvarenja), koja tvore svojevrstan ciklus, ujedinjen istom grupom junaka i srodnom vrstom situacije. Posrijedi su Zemlja purpurnih oblaka (Strana bagrrovyh tuč) — roman je kod nas

objavljen u nastavcima u beogradskom dnevniku Politika — Put na Amalteju (Put na Amalteju) i Stažeri (Stazery) — kod nas publiciran pod naslovom Tahmasib u okviru SF edicije Kentaur.

Kao što je već rečeno, romani prve faze stvaralaštva Strugackih odlikuju se svojevrsnom jefremovskom »monolitnošću«. U uvjetima jednog ostvarenog utopijskog komunizma više nema nikakvih sukoba među ljudima, već je karakter čovjekove prirode gotovo u potpunosti okrenut Prirodi, bez obzira da li je mjesto zbivanja naš planet, svjetovi unutar Sunčeva sistema, neki međuzvjezdani brod ili planet neke susjedne zvijezde. Ovo posljednje nipošto, međutim, ne mora samo po sebi da bude nedostatak. Najbolja ostvarenja jednog Clarkea, na primjer, odlikuju se istim tipom situacija; također slično engleskom bardu, ni sovjetski tandem pisaca ne udaljuje se odveć u budućnost — najveći doseg je dvadeset drugo stoljeće, što nesumnjivo povećava neposrednu angažiranost djela. No, sve nevolje počinju upravo od te angažiranosti. Dok je u Clarkea ona ideološki neutralna i primjereno prigušena, u ranim romanima braće Strugacki odveć je prenaglašena težnja ka svojevrsnom »politiziranju« situacija kojima tako nešto uopće nije potrebno i što bitno sputava osnovni SF prosede. No, već smo istakli da se u to vrijeme drugačije nije moglo. Od SF pisaca se i te kako očekivalo izrazit politički i ideološki angažiran, sukladno načelima takozvanog »socrealizma«, koji je linearno primijenjen i na naučnu fantastiku, bez obzira na to što se ona već i nominalno razlikuje od proze realističkog tipa.

Prva faza stvaralaštva braće Strugacki karakteristična je i po tome što su oni jedino u toj fazi pisali SF priče. Cjelokupan kasniji opus ovog tandema autora sastojat će se samo od romana, odnosno »dužih pripovijesti«. Sve značajnije naučno-fantastične storije braće Strugacki nastale do 1962. godine sakupljene su u dvije zbirke: Šest Šibica (Šesti špiček) i Povratak (Vozvraščenie). Druga zbirka ima i alternativni naslov Podne. Dvadeset drogo stoljeće (Polden. Vek 22). Zbirkom Šest Šibica obuhvaćeno je sedam storija, među kojima se ponovo nalaze »Izvanjski«, dok Povratak sadrži čak dvadeset priča, podijeljenih u četiri motivske grupe.

Najzanimljivije ostvarenje iz ovih zbirki čini nam se priča Lutalice i patnici (O stranstvjuščih i putešestvujuščih), koja ujedno predstavlja posljednju storiju koju su napisala braća Strugacki (objavljujemo je u ovom broju Siriusa). Posrijedi je ponovo motiv prvog kontakta, ali ovaj put obrađen izvrsnim umjetničkim majstorstvom koje bolje od ičeg drugog sugerira prijelaz u drugu, mnogo zreliju fazu Strugackih. Sva relativnost našeg eksperimentiranja s inteligencijom nižih oblika života, navodno nesposobnih za bilo kakav kontakt, dočarana je sjajnom dosjetkom o tome kako je sasvim moguće da uloge budu

promijenjene, odnosno da mi postanemo predmet eksperimentiranja nekih nesravnjivo razvijenijih kozmičkih vrsta. Čak i da ništa drugo nije napisao osim ove storije, tandem sovjetskih autora imao bi puno pravo na visoko mjesto u hijerarhiji istinskih SF bardova. No, iz njihova pera u to vrijeme praktično su tek počela izlaziti značajna naučnofantastična djela...

Druga faza Strugackih traje tri godine, od 1962. do 1965, a karakterizira je prije svega bitno pomicanje pripovjedačke optike s linearne ekstrapolacije naivnoutopijskog tipa na parabolične oblike kazivanja koji omogućuju mnogo vjerodostojnije sagledavanje istinske ljudske situacije u naučnofantastičnom kontekstu, bez ustezanja od tamnih valera kad je to neizbježno ili kad je potrebno raskrinkati neke predrasude tradicije. U spomenutom periodu objavljena su četiri romana (duže pripovijesti): Pokušaj bijega (Poppytka k begstvu) iz 1962, Daleka Duga (Daljaka ja Raduga) iz 1964, Grabljive stvari vijeka (Hiščnije vešči veka) iz 1965. i Teško je biti bog (Trudno byt bogom) također iz 1965.

Pokušaj bijega, koji je po težnji ka otvorenom ideologiziranju najbliži djelima iz prve faze, značajan je u prvom redu po tome što se u njemu prvi put u modernoj sovjetskoj naučnoj fantastici koju karakteriziraju »aseptički čista obzorja«, pojavljuju sjenke tame, u vidu planeta Seul, ogrezlog u ponore ljudskog bezumlja. Iako je funkcija tog planeta u strukturi pripovijedanja samo da posluži kao pandan utopističkoj Zemlji iz doba sveplanetnog komunizma, on ipak, mjereno narativnim prostorom koji mu je dan, ostaje pravi »junak« djela, iako su kritičari u Sovjetskom Savezu nastojali. dokazati suprotno. (Karakteristični primjer je prikaz J. Brandisa i V. Dmitrevskog u časopisu Znanije iz 1963. godine.)

Do sličnog tipa situacije dolazi i u romanu Daleka Duga, ali je tama na horizontima ovdje mnogo izraženija. Braća Strugacki kao da su napisala ovo djelo da bi konačno rasteretila sa svim kompromisnim naivnostima te prve faze svog stvaralaštva, a naročito sa cijelom onom galerijom ulitrapozotivnih junaka, bez bilo kakovih umjetničkih vrijednosti. Ovdje autori dopuštaju da svi oni budu uništeni djelovanjem tajanstvene rušilačke sile nazvane »crni val« na malom planetu Daleka Duga, gdje postoji kolonija

Zemljana. Kraj djela je, doduše, i u ovom slučaju optimističan, budući da opću kataklizmu preživljavaju djeca, ali to više nije optimizam istog reda kao u Stožerima ili Planetu purpurnih oblaka, već znatno prije onaj klarkovskog tipa, koji niče od čovjekova uviđanja da u Prirodi ima u svakom pogledu ravnodušnog, a ne ideološkog protivnika.

Što se toga tiče, roman Grabljive stvari vijeka otišao je korak dalje. Tamni valeri spuštaju se iz dalekih svemirskih prostora na Zemlju,

koja je, doduše, u pretežnom dijelu i dalje utopijska komunistička zajednica, ali se na njoj nalazi i izvjesna Zemlja Budala, ogrezla u potpuno moralno rasulo. Agent Ujedinjenih naroda, upućen tamo da utvrdi što se krije iza svega, ustanovljava doduše da je neposredni uzročnik te izopačenosti manipuliranje centrima zadovoljstva u mozgu ljudi, ali i zaključuje da su duboki korijeni propadanja u ambivalentnoj prirodi samog čovjeka koja se nikakvim ideološkim korektivima ne može potpuno izmijeniti. Razumije se, sovjetska kritika je hotimice previdjela ovaj sloj pripovijedanja u romanu Grabljive stvari vijeka, našavši u njemu samo »oštra kritiku kapitalističkog sistemu«. Nema sumnje: on jest i to — ali prava vrijednost ovog djela seže mnogo dalje od neposrednog političkog angažmana.

Posljednji roman iz druge faze SF stvaralaštva braće Strugacki — Teško je biti bog — ujedno je i njihovo prvo istinko remek-djelo. Oslobođeno loših ideoloških konotacija, ovo se djijlo temelji na jednom izuzetno životnom junaku, čije se nedoumice više ne kreću u relacijama »od dobrog ka boljem*, već zahvaćaju u neke iskonske kontrapunkte ljudske egzisiencije. Raspet između obveza da ostane ravnodušan prema zbivanjima na jednom feudalnom planetu, kojima prisustvuje kao promatrač Instituta za historiju sa Zemlje, i poticaja duboko ljudskih nagona u sebi koji ga tjeraju da po svaku cijenu zaštiti one koje voli, pa čak i ako lime otkrije svoj božanski status, glavni junak biva doveden u gotovo hamletovsku dilemu, koja se, doduše, razrješava njegovim porazom, ali iz tog poraza on izlazi kao složenija, bogatija i nadasve humanija ličnost. Proza je to koja osvaja dubinom svojih motivacija, uvjerljivošću karaktera, modernošću izraza. Strugacki su najzad odlučujuće zakoračili u pravcu tradicije velikih ruskih fantastićara. Mnogo bolje od političara osjetili su to sovjetski čitaoci koji su u jednoj širokoj anketi uvjerljivo izglasali roman Teško je biti bog kao najbolje naučno-fantastično ostvarenje koje je ikada objavljeno u njihovoj zemlji.

Od 1965. godine počinje treća faza SF stvaralaštva braće Strugacki koju karakterizira novo pomicanje težišta pripovijedanja. Njihova proza sada postaje prije svega kompleksnija, u smislu da se više ne iscrpljuje linearnom naracijom, već prakticira sve slojevitije načine kazivanja, punim transpozicija folklornih i mitskih motiva, satiričnih i alegorijskih parabola, te novim oblicima angažmana, koji su, za razliku od onih iz prve faze, neusporedivo primjereniji jednom umjetničkom kontekstu.

Prvo djelo iz treće faze jest izvrstan roman Ponedjeljak počinje u subotu (Poneđelnik načinaetsja v subbotu) objavljen 1965. godine, zacijelo najplodnije sezone u stvaralaštvu sovjetskog tandema autora. Prisutnost tradicionalnog ruskog folklora, te predaje i legendi koji su

ga pratili, ovdje je više nego obilno u prvom planu pripovijedanja koje se također odlikuje složenim narativnim tehnikama, punog lajtmotivskih niti i akustičkih kadenci. No, ispod površine, to je pripovijest o tamnim stranama nauke, odnosno paranauke, kojom manipuliraju šarlatani ili birokratski dogmatici. U ovom romanu Strugacki hotimice skreću u čistu fantastiku kad god im se za to pruži prilika, žrtvujući elementarnu logiku — baš kao i njihov očigledni uzor, Bulgakov, romanu Majstor i Margarita — radi viših pripovjedačkih ciljeva.

Roman Druga invazija Marsovaca (Vtoroe našestvije Marsian) objavljen 1967. značajan je prije svega kao svojevrsna polemika s velikim engleskim klasikom SF žanra H. G. Wellsom. Za razliku od njegovog Rata svjetova u kome su stanovnici »crvenog planeta« krenuli u pohod na Zemlju naoružani toplotnim zrakama, u romanu Strugackih to im uopće nije bilo potrebno, jer se naš planet mogao pokoriti mnogo lakše i bez ikakva ratovanja; samo je trebalo znati slaba psihološka mjesta naše civilizacije, malo jače pritisnuti na njih i ona će se srušiti poput kule od karata. No, ovdje nije — kako su to neki sovjetski kritičari željeli prikazati — ponovo riječ o kritici ambivalentnosti kapitalističkog sistema; Strugacki su odavno nadrasli nivo jeftine političke propagande. Ako i kritiziraju, onda imaju na umu cjelokupno čovječanstvo, odnosno ambivalentnosti cijele ljudske vrste, što je u ovom romanu nesumnjiv slučaj.

Godina 1968. ponovo je bila vrlo plodna u opusu sovjetskog tandema pisaca. Od triju romana publiciranih te sezone, nesumnjivo je najistaknutiji prvi, Golać na urvini (Ulitka na sklone), sazdan iz dva relativno samostalna dijela, koja, međutim, vežu moćne motivske spone. Uz roman Ponedjeljak počinje u subotu ovo je vjerojatno najsloženije djelo Strugackih, puno višeznačne simbolike, često neuhvatljive u svom blještanju, ponovo s folklornim i mitskim konotacijama. Središnji simbol je šuma, iz koje nikako ne uspijeva izići protagonist prvog dijela romana, Kandid, dok se glavni junak drugog dijela, Perec, našavši se silom prilika u jednoj kafkijanskoj situaciji birokratskog besmisla, upinje da prodre u nju. Na ovim suprotnim težnjama sovjetski autori grade osnovnu napetost svog djela koje naročito u finalu doseže izuzetne umjetničke i žanrovske domete.

Slična opozicija postoji i u drugom romanu Strugackih objavljenom 1968. godine Ružni labudovi (Gadkije Lebedi) — samo u još zaoštrenijem obliku, kao raskol između dvije kaste stanovnika jednog građa bez lokacije u prostoru i vremenu. I treća knjiga iz te faze, roman Bajka o Trojki (Skazka o Trojke), ostaje u srodnim motivskim vodama. Ono što je započeto u poglavljima o Perecu u Golaću na urvini ovdje je izvedeno do krajnje instance, tako da se roman

pretvara u britku satiru jednog oblika vlasti u kome nije teško prepoznati ortodoksni staljinizam. Posebna odlika djela jest prisutnost crnog humora koji samo pojačava osnovnu sižejnu intenciju autora. Strugacki su konačno napravili pun krug u svom političkom angažmanu: za samo deset godina, od prisilne apologetike jednog pogleda na svijet kroz ideološku prizmu, stigli su do njene žestoke kritike.

Zaokupljenost svojevrsnim antiutopijskim rakursima dolazi do izražaja i u narednom romanu sovjetskog tandema autora. Nastanjenom otoku (Obytaemyj ostrov), objavljenom nakon trogodišnje pauze, 1971. Birokratsku diktaturu ovdje je zamijenila vojna, na jednom izoliranom planetu koji je upravo doživio atomsku kataklizmu. Glavni junak je jedan Zemljanin, prostodušan u početku, ali koji sazrijeva otkrivanjem apokaliptičke strukture dalekog svijeta. »Angažiranost« Strugackih ovdje ponovo postaje univerzalna, u smislu da njihov roman govori u prvom redu o ambivalentnostima cijele naše civilizacije, kadre da iznjedri suluda ratna čudovišta.

Dvije godine poslije Nastanjenog otoka, 1973, iz štampe izlazi novi roman tandema sovjetskih pisaca — Mališan (Malyš) kod nas objavljen pod naslovom Tajanstveni svemirski gost. Strugacki tim djelom započinju četvrtu fazu svog SF opusa u kojoj se na nov način vraćaju najistaknutijim motivima iz ranijih razdoblja stvaralaštva. Tako, na primjer, sovjetski autori u romanu Mališan evociraju temu iz Daleke Duge, pripovijedajući o paradoksima antropomorfističke prirode, odnosno o nesposobnosti ljudi da se sažive sa svijetom samo prividno sličnim Zemlji i njegovim »tajnama«.

Roman Piknik pokraj puta (Piknik na obočine), štampan godinu dana kasnije, ima kao temu isti tip dileme koji smo sreli u sjajnoj priči »Lutalice i putnici«. Svemirci se i ovdje dovode u aktivniji odnos prema čovjeku, oni »piknikuju« u određenim zonama našeg planeta, ali njihove prave pobude ostaju zapretane dokraja. Ono što je u priči dano u nagovještajima i naznakama, ovdje je eksplicirano u punom obujmu, a posebnu vrijednost romana čini izvrsno motiviran razvojni put glavnog junaka, u okviru koga vanzemljani imaju uglavnom funkciju svojevrsnog katalizatora.

Iste, 1974. godine, Strugacki publiciraju još jedan roman. Hotel »Kod poginulog alpinista« (Otel »U pogibšego alpinista«) čija se osobenost ogleda u tome da se pretežno odvija na razini klasičnog kriminalističkog romana, da bi se tek pred kraj pokazalo da je, zapravo, kao i u Pikniku, posrijedi susret s emisarima izvanzemaljske civilizacije koji ostaju žrtve vlastite nesposobnosti da dokuče bit ljudske prirode. Razumije se, ovdje je, u jednom dubljem sloju pripovijedanja, posrijedi parabola, odnosno autori opet pričaju o svojoj omiljenoj temi: čovjeku i njegovoj slijepoj vezanosti za ljudska

mjerila.

U romanu Momak iz pakla (Paren iz preispođnjej), objavljenom 1975. godine, sovjetski autori vraćaju se pripovjedačkom obrascu iz Nastanjenog otoka. Ponovo je posrijedi jedan izolirani planet, Giganda, koji razdiru antagonističke sile oličene u dva glavna junaka. Strugacki su očigledno opsjednuti zlom u ljudima, ali im više ne suprotstavljaju naivni etos apstraktnog dobra, već mnogo složeniji oblik humanosti, koji proistječe iz prevage stvaralačkih nagona u čovjeku nad rušilačkima.

Posljednji roman koji je objavio tandem sovjetskih pisaca, Milijardu godina do kraja svijeta (Za milliard let do konca sveta), iz 1976. godine, motivski je najbliži fantazmagoričkoj paraboli Ponedjeljak počinje u subotu, premda nije u istoj mjeri impregniran folklornim i mitskim elementima. Strugacki se ovim djelom možda najvećma približuju gogoljevskoj tradiciji ruske satirične proze, uvjerljivo pokazujući da joj nipošto nije stran naučnofantastičan prosede. Naprotiv: iz te simbioze korist ima i žanr koji nesumnjivo biva obogaćen novim slojevima značenja.

Upravo dok ovo pišemo, sovjetski fantasti objavljuju u nastavcima u jednom časopisu svoju novu »dužu pripovijest«, prvu nakon četvorogodišnjeg zatišja; riječ je o Bubi u mravinjaku (Zuk v muravejnike) — djelu koje bi, prema izvjesnim pokazateljima, moglo označiti početak nove, pete faze SF stvaralaštva braće Strugacki. A već sam ovaj podatak o broju različitih pristupa naučnoj fantastici bolje od svega drugog potvrđuje da su posrijedi izuzetno plodni i izuzetno nadareni autori koji su nesumnjivo zadužili moderni SF žanr. Ne ide li tome u prilog i podatak da ih kao takve upravo sada, s neizbježnim desetogodišnjim zakašnjenjem, otkrivaju i čitaoci na engleskom jezičnom području, inače poslovično škrti u komplimentima, naročito kad je riječ o autorima iz drugih sredina?

Parabola Ursule LeGuin

Ovogodišnji »Kentaurov« ciklus znanstvenofantastičnih romana donio nam je. između ostalog, i PO opsegu skromni roman Ursule LeGuin »Svet se kaže šuma« (The Word for World is Forest). Čitaocima »Siriusa« nije potrebno posebno predstavljati tu autoricu čije su dvije priče već objavljene u »Sinusu« (u broju 33 »Strah«, a u broju 48 »Pariški tramvaj«). Posljednja priča objavljena je u seriji Z. Živkovića »Dvanaest veličanstvenih«. No, ono po čemu je Ursula LeGuin osobito poznata u nas jest njen fascinirajući roman »Lijeva ruka tmine«, do minucioznosti oslikani i opisani svijet čudesnog planeta Gethen i

specifičnih ljudskih odnosa što vladaju u tomu ledenom svijetu. Da ne duljimo — sad je pred nama novo malo remek-djelo LeGuinove, napisano i objavljeno ne tako davno, prije osam godina. Smatram da je to važno istaknuti jer, eto, više ne kaskamo u prijevodima iza glavnih tokova znanstvene fantastike u svijetu. Sustavna izdavačka politika »Kentaura« pokazala se višestruko dobrom, a nedavno prevedeni i objavljeni Clarkovi »Rajski vodoskoci« najbolje sviedoče o ažurnosti urednika »Kentaura«.

Kratki roman »Svet se kaže šuma« u određenom smisiii ponavlja obrazac LeGuinove dan u »Lijevoj ruci tmine«. Riječ je o opisu svijeta, njegove kulture, ponašanju stanovnika, običajima, tehnologiji, koji nipošto da se uklope u standarde predodžbe svijeta kakav imaju Zemljani. Kontekstualni sadržaj tog romana koji se evidentno nameće priča je o Vijetnamu. Tako, čitajući LeGuinovu istodobno se nameće ime druge velike američke spisateljice — Susan Soniag, čije »Putovanje u Hanoj« ostaje briljantna slika druge stvarnosti, one koiu Amerikanci nisu htjeli znati sve do paničnog bijega iz Sajgona.

Ikonografski elementi s kojima raspolaže LeGuinova suviše su prepoznatljivi da čitalac ne bi neprestano imao pred sobom sliku rata u Vijetnamu. Napokon i sam svijet-šuma sa »kričalima«, tim malim upornim ljudima, već je dovoljan element za aktualizirali je LeGuinove znanstvene fantastike. To dakako, ne umanjuje ljepotu romana, naprotiv, daje mu dimenziju koja se — rekao bih — premalo koristi u znanstvenoj fantastici. Sagledano u jednoj shemi znanstvene fantastike, moglo bi se govoriti o kritici antropomorfizma, no čini mi se da je ovdje u prvom redu riječ o svjesnoj kritičkoj paraboli američkog Pogleda na svijet u trenutku bukteće krize u Indokini.

Pa koliko to god bila i kritika, angažirana književnost, LeGuinova ne zaboravlja u roman ugraditi suptilne ljudske odnose, ljubav i prijateljstvo, poetiku krajolika, i svoje opće poznato zanimanje za kulturnu antropologiju. Upravo to njeno zanimanje rađa na stranicama njenog romana možda najpoetičnijim opservacijama. Kulturni princip konzervacije emocionalne energije, koji Susan Sontag uočava u Vijetnamu. LeGuinova pretače u emocionalni princip sna-vremena i svijeta-vremena. Kričiji naime po svome prirodno ugrađenom kulturnom principu sanjaju budni: ljudi koii to rade tako što uzimaju otrove čine se kričijima kao da su sišli s uma. Domoroci, kričiji, u osnovi nemaju ništa protiv toga, ali samo žele da odu ti ljudi koji njihovu šumu pretvaraju u pustinju, i da se nikad više ne vrate. Kričiji ne mrze, kao što ni ljudi Indokine nisu mrzili, ne mrze dovolino, kako kaže Susan Sontag. Oni nad pobijeđenim protivnikom pjevaju, i to je kompenzacija mržnie. Dakako, kad nastane sukob on je krvav, kratkotrajan; kričiji ga gotovo nesvjesno obavljaju kolektivno, ali kod LeGuinove to nije obavljeno s mržnjom. To je jednostavno žeđ

za slobodom, potreba da se živi onako kako se živi i nipošto drukčije. A život i svijet znači »Šuma«: civilizacija, komunikacija, tehnologija i kultura drugog obrasca u takvu svijetu nisu prihvatljivi. Stoga taj kratki roman u pozadini svoje uzbudljive radnje krije sasvim jednostavnu istinu: živi i pusti druge da žive.

Želimir KOŠČEVIĆ

Ljubitelji znanstvene fantastike, čitatelji SIRIUSA

Serija koju smo pokrenuli od početka ove godine, »Dvanaest veličanstvenih«, posvećena esejima o najvećim svjetskim autorima naučne fantastike, doživjela je među vama veliku popularnost. U redakciju Siriusa svakodnevno stižu pisma u kojima se hvali kako sama zamisao da se poduzme objavljivanje ovakvog ciklusa, tako i kvaliteta i obaviještenost tekstova. Zbog svega toga redakcija Siriusa i uredništvo Kentaura odlučili su da vam prirede iznenađenje, za koje smo uvjereni da će vam se svidjeti. Ove dvije vodeće jugoslavenske edicije za naučnu fantastiku pripremaju zajedničko izdanje — knjigu SAVREMENICI BUDUĆNOSTI — kojim će biti obuhvaćeni svi eseji magistra Zorana Živkovića iz ciklusa »Dvanaest veličanstvenih«, dopunjeni tekstom o domaćem SF-bardu Zvonimiru Furtingeru, kao i reprezentativne priče, karakteristične za opuse velikih majstora žanra. Bit će to jedinstvena knjiga te vrste u Jugoslaviji, koju će nesumnjivo pozdraviti svaki pravi ljubitelj naučne fantastike. Planirano je da knjiga izađe iz štampe do 1- IV 1981. godine, a mi vas već sada pozivamo da osigurate svoj primjerak. To možete učiniti na dva načina: pretplatom i narudžbenicom. Ukoliko se opredijelite za preplatu, onda uživate specijalan popust, tako da ćete knjigu SAVREMENICI BUDUĆNOSTI dobiti za svega 200 dinara, koje možete uplatiti u četiri rate od po 50 dinara. Oni koji odluče da knjigu nabave putem narudžbenice, dobit će je pouzećem, a to znači da će prilikom primitka knjige poštom platiti njenu maloprodajnu cijenu od 250 dinara. Pozivamo vas da što prije osigurate svoj primjerak na jedan od ova dva načina, jer će knjiga biti štampana u ograničenoj nakladi, a očekujemo veliko zanimanje vas, čitatelja.

KENTAUR

JEDINA JUGOSLAVENSKA BIBLIOTEKA NAUČNOFANTASTICNIH ROMANA

Prosveta, OOUR Izdavački zavod Jugoslavija

U godišnjem kolu od osam knjiga KENTAUR donosi najbolja ostvarenja svetske naučne fantastike. Do sada su objavljena sledeća dela:

1. Ričard Metison: »Ja sam legenda«, 2. Rene Baržavel: »Neoprezni putnik«, 3. Filip Hoze Farmer: »Ljubavnici«, 4. Rej Bredberi: »Tetovirani čovek«, 5. Volter Tevis: »Čovek koji je pao na Zemlju«, 6. Roberto Vaka: »Smrt megalopolisa«, 7. Kobo Abe: »Četvrto meduledeno doba«, 8. Anatolij i Boris Strugacki: »Golać na urvini«, 9. Džordž Orvel: »1984.«, 10. Oldos Haksli: »Vrli novi svet«, 11. Mišel 2eri: »Neodređeno vreme«, 12. Anatolij i Boris Strugacki: »Teško je biti bog«, 13. Filip Dick: »Čovek u visokom dvorcu«, 14. Pol Anderson: »Čuvari vremena«, 15. Erih Koš: »Sneg i led«, 16. Džon Vindhem: »Dan Trifida«, 17. Kliford Simak: »Grad«, 18. Teodor Sterdžen: »Više nego ljudski«, 19. Džon Kristofer: »Smrt trave«, 20. Fred Hoil i Džon Eliot: »A kao Andromeda« , 21. Isak Asimov: »Ja, robot«, 22. Stanislav Lem: »Nepobedivi«, 23. Artur Klark: »Kraj detinjstva«, 24. Dž. Balard: »Potopljeni svet«, 25. Frederik Pol i Siril Kornblut: »Reklamokratija«, 26. Džejms Bliš: »Zvezdane spore«, 27. Olga Larionova: »Leopard sa Kilimandžara«, 28. Stanislav Lem: »Glas gospodara«, 29. Tomas Diš: »Logor koncentracije«, 30. Filip Kirval: »Čovek naopako«, 31. Robert Hajnlajn: »Metusalemova deca«, 32. Ursula Legvin: »Leva ruka tame«, 33. Jevgenij Zamjatin: »Mi«, 34. Kurt Vonegat: »Kolevka za macu«

U redovnom kolu KENTAURA za 1980. godinu biće objavljeno stedecih osam SF romana:

53. Ursula Legvin: »Svet se kaže šuma«, 54. Artur Klark: »Rajski vodoskoci«, 55. Ivan Ivanji: »Na kraju ostaje reč«, 56. Lari Niven: »Prsten«, 57. Karl Ameri: »Kraljevski projekat«, 58. Žerar Klajn: »Gospodari rata«, 59. Sam Lundval: »Nije vreme za heroje«, 60. Rodžer Zelazni: »Gospodar svetlosti«

Osim izdanja iz redovnog kola. KENTAUR je počeo svake godine da objavljuje i specijalno kolo od šest knjiga pod nazivom »Izbor iz opusa velikih majstora žanra«. Posebno vam skrećemo pažnju na ovu jedinstvenu biblioteku — iz dva razloga: prvo, pruža vam se izuzetna prilika da na jednom mestu nađete sabrana najbolja SF ostvarenja vaših ljubimaca, koji su svojim opusom veoma zadužili naučno-fantastični žanr; drugo, popularnost ovih kompleta već je uveliko doživela potvrdu kod čitalaca-ljubitelja naučne fantastike, o čemu najbolje svedoče podaci da su Asimovljeva dela bezmalo rasprodata, da se od Klarkovih više ne može nabaviti ni jedan primerak, kao i da vlada nezapamćeno interesovanje za sekstalogiju Frenka Herberta »Peščana planeta«, koja postaje pravi bestseler. Ali odbacite svaku bojazan da ćete ostati bez svojih primeraka ovih izuzetno traženih SF knjiga. Dovoljno je samo da popunite ovu narudžbenicu — i ostalo je

briga KENTAURA. Tačno je, doduše, da Klarkovog kompleta više nema, da je Asimovljen na samom izmaku, kao i da će to po svoj prilici uskoro biti sa Herbertovim, iako se tek nedavno pojavio iz štampe — ali mi vas i dalje pozivamo da ih naručujete, iz prostog razloga što ćemo, onog časa kada sakupimo određen minimalan broj vaših narudžbenica, odmah prirediti drugo izdanje onih kompleta koji su rasprodati. U pogledu naručivanja kompleta uvodimo jednu novinu, koju su pravi ljubitelji naučne fantastike već uveliko prećutno usvojili: reč je, naime, o tome da predviđamo naručivanje samo celih kompleta, a ne pojedinačnih dela iz njih. Stvar je u tome što se rasparčavanjem gubi smisao kompleta, kao koncentracije najboljih ostvarenja datog autora, koja treba da celovito predoče njegov SF opus. Osim toga, rasparčavanje u slučaju Herbertove serije »Peščana planeta« nema smisla iz jednostavnog razloga što su posredi romani koji se organski nastavljaju jedan na drugi. Konačno, pre no što damo popis objavljenih dela u ediciji »Izbor iz opusa velikih majstora žanra«, koristimo priliku da vas obavestimo da za sam početak 1981. godine imamo u planu objavljivanje kompleta od šest romana Herberta Džordža Velsa, velikog rodonačelnika moderne naučne fantastike — objavljivanje za koje smo uvereni da će predstavljati pravi praznik za sve poklonike SF žanra. I za Velsove romane već sada možete slati narudžbenice, što je najpouzdaniji način da dođete do svojih primeraka knjiga.

I) Isak Asimov III) Frenk Herbert
35. »Zadužbina« 47. »Arakis«
36. »Zadužbina i carstvo« 48. »Muad' Dib«
37. »Druga zadužbina« 49. »Prorok«
38. »Pod čeličnim nebom« 50. »Mesija«
39. »Golo sunce« 51. »Deca Arakisa (I) «
40. »Kraj večnosti« 52. »Deca Arakisa (II) «
II) Artur Klark IV) Herbert Džordž Vels
41. »Grad i zvezde« 61. »Vremepolov (I druge priče) «
42. »S druge strane neba« 62. »Prvi ljudi na Mesecu«
43. »Izgubljeni svetovi 2001.« 63. »Ostrvo doktora Moroa«
44. »Svetlost zemaljska« 64. »Rat u vazduhu«
45. »Sastanak sa Ramom« 65. »Hram bogova«
46. »Matica Zemlja« 66. »U danima komete«